

MAGYAR NEMZETISÉGI POLITIKA

ÍRTA:
BÁRÓ BÁNFFY DEZSŐ

BUDAPEST

Báró Bánffy Dezső művéről.

Írta: Eötvös Károly.

Csupán szállongó jegyzeteket teszek papírra, amikor hozzászóllok e műhöz. Maga ez a mű se rendszeres. Nem hiszem, hogy írója igényt táplálna az iránt, hogy művét akár társadalombölcseleti, akár tudományos vagy szakszerű állam-bölcseleti műnek tekintsük. Jegyzetek, megfigyelések, észleletek, halmaza ez, melyek gyakorlati államférfinak s nagyon komolyan gondolkodó magyar embernek agyában fogamzottak.

Érdekes tünet kétségtelenül.

Írója Magyarországnak több mint négy éven át volt kormányzó elnöke s most a magyar királynak főudvarmestere. A mű tartalma politikai. Még pedig nagyon is mindennapi politikánk körébe tartozó. Azt a kérdést tárgyalja, vajjon a magyar nemzeti állam megépítésében s megerősítésében eddigi államférfiaink okosan, alaposan s eléggé buzgón munkálkodtak-e? Felelete szinte szomorú. Se nem okosan, se nem alaposan, se nem eléggé buzgón. Tehát a mű iránya voltaképpen ellenzéki.

Két nagy ellenvetést szólít fegyverbe maga ellen.

Az egyik az, hogy hiszen ő is állt a kormány élén, ő is vezette az ország ügyeit, ő is volt vezére a többségnek s ő is volt tanácsadója a koronának. Tehát minden mulasztásban részes ő is. Tehát tanácsot adni a jelenre és jövőre nem oly illetékes, mintha semmi mulasztásban se lett volna részes. A másik ellenvetés pedig az, hogy csupán bíráló felfogással s ellenzéki iránynyal a gyakorlati élet eddigi szokásai szerint, a király főudvarmestere csak bágyadt erővel, csak kötött kezekkel működhetik.

Érdekesek ez ellenvetések, de azért súlytalanok. A kérdés csupán az: gondosak-e az államférfi megfigyelései, alaposak-e és igazak-e nézetei, tiszták-e s gyakorlatiak-e javaslatai? A magyar állam törvényhozási és kormányzati kérdésében szükségesek-e e javaslatok? Célszerű-e, hasznos-e ezek megvalósítása?

A kérdés lényege ezekből áll. S aki a kérdésre akar felelni, csupán a kérdésre: annak bizony nem juthat eszébe, hogy az, aki a kérdést föltette, egykor kormányelnök volt s most ellenzéki államférfiú.

Igaz, hogy oly kormány elnökkel nem szoktunk találkozni, aki gyakorlati tapasztalatait akkor tárná föl nemzete előtt, amikor már a kormány éléről visszavonult. S úgy tárná föl, hogy a nemzetet arról világosítsa föl, hogy az állami élet törvényhozási és kormányzati vezetése az állam nemzeti megszilárdítását el szokta hanyagolni.

A parlamenti rendszer megalapítása óta a tizenharmadik kormány áll ma az ügyek élén. A tizenharmadik most kezdi működését. vele szemben a történelmi ügyek ma még lehetetlen. De tizenkét kormány élete befejezett mű gyanánt áll előttünk. S ahogy báró Bánffy könyve az ország helyzetét ma feltünteti: e könyvnek világossága bizony mind a tizenkét kormány működésére visszasugárzik. A mulasztások következeit látjuk s a könyvnek világánál majdnem első pillanatra észreveszszük, hogy azok mikor és mily körülmények közt támadtak s miként kellett volna azoktól szabadulni.

A Batthyány- és Andrássy-kormányokat nem terheli felelősség. Amaz Kossuth korszaka, emez Deák korszaka. Amazt gátolták a függetlenségi harc viharai, emezt az a sok és nagy munka, melyet a történelmi Magyarország vázának felállítása igényelt.

A következő kormányokat felelősségre vonja a történelem, de az öntudatra ébredező nemzeti közérzés is. Mindegyik kormánynak lesz mentsége, de az az én ítéletem szerint teljes nem lehet. De a kormányok felelőssége se lehet egyenlő.

Erősen megfigyeltem a kormányok vezetőit. Csupán három államférfit találtam köztük, aki erősen érezte és tisztán látta, miként kellene a nemzeti államot berendezni s megszilárdítani. Bittó, Wekerle s báró Bánffy ez a három államférfi. Hogy ők miért nem alkothattak többet és jobban s miként esett ki kezükből a nemzeti ügyek vezetése: ennek hosszú, érdekes és komor a története.

E történetet báró Bánffy könyve nem feszegeti. Az író készakarva kerüli e történet részleteinek földerítését. Talán igaza is van. Pártos szenvedélyeket keltene föl s éles bírálat alá

kellene vennie a legmagasb állami hatalmak szereplését. Oly államférfi, aki még gyakorlati politikai feladatot lát maga előtt, a mi viszonyaink közt kénytelen ettől tartózkodni.

De azért könyvének tartalma minden gondolkodó hazafi teljes figyelmét magához képes vonzani.

Nincs nemzetközileg elismert állami létünk.

Az Ausztriával fennálló dualizmussal nem tudtuk eddig eléggé biztosítani fajunk uralmát.

A nemzetiségek jogairól szóló törvény nyel egyetlen irányban se értünk célt.

Amíg Európa minden nemzete fokozott erővel dolgozik nemzeti létének biztosításán: addig a mi társadalmunk lanyha, könnyelmű és ingadozó e kérdésben. Nem becsüli meg nyelvét úgy, ahogy kötelessége volna. Betolakodni enged mindenüvé az idegen nyelvet, az idegen neveket, az idegen szellemet. Ipari és kereskedelmi életünkbe sok helyütt idegen! irányok fészkelnek. Nőnevelésünk, vallások-'tatásunk s nagy részben elemi oktatásunk nemj nemzeti.

Törvényhozásunk szelleme nem tiszta. Törvényhozóink s államférfiaink gondolkozása általános elméletekkel van megfertőztetve. Valamiféle „jogállamnak” s nem a valódi magyar államnak megalkotásán dolgozunk, ı

A főváros társadalma vegyes, szelleme zavaros, működésének iránya inkább nemzetközi, mint nemzeti.

Sok egyház..... hatalmas önkormányzata

hatalmas erőddé van kiépítve, hogy a magyar állam céljait s az államalkotó faj nemes törekvéseit onnan biztosan ki lehessen szorítani.

Még az egyetemes tudomány is hamis, a mikor a magyar állammal foglalkozik. Magyarországot se jogilag, se államjogilag nem ismeri, ezer éves történetét Ausztria történetébe beolvasztja, Ausztriával való államszövetségi viszonyunkat egészen eltorzítja. S egy nemzedék élete óta még odáig se jutottunk, hogy e viszonyt még az osztrák tudás is jól ismerje.

Az úgynevezett sovinizmus minden fajnak belső igaz érzése, mely fölött nem is elmélkedik s vitát se tűr. Minden ország államférfiainak alapelve, iránya és végcélja s minden nemzeti létnek feszítő és mozgó ereje. Nálunk az időszaki sajtó s a közélet férfiai ezt is gúny s megrovás gyanánt emlegetik.

Íme: báró Bánffy könyvének tartalma e kérdések körül mozog. Állapotunk jellemének megrajzolásában e vonásokat emeli ki.

Igaza van-e?

Ám alkossa meg feleletét e kérdésre minden gondolkodó hazafi maga.

A kérdést sok államférfi tárgyalta már írói műben elméletileg is, gyakorlatilag is. Az egyik általánosságban, a másik egy-egy komoly nemzetiségi tünet bírálata közben. Csak Wesselényi báró, Gorove István s Eötvös József báró műveit említem meg a múltból. A ma élő nemzedékből is többen fessegették azt.

Bánffy semmit se bölcselkedik könyvében. Érvelése is igen kevés. Az okok mélységéig se akar lehatolni, melyek a mai állapotot előidézték. Nem is kesereg. A kishitűségnek se adja semmi jelét. Csak komolyan, nyomatékosan mutat a kétségtelen tünetekre. Azt gondolja: minden bölcselkedés és minden érvelés nélkül is minden magyar ismeri ama tünetek természetét.

A tünetek összesége komor képet tár elénk. Pedig olvasói figyelmét még igen sok tünetre föl se hívta báró Bánffy” könyve.

Rámutatható volna a magyar királyi udvar idegen nyelvére és idegen szellemére.

Említhette volna a magyar uralkodó család tagjainak idegen szellemét s a magyarság iránt való közönyét A család sok tagból áll. Óriási vagyont és társadalmi befolyást képvisel. S mindebből a magyar állam s nemzeti erőnk igen kevésbé gyarapszik. Sőt e befolyás nagyrésze egyenesen gátolja nemzeti haladásunkat.

Zenei oktatásunk idegen. A művelt középosztály a nemzeti ét gerince. A nemzeti zene a társadalom legáltalánosabb s leghatalmasabb költészete. Ennek van legnagyobb vonzó és hódító ereje. S faj zenénk a világ összes fajzenéi közt aligha nem a leggazdagabb. Gazdagabbat legalább nem ismer a művelődés, S nemcsak társadalmi, de összes állami intézményeink is a zeneoktatás terén egyrészt kiküszöbölik nemzeti zenénket, másrészt idegen zenét tukmálnak a művelt középosztály serdülő nemzedékére. Szinte hihetetlen az a hülyeség, melylyel kormányaink e nagy ügyet kezelik évtizedek óta.

A véderő mindig és mindenütt a nemzeti erő kidomborodása, a nemzeti önérzet fokozódása, dicsőség a múltból s remény a jövőre. S e szempontból a haladásnak, a társadalmi tevékenységnek fontos anyagi, de igen fontos erkölcsi mozgató ereje. Nálunk ez is idegen.

Hát főrendeink túlnyomó nagy része? Áll-e a nemzeti fejlődés élén annyira is, mint állott hatvan év előtt?

Törődünk-e azokkal a nagybirtokosokkal, akik külföldön élnek, s a társadalomból kivont erőt külföldön élvezik és semmit abból vissza nem szolgáltatnak?

Nem összetett kézzel nézzük-e, hogy idegen honosok, magánemberek s egyházi és magántársulatok miként szerzik nálunk a birtokokat s miként terjeszkednek mindenfelé? S miként rongálják saját határainkon belül a nemzeti szellemet?

Hát tudományos irodalmunk? Vajjon nem kezdenek-e már a budapesti egyetem tudósai német könyveket írni, melyet a német kultúra észre se vesz, de amely a miénknek mégis ártalmas? Szabad-e legmagasabb intézeteink élén oly férfiakat alkalmazni s olyanokat megtűrni, akikben a faji érzés nem mély, nem erős, nem tökéletes s akik tudatos nemzeti törekvésükkel is nyilvánosan nem mintaképei az ifjúságnak.

Folytathatnók e sorozatot. A folytatás nagyon beleillene báró Bánffy könyvébe.

De e könyv még csonkán is becses könyv, hasznos és tanulságos közéleti tünemény. A valóságos államférfiak nem kis számából akadt végre valaki, aki igazi tapasztalatait, melyeket az állam kormányzásának élén gyűjtött, nem rejtegeti véka alatt, hanem kitarja mindnyájunk előtt.

Helyzetünk fonákságának alapokaira nem mutat eléggé az előkelő könyvíró. Bizonyára készakarva nem terjeszkedik ki ezekre. S kétségtelenül jól megfontolta, miért nem terjeszkedik ki.

De annyi bizonyos s ezt ő is kifejthetné, hogy nemzeti haladásunk útjában se nem Bécs, se nem Róma, se nem az uralkodó család, se nem Ausztriával való viszonyunk az egyedüli gát. Hanem saját lanyhaságunk, azután faji önérzetünk aluszékonysága s végül pártjaink és kormányzó férfiaiunk gondolkozásának sekélyessége.

Se Mohácsnál, se Világosnál el nem veszett Magyarország. S a függetlenségi pártok is csak a dolgok könnyebb oldalát keresik, amikor untalan 1867-re panaszkodnak. Tessék minden pártnak és minden kormánynak a jól fölsimert hazafikötelesség magaslatára emelkedni, de aztán azt a kötelességet személyeskedés nélkül szívósan teljesíteni.

Nincs meg teljes függetlenségünk és sok irányban korlátolt szabadságunk. De azért szabadságunk oly nagy, oly erős, amekkora például Ausztriában, ami szövetségesünkben egyetlen fajnak sincs. S mégis, mily tüzzel, mekkora erővel és sikerrel tudnak ott dolgozni a németek és a csehek.

Nemzeti irányú munkásságunk tetemes részét nem gátolná se Bécs, se Róma, se az uralkodó család, se Ausztria. S amikor ezt teljes sikerrel elvégeztük: a többi hiába gátolná.

S ennek tudatára ébredt báró Bánffy könyve.

Ha jövő kormányaink, pártjaink és törvényhozásaink se e könyvből, se az ebben érintett jelenségekből nem merítenének okulást ezentúl, akkor a magyar nemzet ügyeit nem bölcsesség és hazafiság vezetné, hanem hülyeség vagy szolgálalkúság és árulás.

I.

Magyar nemzetiségi politika.

„Vajjon lesz-e hatása a nemzetre és a dinasztíára a Bánffy cikkeiben végighúzódo gondolatnak, nem tudjuk. Sőt tekintve azt, hogy ma nagy gazdasági és nehéz közjogi kérdések állanak előtérben, nem igen hihetjük, hogy publicisztikai munkássága erősebb visszhangot kelthetne akár fölfelé, akár lefelé”.

Ezt olvastuk a hetenként megjelenő „Politikai Szemle” egyik számában. Nem tagadhatjuk, hogy szinte félve, magunk is kénytelenek vagyunk beismerni, hogy úgy, miként a mai közéleti viszonyok vannak, nem lehetetlen, hogy a fent idézettekben sok igaz van. Tény, hogy a nehéz közjogi és gazdasági viszonyok lehangolok. Csak abban nincs igaza a fent elmondottaknak, hogy a főbaj a közjogi és gazdasági helyzetben van. Százados – talán egy évezredes – baj az, hogy keletről áthozott engedékeny magyar „nemzeti génusz” nincs áthatva azon mindent legyőzni képes „nemzeti „gondolat”-tól, mely feltétlenül szükséges arra, hogy „az egységes magyar nemzeti állam megalakulón, hogy a magyar állam messze előre biztosított jövője megszilárdulhasson.

De hisz éppen az volt célunk, hogy fölrázva a nemzetet, megmutassuk, hogy akarnia kell, hogy kifejtsük, hogyha nem akar, nem tud az élet minden vonatkozásaiban kitartó akarattal és a minden percben kínálkozó intézmények igénybevételével egységes és magyar lenni, úgy nem lesz képes megoldani a problémát, mely ha meg nem oldatik, a magyar állam, a magyar nemzet jövővel nem bírhat. Bár aggódunk mi magunk is, hogy fejtegetéseinknek visszhangja nem lesz oly erős, mint azt mi óhajtjuk, de mégis hinni merjük, hogy nem lesz egyszerűen a pusztában elhangzott szó.

A dinasztia, ha trónját a messze jövőre biztosítani akarja, át kell hogy értse, hogy az egységes magyar nemzeti államra feltétlen szüksége van. Éreznie kell, hogy csak a legsovinisztikusabb értelemben vett, magyar irányban fejlődött magyar állam az, melyre jövőjét biztosan építheti. Tisztába kell jönnie azzal, hogy már a XIX. század legeleje óta alakulni kezdett s ma teljesen kialakult középeurópai állapotok kényszerítőleg parancsolják akettős monarchia súlypontját Budapesten, erejét a magyar államban keresni és találni meg. Nem is kételkedünk abban, hogy a koronánál megvan és jövőre csak fokozódottan erősödni fog azon tudat, hogy „*király és nemzet érzésének és törekvéseinek összhangja*” mint a törvény is mondja, „*a jövőendő századok biztos haladásának is zálogát képezi*”.

Bármily reménytelennek is mutatkoznék, mint fenti bevezető idézetünk aggódva mondja, a jelen és az erre épített jövő a „nemzeti gondolatitól áthatott nemzeti ideál érdekében elmondottak megértésére a nemzetnél, mégis mi hinni akarjuk, hogy gyenge szavunk, mely a napi politika minden aktualitásától függetlenül, az egységes magyar nemzeti állam érdekében felhangzott, éppen egészen eredménytelen nem lesz. Remélni akarjuk, hogy nem marad csak álmodozásnak egy igazi magyar-osztrák birodalom lehetőségéről rajzolt képünk, sőt nincs akadálya annak, hogy a magyar állam „olyan erős, olyan gazdag és hatalmas legyen, mint volt Mátyás király idejében”. Ha a nemzet komolyan akarva, megoldja a problémát, hogy a magyar állam egységes és magyar legyen, biztosra vehető, hogy „az a hatalmas áramlat, amely a nemzetet ilyenné fogja tenni”, átalakítja a dinasztíát is. *Ez a huszadik század első fele magyar politikájának nemcsak legnagyobb, de legsürgősebb megoldandó problémája is.* Ezen probléma megoldásának érdekében írtuk fejtegetéseinket; nagyon lehangoló volna, ha kellő visszhangra nem találván, hiú álmodozásnál egyebek nem volnának. Szomorú volna, ha az „osztatlan egységes magyar nemzet” megtestesítéséért folyó küzdelem eredményre nem vezetne, avagy csak fogyatékosan sikerülne. Kétségtelenül igaz, hogy az utolsó órában vagyunk. Minden perc, melyet elmúlni engedünk, meghozza a maga veszteségét, de minden perc, melyet a „nemzeti gondolat”-tól áthatva és vezéreltetve, céltudatosan használunk föl,

egy biztos lépéssel vezet közelebb a célhoz, melyet el kell érni, „mert nem lehet, hogy annyi szív hiába ontá vért s keservben annyi hü kebel szakadt meg e honért”, mint mondja a nagy költő „Szózatjában. „Ha jó a cél, melyet tűztél magadnak, akadnak arra biztos eszközök” s nem jó-e a cél, álom-e létünk s nem kell-e nemzetünk jövője biztosítására a biztos eszközöket megválasztani? Mérlegelni kell a lehetőt s alkalmazni a célszerűt, nem veszni el az utópiák útvesztőjében, szaladva

Arany gyermekeként az elérhetetlen szivárvány után. El kell fogadni, Európa nagy államai egyensúlyának biztosítására tekintettel is, a kettős monarchia alapját képező dualisztikus viszonyt, meg kell érteni, *hogy abszolút elméleteken nyugvó jogállami és idegen példákra épített doktriner elméletekkel még csak alakulóban lévő államot nagygyá és erőssé tenni nem lehet.* El kell fogadni azon alakulást, mely Európában megélhetésünket biztosítja és azon közjogi alakulást is, mely a kettős monarchiában legbiztosabb alap arra, hogy erőben és gazdaságban gyarapodva, egységes nemzetivé átalakulva, képes leendő létrehozni az egységes magyar nemzeti államot, mint súlypontját a leendő magyaroszlák monarchiának, mint egyetlen biztosítékát annak, hogy a legsovinisztább értelemben egységesített magyar állam trónján a soviniszta egységes magyar nemzeti iránynyal együttérző dinasztia üljön.

Mitőlünk függ, a nemzettől, tőlünk az országgyűlés, a kormányzat és a társadalom erős akarától, hogy célunkat elérjük, csak egyedül és kizárólag a céltudatos nemzeti gondolat kell hogy érvényesüljön, visszaszorítva minden mellékes tekintetet, visszaszorítva „a nemzetközi tapintatot” és rendre, ha erős kitartással együtt érzünk és együtt gondolunk, előbb-utóbb, de mindenesetre meg lesz oldva a probléma és be lesz bizonyítva, hogy a magyar állam akar és tud is egységesen nemzetivé lenni.

Fejtegetéseinkben erre vonatkozó nézeteinket különböző vonatkozásokban mondtuk el. Ezidő-szerint fejtegetéseink sorozatát bezárjuk. Lehetett volna talán végtelenül is a jelentkező különböző köz- és magánviszonylatokban számtalan részletre még kiterjeszkedni, ezidő-szerint most már azt nem tesszük. Nem azt hisszük, hogy a kérdést kimerítettük, nem azt hisszük, hogy úgy mondtunk el mindent, hogy ahhoz bírálat nem férne. Nem hisszük azt sem, hogy a magyar állam minden lakója velünk egyetért. Sajnos, úgy, amint a viszonyok vannak, még azt sem reméljük, hogy a született magyarok kivétel nélkül legalább nyilvánosan az általunk elmondottakat helyeseljék. Olyanok is lehetnek, kik azért fognak hibáztatni, hogy egyáltalában a magyar nemzetiségi politikáról írtunk. Bizonyos körülmények között ez utóbbiaknak igazuk is lehet. Mert hát a nemzetiségi politika, egy polyglott államnak egységes nemzeti állammá való átalakítása kérdésének nyilvánosan való tárgyalása lehet hátrányos is. Lehet, hogy ellenáramlatokat indít meg, lehet, hogy a tervbe vett és ajánlott akció reakciót idéz föl. Aktiv politikusnak talán nem is szabad a kérdést programmszerűleg tárgyalni, *helyesebb, ha hallgat és tesz, helyesebb, ha nem beszél, hanem megfigyel és minden eljárásában anélkül, hogy azt láthatólag is kifejezésre juttatná, csak a célt tartja szem előtt.* Azt hisszük, így jártunk el addig, míg magunkat aktiv politikusnak tekinthettük. Sajnos, a viszonyok úgy alakultak, hogy az egész országban sokat beszélnek és írnak a nemzeti politikáról, de tervszerűen az egységes magyar nemzeti állam érdekében szem előtt tartandó magyar nemzetiségi politika érdekében vajmi keveset tesznek.

Elmondottuk tehát az aktualitás minden keresése nélkül nézeteinket, talán elmondunk jövőre még többet is. Reméljük, hogy a nemzet, előbb-utóbb szakítva ezredéves keleti engedékeny géniuszával, megérti intő szavunkat és áthatva a „nemzeti gondolatitól, „olvasni fogja s tanulmányozni a magyar nemzetiségi politikának ezen nagy vonásokban tartott kátéját”, s remélni akarjuk, hogy elhangzott szavunk némi visszhangot is fog kelthetni.

II.

A magyar nemzetiségi politika és a Hármas Szövetség.

A Hármas Szövetség megújítása céljából Bülow, Prinetti és Gokichowski közt folytatott tárgyalások eredményeként biztosan lehet reményleni, hogy a Hármas Szövetség meg fog újittatni. Bárha az eddigi tárgyalások, úgy látszik, kizárólag a kérdésnek csak politikai részével foglalkoztak, nem csak remélni, de óhajtani is kell, hogy az előtérbe lépett gazdasági nehézségek dacára a szövetség létrejöjjön. Létre is kell jönnie, mert az érdekelt három nagyhatalom békés törekvéseinek biztosítása céljából szükség van erre: – szüksége van rá egész Európának, ha azon kulturális és gazdasági fejlődést, melyet a múlt század utolsó negyede bevezetett, megzavarva látni nem akarjuk.

De a Hármas Szövetség értéke s a tőle remélt eredmény csak akkor lesz jelentékeny, ha a szövetségbe lépett három nagyhatalom belső alakulása és fejlődése kellő biztosítékot nyújt arra, hogy adandó alkalommal, a szükséges pillanatban, az erő és annak érvényesíthetése teljes súlyával lesz képes a kitűzött (Tél érdekében közre is működni).

A Hármas Szövetség kérdését és annak értékét tisztán osztrák-magyar, vagy mondjuk: tisztán magyar szempontból kívánván ez alkalommal tárgyalni, – tekintsünk el Olaszország belügyi helyzetétől: – de tekintsünk el Németország belső politikai helyzetétől is és egyelőre maradjunk meg az osztrák és magyar állam határain belül.

Azt olvastuk egy lapban, hogy a német császár egy alkalommal egy lakomán úgy nyilatkozott volna, hogy „a birodalom politikájának a lengyelekkel szemben továbbra is a legerélyesebbnek kell lennie”. Ha ezt a német császár mondta, vagy ha nem mondta volna is, – tényleg úgy van, hogy a nagynémet állam ereje tudatának dacára tisztában van azzal, hogy erejének biztosítására és fokozására egységesen németnek kell lennie. Mennyivel inkább áll ez reánk, azt vitatni nem is lehet. *A Hármas Szövetségre nézve az osztrák-magyar monarchia értékkel csak akkor bírhat, ha gátat tud vetni azon széthúzó törekvéseknek, melyek naponta gyengítik s létalapját ingatják meg.* De általánosságban tekintve a dolgokat, úgy, miként a viszonyok ma Ausztriában alakulnak: ahol – a széthúzó nemzetiségi harcok az állami egységet támadják meg és autonómikus jelszavak alatt federalisztikus alakulás leíé törekednek; ahol némely elemek kifelé gravitáló-, sőt elszakadással fenyegető törekvései napról-napra erősebben nyilvánulnak: – szinte azt lehetne mondani, hogy az osztrák-magyar monarchia a Hármas Szövetségnek nem erőt, hanem csak gyengeséget hozhat. Magyarország volna csakis azon rész, mely a Hármas Szövetség erejét fokozhatná; illetőleg az osztrák-magyar monarchia részvéte a Hármas Szövetségben – ezt ma már bátran kimondhatjuk: – csak akkor bír értékkel, ha Magyarország egységes nemzeti jellegét nemcsak megtartani, de öntudatos, céltudatos, határozott politikával fejleszteni is tudja. Nem lehet kétségbe vonni, hogy ha Németország tudatában van annak, hogy egységes német jellege és föltétlen németesítő törekvése – ahol szükséges – képezi alapját és biztosítékát erejének: – úgy ez még inkább áll Magyarországra nézve, amely, ha élni akar, egységesen magyar nemzetinek kell lennie és magyarosító törekvéseinek szembe kell szállania mindazon nyílt és titkos aspirációkkal, melyek nemzetiségi lógok követelése címén az egységes nemzeti alakulás ellen irányulnak és burkoltan vagy burkolatlanul kifelé gravitálnak, sőt „a magyar föld területén kívül elhelyezkedett erőkkel való egyesülésre egy másik korona szuverenitása alá törekednek”.

Nem kétséges, hogy az 1867: XII. törvény alkotóiba két állam között létrehozott dualizmus alap gondolataként a németek hegemoniáját Ausztriában és a teljes magyar jellegű Magyarországon kontemplálták. Kétségtelen az is, hogy Ausztriának széttagoaltsága és nemzetiségi területekre osztottsága következtében a németek hegemoniájának biztosítása

Ausztriában nehezen volt elérhető; de kétségtelen az is, hogy Ausztria államférfiai, mondhatni, szinte öntudatos tervszerűséggel dolgoztak azon, hogy a német befolyás és felsőbbség leszorításával Ausztria egységes fejlődése ne csak meggátoltassék, de ezzel szemben éppen a széthúzás magvai hintetvén el, ma már a németiség szükséges vezérszerepe teljesen lehetetlenné is lett téve.

Kétségtelen továbbá az is, hogy Magyarország államférfiai több körültekintéssel ugyan, de nem mindig kellő céltudattal és erélylyel a magyar állam egységes nemzeti jellegének fentartására és biztosítására törekedtek. Nem kellő céltudatossággal, mert 36 éves alkotmányos életünk alatt alkotott törvényeink sorozata mutatja, hogy ha *szóban* az egységes nemzeti jellegre való törekvést hirdettük is, az *alkalmazásban* sokszor a helyesen alkotott törvények végrehajtásánál, – vagy a cél felismerésének hiánya, vagy talán, mondhatjuk: a kellő bátorság hiánya – csökkentette a kilátásba, vett eredményt.

Pedig, a mi viszonyainkra alkalmazva a német császárnak a lengyelekre vonatkozó állítólagos kijelentését, *a magyar politikának a nemzetiségekkel szemben a leg erélyesebbnek kell lennie*. Ha akár a törvényalkotás, akár a törvény alkalmazása terén a legesélyesebben ne in járunk el, úgy az 1867-ben megalkotott alapon nyugvó problémát: – hogy tud-e és képes-e a magyar állam igazi nemzeti állammá alakulni? – nem oldjuk meg. Ha nem oldjuk meg, nem tudunk állandóan, mint állam, fönmaradni, és nem tudjuk kielégíteni azon reményeket sem, melyeket a Hármasszövetség joggal vár és követel tőlünk.

Kétségtelen, hogy Magyarországnak csak úgy lehet politikai jelentősége, ha nemzeti és magyar; de viszont: csak akkor lehet magyar és egységes, ha magyar nemzeti állammá lesz. Ha nem tud nemzetivé lenni, úgy csak szláv és román alakulásnak nyújthat anyagot, sőt területi integritásai nem biztosíthatja örök időkre.

Úgy, ahogy a viszonyok állanak és különösen tekintettel az osztrák nemcsak zilált, de nemzetiségei széthúzása folytán reménytelen helyzetre, *Magyarországnak nemzeti állammá való alakulása a dinasztianak is feltétlen érdeke*, és csakis egy legszélsőbb sovínisztikus alapon nyugvó és fejlődő Magyarország képes az Ausztriában jelentkező federalisztikus és nemzetiségi ábrándoktól¹ mételyezett széthúzó irányzatnak Magyarországra való áttérjedésével szemben gátat vetni. Ezért a magyar nemzeti állam fejlesztése, külpolitikai szempontból, magának a Hármasszövetségnek is fontos érdeke.

... Úgy a hogy árviszonyok ma állnak, *dinasztiánknak politikailag csak egy egységes állama van és ez a magyar*. Ez a nyugvó pont a monarchiában, a melyet egységes nemzeti törekvésében fejleszteni és föntartani föltétlenül szükséges, mert Magyarországot Kelet és Dél fölől mindenütt agresszív nemzeti politikai irányú, nemzeti államok veszik körül. A nemzetileg szervezett Kelet és Nyugot között csak oly magyar állam állhat meg, melynek alapját szintén a nemzeti eszme képezi. Ha már az osztrák viszonyok alakulása következtében Ausztriában nemzeti eszméről, nemzeti alakulásról szó nem lehet, éppen a monarchia és a dinasztia imminens érdeke az, hogy a nemzeti magyar állam, melynek érdeke mindenütt párhuzamosan halad a dinasztia érdekével, melynek *magyar vagy magyarra teendő* polgárai sehol sem bírhatnak rokon elemekkel, – s így nehézkedési pontjuk az ország határain kívül egy irányban sem lehet – tovább fejlődhessék és alakulhasson.

De ha a dinasztia érdeke, a monarchia érdeke, a magyar állam érdeke egységesen csak az lehet, hogy a magyar állam egységesen nemzeti legyen, ez adván meg a nagy hatalmi álláshoz szükséges erőt és tekintélyt: úgy a német birodalom érdeke is csak egy egységes erős, magyar nemzeti állam fejlődésének örömmel való szemlélése és elősegítése lehet. Tehát a Hármasszövetség érdekeire való tekintettel, havannak békés irányzatú, komoly és őszinte céljai vannak, a hivatalos Németország nem nézheti nyugodtan az újabb időben az eddiginél sokkal erősebben és határozottabb tervszerűséggel dolgozó pángermán mozgalmak megindulását Magyarországon. Nem lehet a hivatalos Németország érdekében megengedni, hogy illetéktelen tényezők akár az „*Alldeutscher Verband*” zászlója alatt, akár az erdélyi szászok

siránkozó panaszai következtében, gyöngítsék azon, magyar államban csak egyedül helyes és jogosult politikát, mely az egységes nemzeti állam megalkotását tűzte ki célul; nem lehet a hivatalos Németországnak helyeselnie – de nem szabad a nem hivatalos, de pángermán ábrándok után futó német közvéleménynek sem elősegítenie, – a magyarországi németek jogai védelmének ürügye alatt, azon irányzatot, mely minden okos magyar államférfit és az általános magyar nemzeti közérzületet át kell hogy hassa a nemzetiségekkel szemben akkor, midőn arra törekszik, hogy az egységes magyar nemzeti államot megalkossa és *magyar, vagy magyarrá teendő* állampolgárainak egységesítésével minden széthúzást és érdekeiknek, vagy aspirációiknak a magyar állam határain kívül való keresését megszüntesse.

A Hármas Szövetségnek nem egy polyglott Magyarország, hanem csak egy egységes magyar, nemzeti magyar állam lehet értékes: – és igaza volt egy nagy német államférfiúnak, aki, midőn egy alkalommal beszélgettem vele az osztrák és a magyar viszonyokról, azt mondotta nekem:

„Szívesebben áldozom föl az úgylap naponta apadó erdélyi szászokat az egységes magyar nemzeti állam megalkotása, érdekében, semmint hogy a szászokkal együtt a többi, kifelé gravitáló nemzetiségek jogos és jogtalan igényei kielégítésével az egységes magyar nemzeti állam megalakulásának gát vettessék”.

III.

A magyar nemzetiségi politika és a „jogállam”.

Tehát az a probléma, az oldandó meg, hogy: – *tud-e és képes-e a magyar állam igazi nemzeti állammá alakulni?* Ennek megoldásától függ jövő fönmaradhatásának kérdése. Ma, midőn egész Európában a nemzeti állami alakulás törekvése az uralkodó, ennek a problémának a megoldása nélkül a magyar államnak jövője nem lehet. Létkérdés tehát, hogy a föladat megoldassék és erre – mert a célt nem akarni nem lehet – azon eszközöket kell választani és alkalmazni, amelyek a célt föltétlenül biztosítják is.

Az ideális állam, a mai államjogi theoretikusok elmélete szerint, a – *jogállam*. Mint ideált állítják föl ezt és szinte hirdetik, hogy ha nincs jogállam, akkor nincs állami létjogosultság sem. Nem gondolják meg, hogy míg egyfelől kétségtelen ugyan, hogy a legfelsőbb elvül kitűzött jogegyenlőséget megvalósító, mindenki jogát biztosító állami organizmus az mire törekedni kell, úgy másfelől egy a fejlődés stádiumában levő állam jogállam nem lehet. így volt ez mindenütt és így” van a magyar államban is.

A XVIII. és XIX. század alakulásait megelőző időkben, a francia, a német egységet megtermő küzdelmekben nem a jogállam volt az alkotó; az elméleti jogállam, ha egyáltalában lehetséges, csak eredménye volt vagy lehetett annak a küzdelemnek, mely az államban a jogegyenlőséget megvalósító törekvést követte. Elismerem, sőt kijelentem, hogy a magyar jogállam megteremtése kell hogy végcélunk legyen: de csak az a végcél, mely akkorra tartandó fönn, amikor az egységes magyar nemzeti állam már megalkotva és biztosítva van.

Ma Európában, mint már mondtuk, csak nemzeti államok állhatnak fönn; és *ha az egységes magyar nemzeti állam megalkotása előtt a jogállam ideálját keressük, lehetünk talán állam, lehetünk talán jogállam is, – de nem lehetünk egységes magyar nemzeti állam.*

A nemzeti érzés forrásait, indokait, céljait magyarázni nem lehet: azt csak érteni s mindenek fölött érezni kell. Nem lehet annak indokait kutatni, nem lehet annak magyarázatát adni: de azért mindnyájan tudjuk, hogy, midőn a költővel együtt érezzük, hogy:

*„A nagy világon e kívül
nincsen számunkra hely”,*

akkor csak másodsorban ragaszkodunk a röghöz, a földhöz, mely szült és táplál, de elsősorban a nemzeti magyar jelleg és nyelvi érzés az, mely e földhöz köt. Azt mondja báró Eötvös József, hogy „a tapasztalás azt mutatja, hogy azok, akik az államtudományokban a legelső helyeket foglalják el, a gyakorlati politika mezején ritkán felelnek meg a közvárokozásnak. Ennek oka abban fekszik, hogy aki sokat foglalkozik eszméssel s minden dolognak legtávolabbi következéseit is számba veszi: ezen hajlamot átviszi a gyakorlati politika mezejére is; itt pedig nem általános eszmék távolfekvő következéseinek előre meglátása, hanem a létező viszonyok rögtöni felhasználása kívántatik”.

A magyar viszonyokra alkalmazva tehát: *nem bölcs államtudományi elméletekkel, hanem a magyar nemzeti állam megalkotására alkalmas gyakorlati eszközökkel kell dolgozni.* Ez eszközök olyanok kell, hogy legyenek, mellek az egységes magyar társadalom megerősítésére szolgálnak, a gazdasági és kulturális emelkedést biztosítják s minden közéleti jelentkezésben a nemzeti egység és az állam magyar nemzeti karakterét domborítják ki.

Ne értessünk azonban félre. Mert mindebből nem következik az erőszak vagy jogtiprás politikája: – következik csak az, hogy a magyar közéletben semmi se érvényesüljön, ami az egységes magyar nemzeti. állam magyar jellegét bent, vagy kifelé is gyöngíti és lehetővé teszi a magyar államban más Kultúrának, mint a magyarnak fejlődését; mert az oly kulturái haladás, mely nem a nemzeti egységet támogatja csak a szétbontó erőket gyarapítja.

Nem engedhető meg, hogy nemzetiségi nyelvi és kulturális törekvések akként érvényesüljenek, hogy az egységes magyar nemzeti állam ideálja, mint végcél leszorítottassék, mert az esetben a probléma, mely a jövő létalapját képezi, meg nem oldható.

Az 1867-től kezdődő alkotmányos életünk vezérlő férfiai, – nem vitatható mindannyian érezték, sőt tudták a szükségét annak, hogy az egységes magyar nemzeti állam megteremtése az egyedüli eszköz a messze jövő biztos alapjának lefektetésére. De, ha érezték és tudták is ezt, nem ismerve alapjában az ország területén lakó különböző nemzetiségeknek szívük legbelső rejtekében táplált reményeit, nem mérlegelve eléggé – az egyes törvények alkotásánál, intézkedéseik megtételénél és mindenekfölött kormányzati végrehajtó ténykedéseiknél – a következményeket: acélt szem előtt tarthatták ugyan, de a probléma megoldására szükséges eszközök alkalmazásában fogyatékosak voltak. Elhitték talán azt is, hogy a széthúzó nemzetiségi törekvések csak egyes szélsők fejében élnek és a mérsékelt színezetű, csak engedményeket kérő nemzetiségeket kielégíthetik, ha kívánalmainknak megfelelően nyelvhasználati, iskolai s más hasonló kedvezményeket nyújtanak, melyek végeredményükben az egységes nemzeti kultúrát bolygatják meg s ezzel az egységes magyar nemzeti jelleg fejlesztésének és megalkotásának vetnek gátat,

Nem vették észre, hogy lehetetlen is volna, – mert eltérni sem lehetne, – hogy a kifelé gravitáló elemek végcéljukat tartalmazó törekvéseiknek nyíltan kifejezést is adjanak, ha a büntető törvénykönyvnek ide vonatkozó szakaszaival ellenkezésbe jönni nem akarnak. *Nem vették észre, hogy az öntudatosan kért és jóhiszeműleg megadott kedvezmények csak átmeneti eszközei a végcél biztosításának, amely végcél, megbolygatva az egységes magyar: 'nemzeti jelleget, meggátolva az egységes magyar kultúra és társadalom fejlődését egyelőre az életképtelen poliglott magyar államot hozná létre s annak idején, kedvező pillanatban, a felbomlás magvait így már eleve magában rejtő magyar államot a feloszlás gyászos örvényébe hajtaná.* Mindez nem akar vád lenni a múltban, vagy a jelenben a hatalmat kezelőkkel szemben. A hiba az általános közhangulatban, a jóhiszemű tájékozatlanságban, abban az elméleti államtudományi böseségben rejlik, mely a gyakorlati politika mezejét elhagyva, idegen doktriner theóriák követésével az ideális jogállam álomképe után futott és nem vette észre, hogy az egységes nemzeti magyar állam megalkotásának problémáját nem megoldásra viszi, hanem a megoldás lehetőségének elébe emel ledönthetetlen akadályokat. Nemcsak a törvényhozásnak, nemcsak a kormányzatnak, hanem az egész magyar nemzetnek és társadalomnak tisztába kell jönnie avval, hogy a célt akarni, de a rávezető eszközöket nem alkalmazni, annyi, mint komolyan nem akarni. Evvel szakítani kell: *az öntudatos, bátor és határozott törekvés az egységes nemzeti állam megalkotására, mely nem ösmer kivételt, sőt a megkerülés útjára sem lép: – lehet csak az a rendszer, mely a magyar állam hatalmának megerősítésével, a kulturális és társadalmi erő teljes kifejtésével megteremti azon kultúrpolitikai akciót, mely nélkül, ha az nem elég erős és öntudatos, a nemzeti államot megteremteni s a problémát megoldani nem lehet,* mert máskülönben – és itt ismét egy tapasztalt német államférfiú szavait idézem: „*Mit so einer Politik kann man keinen Staat aufbauen.*”

Tisztában kell lenni azzal, hogy a törvényhozásnál, a törvény végrehajtásnál.; a törvényhozás összalkotásánál, a kormányzatnál, a közoktatásban, a társadalmi élet minden, ténykedésénél első és legfontosabb szempont, hogy miként és mennyiben érvényesül az egységes magyar nemzeti állam fejlesztésének és biztosításának szempontja. A legfelsőbb elvül kitűzött jogegyenlőséget megvalósító, mindenki jogát biztosító szabadelvű állami organizmus kell ugyan, hogy a végcél legyen: – de, mint a fejlődés stádiumában levő államnak, erre ez idő szerint addig, míg az egységes magyar nemzeti állam megalakítva nincs, csak annyiban szabad törekednünk, amennyiben a szabadelvűség és jogegyenlőség az egységes magyar *nemzeti* jellegeknek gátat *nem* vet.

Addig, míg ezt elérjük, nem szabad megengednünk, hogy az elméleti tudomány legyen a

politikában az úr: – a tudomány, mely több, mint tanácsadó, az állami életben nem lehet. *Ma még jogállamról fantáziálni, – ami az egységes magyar nemzeti állam megalkotása nélkül csak papiroson lehetséges, – veszedelmes: maradjon az meg a Pláton ideális államának.* Gondoljuk meg, hogy: – „a valóságban hegyek és völgyek vannak, fajok és nemzetiségek, tudósok és tudatlanok, rosszak és jók, hívek és árulók, urak és parasztok, szegények és gazdagok, erősek és gyöngék, éhesek és jóllakottak. A tudomány és jogállam csak embert és polgárt ismer, a politikának pedig kormányozni kell mindezt a kétségbeejtő tömegét a különféleségeknek és ellentéteknek, – nem csupán az embert és a polgárt.”

Nálunk magyarok és, nemzetiségek vannak. Ezeknek ellentétes érdekeik hegyek és völgyek, ezeknek célzatai rosszak és jók lehetnek: ezek között lehetnek hívek és árulók, mindezeket pedig az egységes magyar állam érdekében nem lehet a tudomány és a jogállami elmélet eszközeivel kormányozni: – ezt a kétségbeejtő tömegét a különféleségeknek és ellentéteknek céltudatos, erélyes, egységes irányú nemzeti politikával lehet csak kormányozni, ha a célt biztosítani, Magyarország jövőendő létének alapjait lefektetni akarjuk.

IV.

A magyar nemzetiségi politika és a dualizmus.

Az Osztrák-Magyar Monarchia két államának a pragmatika szankciójában és az 1867: XII. törvénycikkben szabályozott kapcsolatát nem lehet és nem szabad véletlennek tekinteni. Százados történelmi tanulság igazolja e kapcsolat jogosult és szükséges voltát. A magyar történelem legfényesebb korszakai azok, midőn a magyar állam hol fegyverrel, hol szövetséggel, hol házasság útján kereste a Nyugottal való összeköttetést; és nem vitatható, hogy őseink nem véletlenből, hanem a magyar nemzet egyenes érdekétől parancsolt körütekintő okosságból, szabad elhatározással ültették I. Ferdinándot a magyar trónra. Az így létrehozott kapcsolat, mely egyfelől törvényekkel biztosította a magyar állam teljes állami függetlenségét, másfelől viszont lehetővé tette a Közép-Duna mentén, az európai egyensúlyra való tekintetből is föltétlenül szükséges nagyhatalom fennállását.

A kettős monarchia területén csak egy nagyhatalom lehetett alkalmas és képes a különböző nemzetiségi és területi ellentéteket leküzdeni és kielégíteni azokat a nemzetközi igényeket, melyeknek figyelembe vétele nélkül Európában állam-alakulások lehetetlenek. De, míg a Középkort követő századok harci küzdelmeiben a magyar állami természetesen utalva volt a Nyugot, kereszténységet védő fegyvereinek támogatására, addig, a harcok lezajlása után, a pragmatika szankció és különösen az abban megállapított közös viszonyok első alkotói, a múltak történetéből merített tapasztalatokból következőleg, okos előrelátással állapították meg az elválaszthatatlan együtt-birtoklás és a közös védelem szükségét.

A viszonyok ma sem változtak. Európa jelenlegi politikai alakulása, állami fejlődése nagy államokat föltételez. A nyolcvan milliónyi orosz birodalom s az ötven milliónyi Németország szomszédságában tehát, egy önálló, részben heterogén és agresszív hajlamú államok közé ékelt tizenhét millió lakost számláló magyar állam szinte a Balkán kis államainak nivójára süllyedne le.

Egy ily Magyarország, öncél híján szinte a szomszédok politikai játéklabdájává válhatnék. Egy ilyen magára hagyatott Magyarország nem lehetne nemzeti érdek, nem lehet a magyarság érdeke. A magyarság érdeke, a magyar nemzeti érdek nagyhatalmi állást követel: – s nagyhatalmat csak Ausztriával együtt alkothatunk. Lehet a perszonal-unió eszméje bármily népszerű, sőt elkerülhetetlen is, ha az osztrák viszonyok továbbra is föltartóztathatatlanul megtartják bomlasztó irányzatukat; mind a mellett egy perszonal-unió vagy – föltéve, de meg nem engedve, egy teljes elszakadás: – magyar nemzetiségi szempontból csak kétes értékű lehetne.

Így ítélték meg a helyzetet 1867-ben is, midőn a korona, az 1867-iki alakulást létrehozó törvényeknél, bölcs belátással élve az azon idők nagy embereinek. Deáknak és Andrássynak tanácsaival, a most fennálló közjogi és ettől bár független, de vele mégis kapcsolatban levő gazdasági alakulásokat törvényes utón lehetővé tette és ezzel egyszersmind alapját vetette meg azon állami alakulás föltételeinek, melyek egyfelől a történelmi múlttal bíró egységes magyar állam s másfelől az úgynevezett örökös tartományok között egy újabb, a kölcsönös érdekek által egybe forrasztott, a kölcsönös védelem által föntartott alakulásnak vetették meg maradandó alapját.

Jelen fejtegetésünk keretében a gazdasági kapcsolat kérdéseivel ez idő szerint még foglalkozni nem kívánunk, egyrészt azért, mert magyar nemzeti szempontból csak közvetve van jelentőségük; – de azért sem, mert a már végtelenül húzódó gazdasági kiegyezési tárgyalásoknak reménytelenné lenni kezdő alakulása kérdésessé teszi, váljon nem jött-e már el az ideje annak, hogy mi is, kik a gazdasági kapcsolat föntartását Magyarország gazdasági s némileg politikai érdekeinek szempontjából is, annak idején biztosítani kívántuk – ne lássuk-e

eljöttek az időt – a bizonytalanság tarthatatlanságára és káros voltára, és tekintettel arra, hogy eddigi álláspontunkat föladván, a gazdasági különválás esetleges és remélhetően csak időleges hátrányai dacára, már állandó voltánál fogva is előnyt nyújtó gazdasági különválás álláspontjára helyezkedjünk? Nem a végelhatározás meggyőződése mondatja ezt velünk, csak a jövő iránti aggodalom, nem is úgy, mint föltétlen követendő irányzatot s csakis mint előbb-utóbb megfontolandót: – mert a bizonytalanság már közel vitt a tönk széléhez és várunk már tovább alig lehet. De legyen mindez csak közbevetett megjegyzés, olyan, amely különben tárgyunkra ma nem is tartozik.

Magyar nemzeti szempontból, és csakis politikai szempontból, tárgyalva tovább a kérdést, kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy ma egész Európában a nemzeti állami alakulás törekvése az uralkodó: és itt megint csak az a kérdés, hogy megoldható-e azon probléma, hogy: *tud-e és akar-e a magyar állam egységes magyar nemzeti állammá alakulni? – és az 1867-ben létrehozott dualizmus alkalmas-e erre a célra, vagy sem.*

Részünkről a felelet nem lehet más, mint az, hogy: – *igen.*

Azon alapelvből indulva ki, hogy az 1867-ben létrehozott dualisztikus alakulás egyik alapföltétele az egységes magyar nemzeti állam: – *tehát Magyarországon a magyar szupremácia biztosítása és fejlesztése volt: – el kell fogadnunk, hogy úgy a korona, mint a, nemzet akarata egy volt e tekintetben.* Ez egységes akarat következtében jöttek létre törvények, melyek a cél biztosítása, a cél elérése érdekében, ha nem is teljesen, de megközelítőleg használhatók voltak és a jövőben elérhető cél biztosítására törekedtek. Kevésbé a törvény-alkotásban, mint inkább a törvény végrehajtásában és alkalmazásában kell keresnünk és meg is találnunk az okát annak, hogy a haladás csak fölötte lassú és nem mindig kellően céltudatos. A népoktatásról, az anyakönyvek vezetéséről, a magyar nyelv kötelező tanításáról, az óvodákról, középiskolákról, a néptanítók és lelkészek fizetésének kiegészítéséről, a helységnevekről stb. szóló törvények elég *tanúságot tesznek arról, hogy a nemzeti fejlődés érdekében dualisztikus viszonyunk alapján lehet és tudunk is törvényeket alkotni, és ha, ezek végrehajtása tekintetében sok kívánni való marad is fenn, nem lehet államjogi helyzetünkből folyó korlátozásról beszélnünk, csak a végrehajtó erő gyengeségét, vagy céltudatlanságát, mindenekfelett pedig nemzeti jellegünkből folyó természetünknek megfelelő szalmatűz-lelkésedésünket s a kitartás nélkül hirdetett elvek alkalmazását komolyan nem vevő 'nemzeti jellemvonásunkat kell vádolnunk.* Több vád terhelheti e tekintetben magát a magyar nemzeti társadalmat: – de erről más alkalommal.

Dualisztikus viszonyunkból kifolyólag lehetne beszélni, – bár alaptalanul, – államjogi korlátozásokról; de a megalkotott törvények végrehajtása korlátozásokat, a dualizmus folytán, nem szenved és nem is szenvedhet: – s ha van hiány az egységes magyar nemzeti állam létrehozása, megalkotása tekintetében, azt nem a dualizmusban kell keresnünk, de megtalálhatjuk kormányzati céltudatosságunk fogyatékoságában, a végrehajtó közegek érénytelenységében. – sőt magában a társadalom gyengeségében és közömbösségében.

Ha a nemzeti állam s a nemzeti nyelv fejlesztésbe érdekében alkotott törvények, – bárha beösmérjük itt, hogy e tekintetben talán többet is tehattünk volna, s ha nem tettünk, az csak rajtunk múlt: – ha ismétljük, e törvények kellő céltudatossággal hajtottak volna végre, ma nem kellene némely középtanodák államellenes szelleme miatt panaszkodnunk, vagy azon siránkoznunk, hogy néptanítóink között még sokan nem bírják az állam nyelvét; sőt a hadsereg kifogásolt német vezényleti nyelve is elveszthette volna fontosságát, mert hiszen, ha van is a német vezény-nyelvben nemzeti szempontból sérelem, az ezred-nyelvek sok tekintetben kifogásolható rendszere nagyobb kérdés: s ha megtanítottuk volna, – amint a már több mint húsz éve. a magyar nyelv kötelező támlásáról szóló törvény keletkezése óta megtehettük volna, – a nemzet minden fiát a magyar nyelvre, lehetséges volna és követelhető is. hogy a szolgálati nyelv az érintkezés a tisztikar és legénység között, a hadsereg és a hatóságok között csak magyar legyen: *ez lévén gyakorlati szempontból lényeges és nem az,*

hogy a közös hadsereg vezény-nyelve, mint a közös védelem eszköze, milyen legyen; mert, ha úgy tetszik, akár értelem nélküli volapük is lehetne, és nem éppen a német, bár a jog szempontjából a nemzet igénye kérdés alá nem jöhet.

Nagyban és általánosságban ezeket kívántuk elmondani a magyar nemzetiségi kérdésről, kapcsolatban a dualizmussal; és most csak röviden élére kívánjuk állítani a magyar nemzetiségi kérdést ebből a szempontból, egy esetleges perszonál-unió helyzetébe jutott Magyarországon, mely e kis állammá zsugorodott magyar államban, már a nemzetiségek és a magyarok között levő ez idő szerinti számaránynál fogva is. számolni volna kénytelen a nemzetiségi törekvésekkel s magára hagyatva lévén, úgy az állam föntartása miatt, mint a kormányzat érdekeire való tekintetből is. a magyar faj hegemoniájának csorbításával, az egységes magyar nemzeti állam rovására, kedvezményeket volna kénytelen nyújtani a nemzetiségeknek és semmi biztosítékot sem nyerhetne arra nézve, hogy

nem volna-e kénytelen a nemzetiségeknek ez idő szerint már bevallott ideálja, de azért csak ideiglenes végcélja kielégítésére, Magyarországnak nemzetiségi területekre való széttördelését koncedálni, vagy, lia úgy tetszik, mondjuk: a magyar állam ennek következtében leendő föderalizálását, mely az esetben föltartóztathatatlanul bekövetkezhetnék, megtérni?

Túl feketének látszik talán ez a kép, de a történelem aggályunknak igazat ad. Tekintsük el az emigráció köreiből megfogalmazott dunai konföderáció kétségbeesett, de minden esetre a magyar nemzeti állam érdekeinek semmiképpen sem megfelelő utópiájától; nézzük csak a függetlenségi harc idejében tényleg az akkori törvényhozási formák között létrehozott, a szegedi országgyűlésen letárgyalt, nemzetiségi törvényt: – vajjon a teljes függetlensége tudatában levő ezen országgyűlés alkotta törvény a községekben, megyékben, bíróságoknál, népoktatásban, anyakönyvek vezetésében s általában a hatóságokkal való minden érintkezésben, sőt a nemzetőrség vezény-nyelve, tehát a hadsereg vezény-nyelve tekintetében is, nem ment-e sokkal messzebb, mint a dualisztikus alakulás idejében megalkotott 1868: XLIV. törvénycikk? Joggal mondotta 1849 július 21-én tartott beszédében Szemere, hogy „*hasonló jogokat egy ország sem ad a maga határain belül az apró nemzetiségeknek.*” De, persze, azt nem mondotta, hogy az evvel megadott jogok a magyar államot nemzeti jellegéből forgatták ki: – s lehetnek liberálisok, lehetnek az elméleti jogállam szempontjából következetesek, lehetnek talán látszólag indokoltak is az akkori rendkívüli viszonyok között, midőn a felzúdult nemzetiségek megnyerésével a függetlenségi harc sikerét biztosítani kívánták: de semmiesetre sem voltak az egységes magyar nemzeti állam szempontjából megengedhetőek.

Az 1868: XLIV. törvénycikk, beösmernék, ezen 1849-iki törvény alapján jött létre; beösmernék, hogy az alkotmányos élet kezdetén a megújult alkotmányos élet gyermek-örömeit élvező államférfiak, túlrózsás színben látó fölfogásuk következtében, messzebb mentek, mint az egységes magyar nemzeti állam jövőjére való tekintettel menniök helyes volt: – de beösmernék azt is, hogy a kormányok kivétel nélkül belátták, hogy az egységes magyar nemzeti állam érdekeire való tekintettel a törvény alkalmazásában mérsékletet kell tanúsítani és hogy a később alkotott törvények, ha nem is minden, de sok tekintetben, az elkövetett hibákat és tapasztalt hiányokat kiküszöbölni igyekeztek.

V.

A magyar nemzetiségi politika és a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény.

A nemzetiségi egyenjogúság tárgyában alkotott 1868: XLIV. törvénycikk, mint mondtuk, az 1849. évi törvénytervezet alapjain épült föl, és annak hatása alatt, az új alkotmányos élet gyermek-napjaiban, a helyzet ismeretének fogyatékosága következtében tovább ment ugyan, mint amennyire az egységes magyar nemzeti állam igényei szempontjából öntudatosan menni helyes volt: – mégis, ezen törvény alkotásánál már, mint azt az akkori képviselőházi tárgyalások is igazolják, – a magyar nemzeti szupremácia biztosítását célzó tekintetekből, – mellőztetett némely olyan kedvezmény, mely az 1849-iki alkotásban egyenesen az állami és nemzeti egység ellen irányult.

Nem lehet azonban tagadni, hogy ez a törvény sem felel meg a maga teljességében az egységes magyar nemzeti állam megalkotására és biztosítására irányuló törekvés céljainak, dacára annak, hogy a nem magyar ajkú nemzetiségek kevésnek és igényeiket ki nem elégítőnek tekintették azt. Ebből következett aztán az a küzdelem, mely az egységes magyar nemzeti állam

védői és a különböző, széthúzó elemek közt megindult és amely ma is (art és {ártani fog, mert tartani kell mindaddig, míg az egységes magyar nemzeti állam megalkotva nem lesz, vagy a széthúzó nemzeti törekvések győzelmével, a magyar állam szét nem hull. *Fél- vagy középútoni megoldás szerintünk nem képzelhető* és ha újabban halljuk is, hogy a nemzetiségek nem követelnek többet, mint a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában alkotott törvény betű szerinti végrehajtását, – tisztában kell lennünk avval, hogy az nekik csak első lépcsőfok, míg viszont az egységes magyar nemzeti állam jövőjének, megalkotásának és biztosításának kétségtelen föladata. De nemcsak a nemzeti állam érdekeire tekintettel nem hajtható, vagy jobban mondva: *nem hajtható végre ez a törvény*, de azért sem, mert azon 36 esztendő eltelte óta, midőn e törvény megalkotott, közéletünk oly változásokon ment keresztül, melyek a törvénynek betű szerinti végrehajtását lehetetlenné is tették. Ma már, a mai törvényhatósági élet viszonyaira, a törvény rendelkezései nem alkalmazhatók: az akkori törvényhatóságok birói, pénzügyi, tanügyi s másnemű általános hatásköre nagy változáson ment keresztül: egész sora az ügyintézeknek állami hatáskörbe vonatott, államközegekre bízott, kikre, mint állami alkalmazottakra, a törvény által a törvényhatóságokra ruházott jogok és köteleességek át sem is vihetők.

Az egységes magyar nemzeti állam érdekei sok tekintetben parancsolólag kívánják, követelik e központosítást; általában az egységes állami érdekek és nálunk, ezzel kapcsolatban a nemzeti érdekek, jobban biztosíthatók központosítás útján, melyet, mint egyik legfontosabb eszközt, figyelmen kívül hagynunk nem lehet, mint jelentékeny tényezőjét azon probléma megoldásának, mely mindig szemünk előtt kell, hogy lebegjen: – *tudunk-e, akarunk-e egységes nemzeti állammá fejlődni?*

Természetes következménye tehát a helyes irányban, sajnos, bár még nem elég eredménnyel megindult központosításnak az, hogy az 1868-ban megalkotott törvény sok vonatkozásában, különösen a törvényhatóságoknál s a mellettük működő állami hivataloknál, végrehajtható nem lévén, magától évült el vagy vesztette hatályát: – ha nem is kifejezetten, törvénybeli rendelkezéssel, de azon általános alapelven alapulólág is, hogy újabban alkotott törvények hallgatagon is hatályon kívül kell, hogy helyezzenek előző, velük azonban ellenkező törvényes intézkedéseket.

De nemcsak hallgatagon, hanem határozottan kifejezett, szavakkal, törvényileg vagy törvényes fölhatalmazás következtében, miniszteri rendelettel is helyeztetek hatályon kívül a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában alkotott törvénynek egyes intézkedései. Hatályon kívül helyezte annak tekintélyes részét a gyakorlati közélet is, mert a lehetetlent; a kivihetlent, az

abszurdumot törvénynyel sem lehet végrehajtani. Ám lássunk egy-két példát.

Az 1868: XLIV. törvénycikk 21. §₁a értelmében a községi tisztviselők „a községbeliekkel való érintkezésben azok nyelvét kötelesek használni” – Malmost, mi következik ebből? Ha Budapest, Szeged. Kolozsvár vagy akár ha tetszik az Alföld valamely kis községében egy vend, román, olasz vagy tót család telepszik le, a hivatkozott szakasz értelmében követelheti s ha akarja, vagy ha az illető épen nemzetiségi mártírságára is áhítozik, megteheti, hogy az illető nyelveket hihetőleg nem tudó tisztviselők törvénysértése miatt panaszszal éljen és követelje, hogy az illető városok vagy községek polgármesterei, tisztviselői, mint a hivatkozott törvény hivatkozott §-a értelmében a hivatal viselésére alkalmatlanok, fegyelmi úton elmozdítottassanak.

Avagy kivihető-e, hogy az egységes konkretuált státust képező és a szolgálat érdekében az ország területére bárhova áthelyezhető tanfelügyelőségi, pénzügyigazgatósági, építészeti hivatali alkalmazottak, – kikről a szóban forgó törvénycikk, mint az alkotás idejében nem is létezőkről nem rendelkezik s amely állásoknak hatásköre a törvényalkotás idejében a törvényhatóságokra vonatkozó szakaszok keretébe gondolható bele, – tekintettel a törvény 23. §-ára, ha *ad absurdum* akarjuk vinni, Lócsén a román, Kolozsvárt a tót, Szombathelyen a ruthén, Egerben a bunyevác beadványokkal is kénytelenek legyenek foglalkozni.

Lehetne még számtalan példát idézni, melyek mind igazolnák, hogy azon probléma, mely megoldandó, hogy: – tud-e, akar-e a magyar állam egységes, magyar nemzeti állam lenni V – a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában alkotott törvény betű szerinti végrehajtásával meg nem oldható. De, bár hallgatagon, gyakran tartózkodóan, mégis maga a törvényhozás is gondoskodott ezen, sok tekintetben fogyatékos törvény módosításáról, szem előtt tartva, ha nem is kellő céltudatossággal, a most már sok tekintetben kétségtelenül végrehajthatatlan törvénynek az egységes magyar nemzeti állam szempontjából való átalakítását.

Az időközben alkotott törvények irányzata: – lehetővé tenni, hogy a nemzeti nyelv használata a közéletben, szemben azon törvény intézkedéseivel, egységesebben kötelezővé tétessék. Gondoskodás történt mindenekfelett arról, hogy az állam hivatalos magyar nyelvét ne csak mindenki megtanulhassa, de kötelezőleg meg is tanulja. Szorosan és szigorúan véve *ezen* fordul meg az egész kérdés, az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának sarkpontja ebben csúcsosodik ki, mert mint egyszer boldogult Trefort, vallás- és közoktatásügyi minisztertől hallottam: – *egyelőre meg kell teremteni a magyarul tudók kvantitását, majd idő folytán céltudatos és határozott irányú nemzeti politikával természetszerűen megalakul abból a magyarul érzők kvalitása.*

Ha az országban, mint az a törvény értelmében mindenkinek kötelessége, mindenki fog tudni magyarul nem lesz szükséges, méltányossági tekintetből sem, a szóban forgó törvény nyelvhasználatára vonatkozó, a nemzetiségeknek biztosított kedvezményekről beszélni.

Hol van az megírva, mivel indokolható az, hogy ami Európa minden államában jogos és természetes, – az Magyarországon jogtíprás? . . . Hol van az megírva, és mivel indokolható, hogy az, amit megtehet a Német Birodalom vagy Románia és amit természetesnek találnak Angliában, Franciaországban, – az Magyarországon hatalmi túlkapás és jogtalan? . . . Kinek jut eszébe Britanniában a skótok vagy welshek számára a közéletben nyelvi kedvezményeket követelni? . . . Vajjon a Franciaország északján lakó flamandok, kik nem egy departement nagy többségét képezik, vagy délen a baszkok s a még mindig önálló nyelvvel és irodalommal bíró provencaiak igényelnek-e külön nemzetiségi és politikai jogokat és a közéletben, a hatóságokkal való érintkezésben, nyelvi kedvezményeket?

A kis Románia, céljainak határozott követésével nem elég okos-e az ott még mindig tekintélyes számban élő őslakó csángókkal szemben, midőn a román nemzeti állam érdekeire való tekintettel gondoskodik arról, hogy reánk meg azokra nézve, sajnosán bár, de eredménynyel romanizáljon, – eltúrve ugyan, hogy a családban anyanyelvüket használják, de már a templomokba beviszi a római katolikus olasz papokat és az iskolában a román

tannyelvet, a magyar anyanyelv csak mint tantárgy taníttatván? . . . Nem kegyelmez e tekintetben a Romániában legnagyobb részben csak átmenetileg tartózkodó ev. reformátusoknak sem, kik egyházaikban ugyan még anyanyelvüket használják, főntartott iskoláikban már, tekintettel a romániai népoktatási törvényekre, a román tannyelv mellett a magyart csak mint tantárgyat taníthatják. Nem úgy említjük meg ezt, mint sérelmet, – sőt ellenkezőleg: mint irigylésre méltó cél- és öntudatos eljárást, amelyet irigyelnünk lehet, de amelyet követnünk is kellene.

Nem akarunk szólni Oroszország oroszító politikájáról. Az ottani különleges viszonyok ez alkalommal felmentenek az alól, hogy az ottani nemzetiségi viszonyokkal foglalkozunk,

Látszik a fentebbiekből, hogy minden államban, inert ma Európa minden állama egységes nemzeti állammá törekszik alakulni, vagy már ilyené is alakult, a „nemzeti gondolat” az uralkadó. A magyar faj hegemoniája szempontjából, az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében szükséges, hogy mindnyájunkat a „nemzeti gondolat” eszméje hasson át. Aki jó hazafi, aki az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának problémáját kedvezően akarja megoldani, a „nemzeti gondolattól” áthatva, kell hogy helyeselje e soviniztikus, exkluzív magyar nemzeti politikát, szembe állítva a „kozmpolita”, csak a nemzetiségeknek kedvező, méltányosságot és loyaltást hirdető törekvéseivel. *„Nemzeti szerencsétlenség, hogy ezen egészségtelen áramlat lassankint elszivárog a közvélemény egyes rétegeibe s maholnap már megütközést se kelt, minek folytán a magyarság hova-tovább szétesik és nem tud a külföldről istápoltt nemzetiségekkel szemben megállani. Ezt a nagy veszedelmet a magyarságnak meg kell értenie és szakítván az örökös tapintatosság és méltányosság hangzatos szavaival, teljes erőből kell érvényre juttatnia a nemzeti gondolatot, szemben a nemzetközi tapintattal.”*

Íme, Németország, áthatva a „nemzeti gondolattól”, követve Bismarck szavait: – *„Wo Macht, dort Hecht”*: – az egységes német állam megteremtése céljából, a már a XII. század közepén Medve Albert által leigázott és most már csak igen kis számban visszamaradt vendek teljes elnémetesítését hajtja végre s igen kis idő kell arra, hogy utolsó nyomai is eltűnjenek azon szláv törzseknek, melyek a mai Poroszország és főként Brandenburg uralkodó lakói voltak egykoron. A nemzeti gondolat viszi keresztül, hogy a több, mint három millió lengyel és az együtt még mindig közel egy milliót tevő litván, vend, cseh-morva, dán, friz, hollandi és francia rendre és rendre németté alakuljon át. Részben az alkotott törvények, részben kormányi rendeletek, részben a „nemzeti gondolat” ereje keresztül tudja vinni, hogy a népoktatás mondhatni kizárólag német, hogy telepítések útján a németiség elhódítja a nemzetiségi területeket és hogy a territoriális rendszer megkerülésével a nemzetiségi újoncok a legtisztább német ezredbe osztatnak be. A „nemzeti gyakorlat” elég erős arra, hogy a nemzetiségi vidékeken a helynevek nem német hangzású használata hivatalosan tiltva legyen, hogy nem német címzésű vagy helynevéű leveleket vissza is utasítsanak, íme, így haladnak azok az államok, melyekben a „nemzeti gondolat” az uralkodó és nem a – „nemzeti tapintat”. Ha élni akarunk, mint egységes magyar nemzeti állam, úgy tisztába kell már végre jönnünk azzal, hogy a nagy probléma megoldására elkerülhetetlenül szükséges: – *bátran, határozottan és céltudatosan kimondani, követni és meg is tartani, mit a „nemzeti gondolat” élőnkbe szab.*

VI.

A magyar nemzetiségi politika és a magyar társadalom.

El nem vitatható tehát, hogy a nagy probléma megoldására elkerülhetetlenül szükséges bátran, határozottan és céltudatosan – nem csak hirdetni, de követni és meg is tartani, mit a „*nemzeti gondolat*” előnkbe szab.

De tévednénk, ha elégnék tartanok az egységes magyar nemzeti állam megalkotására, a „*nemzeti gondolat*” teljes érvényesülésére azt, ha törvények alkotásánál, törvények végrehajtásánál és alkalmazásánál, a kormányzati intézkedések foganatosításánál megállanánk. Sőt ellenkezőleg: nem csak hogy elégnék nem bizonyulnának, sőt semmi eredményt sem hoznának létre. Az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának, mint a magyar állam fennállhatásának egyetlen biztosítója abban van, ha a „*nemzeti gondolat*” áthatja a haza minden igaz fiát és ha a megalkotott törvényeknek és intézményeknek az életbe való átvitele nem egyedül kormányi intézkedések sikerének van föntartva, *hanem mindenki, ki a nagy probléma megoldását szívében hordja, közéleti, társadalmi, családi érintkezéseiben és vonatkozásokban a célt tartva szem előtt, közreműködik arra, hogy a magyar állam egységes, nemzeti és minden nyilvánulásában magyar legyen.*

A célnak megfelelő törvények alkotása, a törvényeknek céltudatos alkalmazása és végrehajtása csak váza lehet azon testnek, mely az egységes magyar nemzeti államot létrehozza: az izmokat, a külsőt, a formát megadó testet, az élelét föntartó, lüktető vért és a jövőt biztosító agyat, mint az egésznek szellemi éltetőjét, azon „*nemzeti gondolat*” adhatja meg csak, mely a nemzet minden egyes fiát áthatja, mely ott van mindenütt, beleszól mindenbe, akar mindig és nem lankad soha. De sajnos, épen ez az, mi nálunk leginkább hiányzik: – hiányzik elannyira, hogy „*magyar nemzeti sovinsztánnak lenni*” . . . nem mindig szabad, sőt, mint egy ma már halott, nagy államférfiünk mondotta: „*magyar állam férfiuától egyáltalában hiba.*”

Mert hát minálunk, a kis nemzetnél, az idegenhez és külföldihez való alkalmazkodás tartatik jónak és szükségesnek és azt hiszszük, hogy ha az idegenből hozzánk jövő, keleti specialitásokat és exotizmust látni akaró nyugoti vendéggel annak nyelvén beszélünk, – bemutattuk magunkat, mint kultúr-nemzetet: mar azzal megnyertük az elismerést is és bejutottunk a nyugoti kultúr-államok sorába. Pedig tévedünk. A nyugoti kultúr-nemzeti államok nem az idegen nyelvek sorozatának hibátlan tudásában keresik és találják kulturális nagyságukat, annál kevésbbé nemzeti érdekük kielégítését, sőt ellenkezőleg: az ötét meglátogató idegenektől kívánják meg, ha mindjárt vendégek is, hogy velük saját nyelvükön érintkezzenek.

Az idegen nyelvek ismerete a tudományos körök művelésének tartatik fönn ott, – csak a keleti, kis és szervezett államot még alig alkotó nemzetek gyöngesége és bogara a nyelvek egész sorozatának ismeretével keresni az idegen kultúr-nemzetek kegyes elismerését.

Ne értessünk félre. Nem általában akarjuk elítélni az idegen nyelvek tudását; de veszedelmesnek tartjuk, hogy arra fektetjük a fősúlyt; ki mit tud az idegenből, s ki hol és mikor használja azokat legtöbbször; és nem arra, hogy ki legsovinsztább magyar, még nyelvében is.

Ne értessünk félre. De kétségtelen, hogy nem az a főúr, ki jól érzi magát Európa bármely klubjában: nem az a kereskedő és tőzsér, ki pénzének kamatát megtalálja akár tengeren túl is: és nem az a munkás, ki kozmopolita elméleteivel emberi jogait a nagyvilágban keresi: – nem ezek teremthetik meg és tarthatják fönn az egységes magyar államot, hanem azok kiket feszélyez minden, ami idegen, kik jól és elégedetten, már csak nyelvismereteiknél fogva is, – nemcsak mondhatják, de érzik is, „*hogy „a nagy világon e kívül nincsen számodra hely!”*”

Ebből aztán sok következne, ha volna bennünk – aminthogy nincs, – következetesség: és

a „nemzeti gondolat”. A áthatva nemzeti következetességgel nemcsak a törvények alkotásánál, nemcsak kormányi intézkedések követelésénél maradnánk, hanem kis körünkben mindig és mindenütt, mint már mondtuk, sovinizták volnánk a szó legszorosabb és legszélsőbb értelmében.

Mit ér a magyar nyelv kötelező tanításáról szóló törvény? Mit ér e törvény, ha – aminthogy az nem történik – szigorúan és betű szerint végrehajtják is: ha aztán a népiskolát otthagyo gyermek, a nemzetiségi vidéken, ha megtanult is, és akar is, – nem beszélhet magyarul, mert nincs kivel: – elannyira nincs, hogy mi magunk, magyarok, vidéken lakó birtokosok, értelmiség és hivatalnokok is már csak megszokásból, vagy kényelmi okokból, velük, az azon nemzetiségi vidéken divatos, nemzetiségi nyelven beszélünk.

Hallottuk nem egyszer, hogy könnyebb velük úgy beszélni, mert azon nyelvet jobban értik, és persze, aki dolgot akar igazítani, a földbirtokos, a gazdatiszt, lelkész, szolgabíró vagy jegyző, jobban szereti, ha gyorsan végez: – de meg kellene gondolnia, *hogy a nagy cél – az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának problémája, mit vészit az ő kis időnyerésében*, és hogy akármiként hirdeti is, hogy ő jó magyar hazafi: kérdéses, hogy át van-e hatva a „nemzeti gondolat”-tól?

Nem is olyan nehéz e téren sokat tenni és eredményeket érni el. A munkát kereső nép nagy tömege, ha véletlenül éppen az izgatók hangzatos szavaitól elbódítva nincs, könnyen vezethető és alkalmazkodik, ha életszükségletei kielégítését is biztosítva látja. Mily nagy eredmények lehetnének azok, melyeket például a nemzeti nyelv terjesztése érdekében egy nagy uradalom élén álló intéző elérhetne! Mert elérhetne nagy dolgokat, csak, a „nemzeti gondolat”-tól áthatva, kellene akarnia.

És egy lelkész, mit tehet az, – egy nemzetiségi vidéken, ha tapintattal, gyöngéden és körültekintően, de mindig a „nemzeti gondolat”-tól áthatva vezeti híveit és kezdetben a magánérinkezésnél, de folytatólag a szószékről *magyarul* szól híveihez!

Évekkel ezelőtt alkalmunk volt egy felvidéki tekintélyes városba, mondjuk Eperjesre, vasúton utazni. A kocsiból kiszállva, a jelentkező hordár tótul kínálta szolgálatát és miután a tót nyelvet nem bírtuk, a segítségünkre siető állomási tisztviselő is, természetesen csak tótul szólott hozzá. Vajjon nagy nehézségbe ütköznék s kivihetetlen volna-e, hogy a vasúti igazgatóságok módját keressék és találják annak, hogy ne csak hivatalnokaik, – mint ahogy az történik is – de a legelső személyzet, sőt a vasúti munkások is, úgy az utazó közönséggel, mint a munkavezetőkkel, munkaközben avagy a fölfogadásnál és elszámolásnál magyarul érintkezzenek? Csak a „nemzeti gondolat” kell, hogy áthassa az illetőket és az eredmény biztosítva van.

Látogatóban voltunk egy alkalommal, ismét a felvidéken, egy igen tekintélyes, igen jó hazafi magyar családnál. A hazafias lelkesedés, a magyar nemzeti buzgóság hatotta át a családnak apraját-nagyját. A család nőtagjai joggal tarthattak igényt a „jó honleány” elnevezésre: – és mégis, nem találtunk az elég tekintélyes számú belső cseléd-személyzet között egyet is, ki magyarul beszélt volna; s mert tótul természetesen nem tudtunk, a szükséges kiszolgálást is csak úgy tudtuk magunknak biztosítani, hogy véletlenül egy korosabb nőcseléd a németet még valahogy törte.

Íme, a „nemzeti gondolattól” áthatott honleányok mit tehetnének a magyar nyelv terjesztése érdekében, ha a cselédekkel való érintkezésben kizárólag magyar nyelvet használnának! Nem kétség, hogy az a szegény és munkát a házi szolgálatban kereső nép, mely arra rá is van utalva, akadályt ebben nem képezne; annyival kevésbbé nem, mert hisz az éppen azon vidékről kivándorló nép a távol Amerikában minden ellenszenv nélkül tanulja meg az angolt: – miért ne tanulná, vagy tanulhatná meg otthonában szívesen a magyart? De hát ott a baj, hogy az erős sovinizmustól áthatott amerikai természetesen csak angolul beszél vele, míg mi a „nemzeti gondolat” hiányában, magunk tanulunk meg a különböző vidékek különböző nemzetiségi nyelvein: – ezzel *nem* megalkotni segítve az egységes magyar nemzeti

államot, hanem legalább is akadályokat gördítve a megalakulás gyorsítása elé.

Kolozsvár Magyarország egyik legmagyarabb városa. Környéke jó fele részben magyar: és mégis elszomorodik az ember szíve, ha hetivásárjain majdnem kivétel nélkül olá hul hall beszélni; vajjon nem tanítják-e azon iskolákban is kötelezően a magyar nyelvet? vajjon nem lehetne-e elég ereje a „*nemzeti gondolattól*” áthatott magyar társadalomnak, hogy a néppel való érintkezésben a magyar nyelv használatát általánossá tegye? úgy hisszük, igen! És miért nincs haladás e tekintetben? . . . Azért, mert míg a magyar nemzeti eszme lelkes hívei az *Emke-gyűlésekben* hangzatos szavakban hirdetik a célt: addig ők maguk s lelkes honleány-családtagsaik, ha a napi szükséglet beszerzése végett a piacokra mennek, – ismét csak kényelmi okokból, vagy a megszokásnál fogva, olá hul beszélnek: – pedig bizony csak egy kis céltudatos akarat és a vásárlók közötti öntudatos összetartás kellene, és a magyarul vásárolni akaró közönség, magyar nyelven szólva és megértetve szerezhetné be napi szükségleteit, – kicsinyesnek látszó módon és eszközzel hatván

közre ily módon a nagy cél: az egységes magyar nemzeti állam megalkotására. így a „*nemzeti gondolattól*” áthatva, lehetne napról-napra, helyről-helyre *szaporítani a magyarul tudók kvantitását és biztosítani a jövőre a magyarul tudó és érző kvalitást.*

Nagy-Szeben, Brassó, Segesvár, Beszterce és a többi szász városok kereskedéseiben volt alkalmunk tapasztalni, hogy a szász kereskedők legtöbbször *tud* magyarul; mégis tapasztaltuk azt is, hogy az ezen üzletekbe bejáró magyar értelmiség, szinte mondhatnók, mert németül tudásával tüntetni akar: – németül alkuszik, ha mindjárt az üzletet elhagyva, magyarul szidja is a németet.

Vajjon a helyes üzleti érzékkel bíró szász kereskedő visszautasítaná-e a magyarul beszélő, vásárolni akaró magyar pénzt V „*Nemzeti gondolat*” *kell, hogy áthassa a haza minden igaz magyar fiát és az erős, akarni tudó „nemzeti gondolat” útjába gát nem állítható.*

Hasonló példát, mint a fentebbiek, számtalant idézhetnénk még; a Délvidék szerb és román vegyesen lakta vidékei, avagy túl a Duna német és horvát telepei egyaránt igényelik, ha az egységes magyar nemzeti államot megalkotni akarjuk, hogy a közöttük lakó magyarság a „*nemzeti gondolattól*” áthatva magyarul érintkezzen velük.

De nem elég, ha az értelmiség, ha az intéző és irányt adó körök vannak csak áthatva „*a nemzeti gondolattól.*” A magyar társadalom nemzeti irányban való együttes működése a magyar nép legalsóbb rétegeit is át kell, hogy hassa. És amint a különböző nemzetiségek között és azok iskoláiban a nemzetiségi érzés fokozottan fejlesztetik, – úgy kell, hogy a magyar nemzeti érzés és sajnos! ez mindenekfölött hiányzik – a magyar nép legalsóbb rétegeibe is bevitessék. Akkor lesz csak elérhető, ezen öntudat hatása alatt, hogy a vegyes nemzetiségi vidékeken lakó magyarság öntudatára ébred annak, hogy neki a vele együtt lakó nemzetiségekkel érintkeznie *csak magyarul* szabad: éreznie és már az iskolában megtanulnia kell, hogy tartozik ezzel magyarságának, tartozik az egységes magyar nemzeti állam problémája megoldhatóságának, – de tartozik büszkeségének is. Ezt kell belecsepegtetni már az iskola falai között: oly népet kell nevelni, mely öntudattal, nemzeti önérzettel bír, – mely legutolsó fiában is erős sovinizta; *ilyen* hadsereggel érvényesülhet csak a „*nemzeti gondolat*”, melynek nem csak fővezére, törzskara és tisztikara, de utolsó közlegénye is át van hatva a cél tudatától, melyet minden mozdulatában, ténykedésében, minden gondolatában és elhatározásában a „*nemzeti gondolat*” vezérel.

De, hogy ez lehetséges legyen, első sorban kell, hogy nemcsak irányítóink és vezetőink, hanem tanítóink és népnevelőink is sovinizták legyenek. Ilyen általános, magyar nemzeti társadalmi, a legalsó rétegekig kiható közreműködéssel oldható meg a probléma, mely föltétlenül megoldandó, ha a magyar állam jövőjét biztosítani akarjuk. *Mert Magyarország, ha nem tud egységes magyar nemzeti állam lenni, nem fog állam maradhatni.*

Az egységes magyar nemzeti társadalom erejében kell megtalálni azon eszközöket, melyek e földön előnyt nyújtanak annak, ki magyarul tud és magyar; mert míg a rendi alkotmány

korszakában, 1848 előtt, midőn a magyar nemesség képezte a nemzetet és ahhoz tartozni, tehát magyarnak lenni, előny volt: – addig bár már a jogegyenlőség alapján a magyar nemzeti társadalmi erő és az általa nyújtható társadalmi és anyagi előnyök, kell, hogy a magyar nemzethez való tartozást, illetőleg az arra való törekvést elősegítsék.

Erős sovinizmus, céltudatos sovinizta munkálkodás a leghathatósabb eszköz erre. Ezt általában, de különösen is a nem egynyelvű államban biztos sikerrel és eredménynyel csak a társadalomtól lehet kívánni. Némileg igaza is volt talán közelebbről elhalt azon nagy államférfiunknak, aki azt mondta: „*Valóban sovinizta minisztere Magyarországnak nem, volt, nem is lehet.*”

Mert hát, a mi viszonyaink között nem mindig lehet, nem mindig szabad azt tenni, mit az ember legjobbnak tart; – sőt és ez általánosan állhat – egy állam férfiúnak, a körülményekkel számolva, míg a hatalmon van, nem arra kell törekednie, hogy mindent megtegyen, mindent megalkosson, amit legjobbnak tart, ami ideálja, – hanem meg kell elégednie, ha létrehozza a lehető, mert megtámadhatatlan igazság az, hogy aki mindig az abszolút tökéletest keresi és akarja megvalósítani, az a relatív jót és időszerűen posszibilist ritkán alkotja meg. Aki már volt a hatalmon, vagy akinek nincs kilátása arra.

hogy a hatalomnak birtoklója legyen: szabadabban nyilatkozhatik és állíthat föl tételeket, melyeknek gyakorlati megvalósítására a múltban nem vállalkozott vagy a melyeknek megvalósítására hiányozni fog az alkalom. Különben is a nem aktív politikusoknak, úgy mint az ellenzéknek is, jogukban van programot állítani föl, mely részleteiben csak a messze jövőé, s melyet, ha hatalomra jutnak, csak annyiban valósítanak meg, amennyiben lehetséges és időszerű.

Beösmérettel mondhatjuk el mi is, hogy ha bár az egységes magyar nemzeti állam ideálja lelkesített is mindig, azon rövid idő alatt, míg a hatalmon voltunk, annak érdekében nem mindent tehattünk meg, mit, mint szükségest, mint szem előtt tartandót, a főntebbiekben elmondottunk; sőt sokat el is mulasztottunk: de mégis igyekeztünk az egységes magyar nemzeti állam alapjaihoz egynéhány téglát rakni le: igyekeztünk az erős magyar nemzeti irány fejlődését elősegíteni: igyekeztünk a jogosulatlan és az egységes magyar nemzeti államot sértő nemzetiségi törekvéseknek korlátokat állítani. Nem kívánunk többet az utánunk jövőktől sem: mert hát elfogadjuk talán, de csak talán, hogy: sovinizta miniszterelnöke Magyarországnak nem lehet; habár célszerűnek tartjuk, hogy egy hatalmon levő magyar államférfi minden ténykedésében az egységes magyar nemzeti állam ideálját szem előtt tartsa, annak érdekében semmit el ne mulasztson, érezze át és értse meg, hogy mi a probléma, hogy tudja, hogy Magyarország, ha egységes nemzeti állam lenni nem tud, – állam nem maradhat: s ha maga nem is lobogtatja elül, míg a hatalmon van, az erős nemzeti sovinizmus zászlaját, – engedje, sőt tegye lehetővé, hogy a „*nemzeti gondolattól*” áthatott magyar társadalom e nagy ideálra törekvésében követeljen sokat: *a hatalom pedig valósítson meg annyit, amennyit időszerűen lehet, de mindig úgy, hogy fokról-fokra, lépésről-lépésre folyton előre haladjunk, de megállás vagy visszalépés soha elő ne forduljon az egységes magyar nemzeti állam ideáljának megalkotásában.*

VII.

A magyar nemzetiségi politika és a magyar nevek.

Ismételten mondtuk és ismételten kénytelenek vagyunk visszatérni arra, hogy az egységes magyar nemzeti állam nagy problémájának megoldása, *csak* állami és kormányzati ténykedések útján, – meg nem oldható. A társadalom, a „nemzeti gondolat”-tői áthatott magyar társadalom a főtényezője s egyedüli biztosítója a sikernek s ez is csak akkor és úgy, ha nemcsak óhajtója a célnak, nemcsak tudatában van a kérdés megoldása körüli közreműködése fontosságának, *de érzi*, hogy nemcsak vasárnapi ünnepi ruhába öltöztetett nyilatkozataiban, *de mindig és mindenütt, as életnek bármely vonatkozásai között*, a legnagyobbtól le a legjelentéktelenebb kis alkalomig, *szem előtt kell tartania és érvényesíteni is a legszovinisztább magyar nemzeti érzést*.

Nem elég magyarul gondolkozni, érezni és beszélni; a magyar társadalomnak gondoskodnia kell, hogy a magyarság a külsőségekben is élesen kidomborodjék.

Nem kell kicsinyelni, sőt még kevésbé szabad élcelődni az 1 koronás magyar nevek viselői felett, nem kell azt gondolni, hogy a magyar hangzású nevek nem hatnak hasonlóan közre az egységes magyar nemzeti állam megalkotására, sőt ha visszatekintünk a múltba, azt fogjuk találni, hogy legrégebb, sőt még most is virágzó történelmi családjaink nagyrészenek ősei idegenből, idegen nevet viselve kerültek hozzánk; ezek talán öntudatlanul, de természetesen, midőn beleolvadtak a nemzet testébe, kezdtek magyar neveket is viselni, ezzel végkép elszakítván a kapcsolatot külsőleg is eredeti otthonuk és az őket kibocsájtó nemzetiségektől.

Ezen példákat kell követni azoknak is, kik ma a haza földjén igazi hazafi érzéstől áthatva akarják, – bár ma még nem magyar hangzású neveket viselnek, – az egységes magyar nemzeti állam s evvel hazánk jövőjének biztosítását. Tartózkodás nélkül s tudatában a nagy szolgálatnak, melyet a magyar nemzeti állam érdekeinek tesznek, *kell éppen a mai-nevet és tekintélyt kivívott, idegen hangzású neveket viselőknél előjárni jó példával* a névmagyarosítás terén. Tekintsék nagy történettudósunk, Fraknói érdemeit és útmutatását, ki midőn nagy magyar történelmi művével a nyilvánosság elé lépett, letéve eddigi idegen hangzású nevét, új magyar nevével díszítette nagy történelmi munkája első lapját.

A. különben is magyar nemzeti érzéstől áthatott magyar nemzeti író, magyar történelmi műve élére magyar nevét akarta illeszteni; joggal és helyesen, szemben azon nemzetiségi vádakkal és a nyugati államokban ellenünk érvényesíteni szokott törekvésekkel, hogy nálunk minden idegen, s ha alkotásainkat a tudomány, művészet, irodalom, műépítészet s más tereken nem is mindig idegeneknek köszönhetjük, úgy legalább is minden jelesünk *renegát*.

Midőn 1896 őszén a Vaskapu munkálatainak befejeztével felséges Urunk a más koronás fők jelenlétében Orsovánál, nagy ünnepélylyel, a Dunán a szabályozás következtében biztosított hajózás megnyitását, nem sokkal reá alkalmunk volt egy Németországban megjelenő lapban a magyarok nagyvárosi hóbortjáról olvasni; elmondva láttuk ott, hogy a magyar nagy nemzeti ünnepet ült a Vaskapu szabályozásánál; egy oly alkotásnál, melynek eszméje, mint a berlini szerződésben biztosított, német eredetű, melyhez a pénzt a tőkeszegény magyar állam Németországban szerezte be s melynek műszaki kivitelét Wallandt, a német eredetű mérnök hajtotta végre. Ki vonja kétségbe, hogy Wallandt igaz magyar, jó hazafi, de vajjon a nemzeti állam érdekében nem tett volna-e szolgálatot, ha a nagy mű megalkotásánál Fraknói szép példáját követve, ezen nagy magyar alkotás keresztülvitele alkalmával magyar hangzású nevet vett volna fel?

Kicsinyesnek látszik a kérdés, de azért, tekintettel mindig az ellenünk áskálódó nemzetiségek tendenciózus állításaira s a sok tekintetben félrevezetett külföld felfogására, nagy jelentősége van.

Nézzük csak, vajjon a kétségtelenül fényesen sikerült 1896. évi országos kiállítás alkalmával szépséghiba volt-e csak, hogy a kiállítás igazgatói egymásután: Graenzenstein és Schmidt nevet viseltek s hogy az össz-jury elnöke, Magyarország volt miniszterelnöke, a német hangzású nevet viselő Wekerle volt? Ki vonja kétségbe az illetők igaz, őszinte magyar hazafias voltát? . . . talán még a sovinszta magyar nemzeti irányzatnak feltétlen hívei is, és mégis volt alkalmunk ezen véletlen találkozás miatt is gyöngéden ékelő megjegyzést hallani.

Példák ezek, melyek intő figyelmeztetéseként kell, hogy vétessenek; a magyar nemzeti társadalom megkell, hogy értse, hogy az idegen neveket viselőktől követelnie kell a magyar hangzású nevek felvételét, *mint egyik eszközét az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának, mely a probléma s mely, ha meg nem oldatik, Magyarország, mint állam sem állhat fenn.* Sajnos pedig, mint már jeleztük, a magyar társadalom ezen mozgalmat nemcsak nem támogatja, de sok esetben kicsinyli. A nagyok tartózkodók, mert sikerük érzetében idegen hangzású neveikre akarnak büszkék lenni, a kicsinyek, mert a nagyok példái előttük hiányoznak.

1897-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter igen helyes és jó irányzattal nem ugyan rendeletet, de biztatást intézett a tanfelügyelők útján a néptanítókhöz, magyar nevek felvétele érdekében. A tanfelügyelők nem mindenütt ugyan, de mégis itt-ott kellő buzgalommal igyekeztek a miniszter kívánságának megfelelni; ezek között, ha nem tévedünk, egy Ruzicska nevű, tankerülete nem magyar nevű néptanítóit, magyar nevek felvételére biztatgatta is; az eredmény csekély volt; s miért? Az egyik tanító, kinek horvátos hangzású neve volt, úgy nyilatkozott, hogy ő szívesen cseréli fel, mint jó magyar hazafi, nevét magyar hangzásúval, de elvárja, hogy előbb jó példával menjen előre tanfelügyelője s minisztere. És a tanfelügyelő, aki – a miniszterről nem is szólunk – jó hazafi, a magyar nemzeti népoktatás terén buzgó tényező, azért a jó példát nem adta meg.

A sovinszta magyar nemzeti állam érdekében érvényesülő magyar „nemzeti gondolat” gyengeségét igazolják e példák, pedig e nélkül az egységes magyar nemzeti állam megoldásának problémája nem sikerülhet. Azt várjuk, azt követeljük a magyar „nemzeti gondolat”-tól, mely a haza minden hü fiát kell, hogy áthassa, hogy az idegen hangzású neveknek magyar hangzású nevekre való átváltoztatását *ne kicsinyelje, de követelje* s ezzel is a nagy probléma megoldását segítse elő.

Évekkel ezelőtt berlini német nő látogatott meg; midőn a pályaháztól bérkocsiján behajtva beköszöntött, első szavával azon örömeinek adott kifejezést, hogy hisz itt nincs is, mint ő hitte, a visszamaradt távol keleten, mert, kocsiján végighaladva, látta, hogy az üzletek feliratai, akárcsak Berlinben, németek, vagy legalább németek is. Ő ennek örült; a „nemzeti gondolat”-tól csak hiányosan áthatott magyar társadalom ebben nem lát sérelmet; a magyar állam, mint azt a céltudatosan eljáró kis Románia teszi, az üzletek idegen feliratáért nem követel külön adót, azonban a magyar állam ellenségei, a nemzetiségi izgatók, *ezen kérdésnek is ismervén jelentőségét,* mint azt legközelebb Szegeden lefolyt pángermán izgató pörének letárgyalásánál láttuk, tervszerűen dolgoznak oda, hogy híveik, mint üzletemberek, üzleteik feliratait csak nemzetiségi nyelvükön alkalmazzák s hogy a nemzetiségi vásárlók előszeretettel oly üzletekbe menjenek, melyeknél a magyar felírás hiányzik, vagy a feliratok legalább is kettősek.

S vajjon ezen törekvésekkel szemben elég erős-e a magyar társadalom s a „nemzeti gondolat, hogy a sovinszta magyar iránynak érvényt szerezzen? Hisz nem is oly nehéz megállapítani azt, mit nem kell tenni, mit *nem* kell megtérni; *elég figyelemmel kísérni, mit elleneznek, mit kerülnek a hazafiatlan nemzetiségek.*

Megalkották az 1898. évi IV. t.-cikket, mely a község- és egyéb helynevekről szól. A magyar nemzeti állam problémájának megoldásához, mint egyik külsőségekben is jelentkező eszköz, e törvény végrehajtása nagy jelentőséggel bír. A törvény végrehajtása, nem tudjuk, hogy tényleges, vagy csak keresett, nehézségekbe ütközik, *de annyit látunk, hogy az egységes*

magyar nemzeti állam megalkotására nagy fontossággal bíró ezen törvény gyors végrehajtása érdekében a „nemzeti gondolat” nem buzdul fel s megnyugszik abban, hogy a sajtó itt-ott elhangzó felszólalásaira adott hivatalos cáfolat, vagy kimagyarázás a megoldást ismét elodázza. Ismerjük ezen törvényt, ismerjük a végrehajtó bizottság szervezetét és ügyviteli szabályzatát is, hisz részünk volt annak megalkotásában, de mi nem gondoljuk, hogy a törvény keresztülvitele évtizedeknek igényelne, persze csak akkor, ha a kormányzat mögött a sovinszta magyar „nemzeti gondolatitól áthatott magyar társadalom követelőleg állana. Mit jelentene az, az egységes magyar nemzeti állam minden körülmények közt kidomboruló jelentkezése érclenkében, ha, mint azt az idézett törvény 5. §-a mondja: „Állami, törvényhatósági és községi, valamint egyéb hivatalos iratokban, községi pecsétken, bélyegzőkön és jelző táblákon, továbbá az állam, a törvényhatóságok és községek közvetlen rendelkezése alatt álló intézetek és üzemek ügykezelésében, a nyilvánossági joggal bíró iskolákban használt tankönyvekben és térképeken, úgyszintén ezen iskoláknak nyilvánosság elé kerülő nyomtatványain, valamint pecsétjein és bélyegzőin, végül a közjegyzői iratokban – tekintet nélkül arra, hogy a felsorolt iratok, tankönyvek, nyomtatványok, pecsétke, bélyegzők stb., az állam hivatalos nyelvén, vagy más nyelven vannak-e szerkesztve – kizárólag a község hivatalos neve használandó azon Írásmód szerint, amint az az országos községi törzskönyvben vezetetik.”

íme. így szól a törvény s ha ez végre van hajtva, mennyire másképp néz ki magyar közéletünk, ezen nemzeti szempontból nagy jelentőséggel bíró külsőség mellett? *S e törvényt régre lehet hajtani, gyorsan is, végre is kell hajtani gyorsan,* mert a tapasztalat azt mutatja, hogy megalkotott, de csak késedelmesen, nagy későre végrehajtott törvények, rendesen magukban alusznak, vagy évülnek el, mert a közvélemény megszokja azokat figyelembe nem venni. *Különösen így van ez nálunk, hol a kitartásra képtelen, csak szalma-tűzként fellobbanó közvélemény hamar feled, ritkán követel s még ritkáiban emlékezik.* íme, a törvény megalkotott; a magyar közvélemény lelkes üdvözlettel fogadta; a nemzetiségek feljajdultak, a képviselőházban ülő szász nemzetiségi képviselők az akkori kormány ellen fordulva, a pártból kiléptek: női bizottságukkal panaszukat a trón elé kívánták vinni s nagy Németországot panaszaiikkal sirták tele. Nálunk a törvény gyors végrehajtása érdekében a társadalom *nem* mozdul meg, míg Németország egyes városaiban a mozgalom ellenünk folyamatban van. sőt német kitartással szervezkednek a magyarországi községek magyar neveinek használata ellen.

A magyar társadalom pedig, a magyar állam megalkotására feltétlenül szükséges „nemzeti gondolatiról megfélekedve, maga is, nem is tudva mit tesz, használja a magyar névvel bíró községek neveinek említésénél igen gyakran, idegenekkel beszélve pedig mindig, az idegen hangzású neveket; ezzel is segítségére jöve a hazafiatlan nemzetiségi törekvéseknek, öntudatlanul bár, érvényesülni engedvén az egységes magyar nemzeti állam megalkotására feltétlenül szükséges sovinszta „nemzeti gondolat” ellenében a „nemzetközi tapintat”-ot, mely lehet tetszetős, mely lehet kifelé népszerű, mely lehet a magyar állam területén lakó nemzetiségeknek kedves, mely a már megalakult és erős nyugoti államokban talán, de csak talán, lehet nem is veszélyes, de a η elvivel államot alkotni nem lehet és melynek ismételten előbb és előbbre való tolakodásával a nagy probléma: „*Akar-e, tud-e Magyarország egységes magyar nemzeti állammá lenni*”, meg nem oldható.

VIII.

A magyar nemzetiségi politika és a főváros.

Amit eddig a magyar nemzeti politikával kapcsolatban elmondottunk általában magyar nemzeti szempontból, az egységes magyar nemzeti állam megoldandó problémájának kérdésére vonatkozólag az általában illik és vonatkozik különösen a fővárosra, Budapestre is.

Nem lehet kétségbevonni, hogy a magyarosodás útján Budapest különösen az utolsó 30 évben jó példával ment elől. Hisz nem lehet kétségbevonni, hogy a még ezelőtt 50 évvel mondhatni teljesen német Buda és Pest városok ma, mint az egyesült Budapest székesfőváros, érzelmében teljesen magyar és külsőségeiben sok tekintetben a megmagyarosodás útján van.

Mégis, – ha közelebbről és behatóbban vizsgáljuk a dolgot – még felette sok kívánni való lehet; sőt az egységes magyar nemzeti állam problémájának – mely a magyar állam jövőjét és létét keli. hogy biztosítsa – megoldására sok követelni való van.

A történelem, a nyugati példák egyaránt igazolják, hogy polyglott államok, különböző nyelveket beszélő tartományok nemzeti egységét első sorban a központból megindult egységesítő irányzat és törekvés hozta létre. Bárhol vizsgáljuk a Nyugatot, de mindenkifelett Észak-Németországban azt látjuk, hogy a szláv vidék központjai, városai, focusai, – melyek németek voltak – meg tudták, mert megakarták németesíteni vidéküket és azzal egyik legfőbb tényezőiként hatottak az egységes német nemzet, a német állam megalkotására. A focusból kisugárzó nemzeti erő, kell, hogy a vidékre hatva érvényesüljön és, mint egyik főtenyezője az egységes magyar nemzeti állam megalakításának, működjek közre.

Be kell ismerni, hogy e tekintetben a múlttal szemben Budapestben sok történt, be lehet ismerni azt is, hogy az érvényesülni akarás megvan. Mégis, ha alkalmazzuk az előbbi cikkeimben elmondottakat, azokat a kívánalmakat, melyek az egységes magyar nemzeti állam megalakulásának alapfeltételei, még sok kívánni valót találunk. Talán nem az érzésben, sőt nem is a hazafias törekvésben, de mindenkifelett a külsőségekben, azokban a néha kicsinyeseknek látszó, de eredményeikben nagyfontosságú jelenségekben, melyek különösen idegenek előtt a nemzeti jelleget kidomborítják és melyekből első sorban ítélni lehet.

Ha a magyar állam élni akar, mint már ismételten mondtuk, ha belátja, hogy az a megoldandó probléma, hogy tud-e, akar-e egységes és nemzeti lenni, úgy első sorban a fővárosnak, a főváros lakóinak, az egységes magyar nemzeti állam megalkotását és biztosítását őszintén akaró polgárai a fővárosnak, kell, hogy az átalakító mozgalom zászlóját elől lobogtatva, a focusból kisugárzó erű eszközeivel ne csak elősegítsék, de irányítsák és vezessék a nagy probléma megoldását az egységes magyar nemzeti állam megalkotására.

Ha egységes magyar nemzeti állam akarunk lenni, egységes fővárosunknak magyarnak, nemzetinek kell lennie, nemcsak érzületben, nemcsak szóban avagy tettben, de névben is, nyelvben is.

Sajnos, e tekintetben még sok kívánni valónk van, sőt követelésünknek is kell lenni. Ha végig megyünk a főváros utcáin, az összes üzletek felett álló nevek legnagyobb része idegen hangzású. A kirakatok feliratai, ahol nem németek, legalább is kétnyelvűek s ha végig sétálunk a jártabb főutcák járdáin, az elhangzó beszédek nem nagyobbik része magyar, sőt némely részében a fővárosnak egyáltalában nem is magyar. Volt alkalmunk e nyár folyamán megfordulni a svábhegyi nyaralók környékén, nem egyszer, különösen a reggeli és esti órákban, volt alkalmunk a fogaskerekű vasutat is igénybe venni. Mit észleltünk? Azt, hogy épen az az elem, mely mint vagyonos középosztály, mint értelmiség hivatva volna a magyar nemzeti jelleget külsőségekben is feltüntetni, a maga bizalmas kényelmében nem magyarul cseveg. Vajjon egy idegen, – ki szép fővárosunk érdekességeit megtekinteni jön, – ily körülmények között feltalálja-e itt az egységes magyar nemzeti állam nemzeti büszkeségére

méltó magyar fővárost, vajjon elhiszi-e, hogy ilyen focusból kisugárzó nemzeti erő képes leendő az egységes magyar nemzeti állam megalkotására eredményes közreműködni?

Vajjon nem hiszi-e inkább a külföldi sajtót betöltő ellenséges indulatú és érületű nemzetiségek híreszteléseit, hogy ha van is magyar állam, de magyar nemzeti állani nincs, nem is lesz, nem is lehet? Vajjon így nem magunk is segítünk-e megingatni a bizalmat a magyar állam jövőjében a külföld előtt, azoknál a tényezőknél is, kiknek legalább is jóakarata van szükségünk, ha azt akarjuk, hogy a magyar állam önálló magyar nemzeti voltát, önállóságának létjogosultságát és jövőjének biztonságát megősrjék?

De ha a székesfőváros közönsége a székesfőváros lakossága tartozik azzal, hogy az egységes magyar nemzet megalkotása érdekében, – miután érzelemben úgy is magyar, magyarul érez, magyarul gondolkozik: – magyar nevet vegyen föl. nyilvánosan és otthonában magyarul beszéljen; ha tartozik azzal, hogy üzletet, kirakatainál csak magyar feliratokat használjon, hogy a vendéglőkben csak magyar étlapokat fogadjon el, az üzletekben csak magyarul vásároljon, sőt a vidék szomszéd községeiből élelmicikkeket eladó néptől is vásárolva, azokat a magyarul beszélésre szoktassa: – mennyivel inkább kötelessége a magyar nemzeti és nyelvi érdekek sovinsztikus képviselője a fővárosi hatóságoknak.

Nem az érzélem, nem a nemzeti tudat hiányzik itt sem, csak egy bizonyos nemzeti jellemvonásunkkal járó nembánomság lehet oka, hogy jó példák dacára még sok kívánni való van e tekintetben. De különösen megengedhetetlen, hogy akkor, midőn a főváros ügykezelési, tanácskozási nyelve kizárólag magyar, akkor azok nevei, kik a kizárólag magyar ügykezelés és magyar tanácskozás fő- és kis intézői, legnagyobb részben egyaránt -idegen hangzású neveket viselnek.

Elmondottuk nézeteinket a névmagyarosításra vonatkozólag. Elmondottuk nézeteinket annak nagy jelentőségéről, fontartjuk azokat ma is, mert különösen kifelé az egységes magyar nemzeti állam tekintélyének és nemzeti jellege el- és megismerésének szempontjából arra nagy súlyt fektetünk és nem tartjuk kicsinyesnek azon követelést, hogy az állam ügyeinek intézői a legnagyobbtól legkisebbig ne csak magyarul érezzenek és ne csak magyarul beszéljenek, de magyar neveket is viseljenek. Fontosnak tartjuk ezt az országban általában, de fokozottan fontosnak tartjuk magában a fővárosban nem csak azért, hogy a névmagyarosítást mozgalomnak is focusból való kisugárzása egyik erős eszköze a mozgalom sikerének, de azért is, mert e külsőségben is első sorban a főváros adj a az idegennek, a külföldnek a képét annak, hogy vajjon névben is egységes-e magyar államunk, avagy polyglott és annak marad, nem oldva meg az egységes magyar nemzeti állam megalakításának problémáját, s ezzel lehetetlenné téve a magyar nemzeti állam megalakulását; mert sohse feledjük, hogy ha egységes magyar nemzeti állam lenni nem tudunk, magyar állam, sőt önálló állam sem maradhatunk.

A „nemzeti gondolat” ereje kell, hogy érvényesüljön székesfővárosunknál. A „nemzeti gondolat” nagy ideálja kell, hogy áthassa a főváros ügyeinek intézőit is. Ott a példa, csak követni kell, s nem kell kicsinyelni a polgármester, Halmos János, azon hazafias elhatározását, hogy midőn a főváros közönségének bizalma folytán a polgármesteri székbe ült, idegen hangzású nevét letéve, a magyar állam székes fővárosa polgármesteri székéből magyar névvel, magyar nyelven, magyar érzelemtől áthatva, szólott a választóközönséghez.

Alkalmunk volt ismételtelen betekinteni azon folyóiratba, mely Berlinben a főváros anyagi támogatása mellett „Budapest in Wort und Bild” cím alatt megjelenik. Érdekes munka és nem is rossz, hogy a főváros létrejöttét elősegíti, megismertetni óhajtván a külfölddel az alakulóban levő egységes magyar nemzeti állam magyar fővárosát, annak intézményeit és intézőit. De vajjon célját éri-e? Vajjon a magyar fővárost mutatja-e be, midőn hatásainak élén, intézményeinek intéző soraiban, megismerik azokat, kik legnagyobb részben nem magyar hangzású neveket hordanak? Vajjon nemcsak újabb megerősítése lesz-e azon ellenünk szórt vádaknak, rágalmaknak, sőt részben igaz tényeknek is, hogy mi csak hiszszük,

hogy akarunk magyarok lenni, de nem tudunk.

Forgassa bárki e füzeteket, ott fogja találni a székesfővárosi hivatalok intézőinek sorában a legkitűnőbb embereket, a legjobb hazafiakat, de azt fogja találni, hogy idegen hangzású neveket viselnek. Vajjon át vannak-e ők hatva valóban jó hazafiságuk dacára a „nemzeti gondolatitól, vajjon meggondolják-e, hogy mint jó hazafiak, megtettek-e mindent a nagy probléma megoldása érdekében, vajjon nem mulasztottak-e el semmit arra, hogy az egységes magyar nemzeti állam megalakulhasson? Forgassa e füzeteket bárki, elég, ha csak a legutóbb megjelent néhány füzetre hivatkozunk. Jótékony intézményeink, jótékony egyesületeink élén állók képeit nézzük meg s az alattuk olvasható névsort, vajjon lesz-e idegen a külföldön, – ki e füzeteket olvasva, – elhiheti, hogy az egységes magyar nemzeti állam magyar fővárosáról van ama lapokon szó?

Szép fővárosunk érdekében, sovinszta érzéssel, az egységes magyar nemzeti állam megalakításának problémája biztosítása céljából mondtuk el ezeket. Büszke az egész magyar állam, büszkék vagyunk mi is fényesen fejlődő fővárosunkra és ha elmondottuk ezeket, nem tettük egyébért, mint azért, mert akarjuk, hogy székesfővárosunk az egységes magyar nemzeti állam megalakítása érdekében mentől nagyobb sikerrel érvényesíthesse azon kisugárzó erőt, melyet tőle, mint vagyonban és értelemben, műveltségben, szellemi és anyagi erőben legelsőtől, mint vezető és irányító hatalmas focustól jobban megvárunk, ami kötelessége is, de érdeke is, ha akarja – és hogy akarja, az nem kétséges – hogy a probléma megoldassék és az egységes magyar nemzeti állam megalakuljon.

IX.

A magyar nemzetiségi politika és a nemzetiségi egyházak.

Már a nagy Széchenyi elmondotta, hogy Magyarország egyik legnagyobb szerencsétlensége azon széttagoltság, melyet a magyar államot alkotó nemzetiségek és különböző felekezetek okoznak. Ha van sok akadálya és nehézsége annak, hogy a különböző nyelveket beszélő állampolgárok egy nemzetbe – az egységes magyar nemzetbe – olvadjanak össze, úgy e nehézségek és akadályok egyik legerősebb fokozója a különböző hitfelekezetek kebelében tapasztalt – sok esetben ellenszenvnek mondható – akadályoknál mutatkozik leginkább. Oly dolgokban és kérdéseknél, hol az értelem lehet irányadó, még erősebb eszközök alkalmazása is vezethet sikerre. De hol az érzelem a kiindulás alapja, hol nem az dönt, mit megfontolás, meggondolás, hanem az, mit a hit ír elő, ott legnehezebb átalakító eredményeket hozni létre, ott az erőnek, az erőszaknak, sőt a tervszerű befolyásolásnak is legtöbbször el kell maradnia. Minálunk – hol a történelmi alakulás a felekezetek fejlődése és újabb időben törvényhozásunk tájékoztatlansága folytán sok esetben a nemzetiségek és felekezetek határvonalait egy irányban vontak el – ott az egységes nemzet megalkotása sokkal több nehézségekbe ütközik, sőt az egységes vallást követő nemzetiségek beolvasztása tekintetében majdnem legyőzhetetlen akadályokat gördít elénk.

Tekintsük csak az 1868. évi IX. t.-cikket, mely a görögkeletiek vallása- ügyében intézkedik. E törvény leghatározottabban állapítja meg, hogy a görögkeletiek, szerbek és románok, mint ilyenek, különválásuk után tisztán nemzetiségi egyházakat képeznek szervezetükben, ügykezelési és istentiszteleti nyelvhasználatuk tekintetében tisztán szerb és román jelleggel bírnak. Csak odavetőleg engedi meg a hivatkozott törvény 9. §-a, hogy a se nem román, se nem szerb görögkeleti egyházközségek eddig élvezett szabad intézkedési jogkörükben meghagyassanak. A gyakorlatban ezen szakasz kedvezménye azonban értéktelennek bizonyult és ja nem csekély számban levő görögkeleti magyarság az egyházi felsőbb hatóságok erélye, a magyar társadalom és a magyar kormányzat tájékoztatlansága és lazasága következtében teljesen elkallódtak, vagyis magyar nemzeti jellegüket teljesen elvesztették. E tekintetben a Háromszék vármegyei – általában a Székelyföldön s részben Bihar vármegyében is élő – görögkeleti vallású magyarságnak romanizálása a legszomorúbb példát nyújtja.

A szerb egyházi főhatóság alá került görögkeleti magyar egyházak önállóságának és főként magyar nemzeti jellegének biztosítása se mutat kedvezőbb helyzetet. Ha e tekintetben vannak is kivételek, azok csakis a budai szerb püspökség kerületébe tartozó – inkább városi jellegű – majdnem kizárólag értelmiségből álló egyházközségekben észlelhetők.

De nem is lehetett ez másképp, mert hisz ugyancsak az 1868. évi XLIV. törvénycikkünk – mely a nemzeti egyenjogúság tárgyában alkottatott – 14. és 15. §§-aiban oly erősen körülbástyázza az egyházi fő- és legfőbb hatóságok jogait, hogy a „nemzeti gondolat” egyáltalában ezen magyar görögkeleti egyházközségek megtartása érdekében semmit sem tehetett és az államhatalom már megszokott kényelmi okoknál fogva is semmit sem tett, sőt talán az átalakító processus folyamatáról tudomást sem vett. A pap- és tanítóképzés és küldés joga, vitás és kétes esetekben az egyházi felsőbb hatóságok végérvényesen rendelkező hatásköre lehetetlenné tette volna azon egyszerű egyházközségek részéről a védekezést, ha egyáltalában védekezni próbáltak volna is. így, amit a törvény a görögkeleti egyházak tekintetében mintegy maga vezetett be folyik az átalakulás és mindenütt a magyar nemzeti jelleg hátrányára, a görög-katholikus magyarság körében feltartóztathatlan a görögkatholikus román püspökségek fenhatósága alatt. Számtalan példák találhatók erre Csík, Háromszék, Udvarhely, Maros-Torda vármegyékben, Biharban, Szatmárban, Csanádban, sőt Békésben is. Az orosz görögkatholikus püspökségek fenhatósága alá tartozó görögkatholikus magyarok e

tekintetben kedvezőbb viszonyok közt vannak ugyan, bár a hódítás ott is folyamatban van.

Csak kivételesnek mondható, sőt – akarjuk hinni – kizártnak is tekinthető az egyházi főhatóságok magyarellenes törekvése és mégis erős és szívós küzdelme dacára a görögkatholikus magyarságnak, nem tudnak érvényesülni egyházi életükben a magyar nyelvhasználat és a magyar nemzeti jelleg túlsúlyra juttatása tekintetében. Nagy bajok ezek és oly bajok, melyeket a nemzeti átalakítás processusánál figyelmen kívül hagyni nem lehet, oly bajok, melyek orvoslása – a kérdés nem az értelmi, hanem az érzelmi körbe tartozván – majdnem a lehetetlenséggel határos. De mégis tenni kell, ha akarjuk, hogy az egységes magyar nemzeti állam problémáját megoldjuk és ezzel biztosítani akarjuk a magyar állam jövőjét, mely, amint már ismételtlen mondtuk és hangsúlyozzuk újra, az, hogy mint állam csupán akkor maradhat fenn, ha egységes és magyar tud lenni.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium által kiadott „A népfajok Magyarországon” című művében Balogh Pál a mi elméletünknek is megfelelően azt mondja: „a fehér fajok összeolvadását világrészünkben is többnyire nyers erő vagy intézmények nyomása mozdította elő”. Ha már felekezeti ellentétek következtében az érzelem világában a nyers erő – talán a kor igényeire is tekintettel – nem alkalmazható, úgy a probléma megoldása érdekében „az intézmények nyomása” kell, hogy az egységes magyar nemzeti állam megalkotására közreműködjön. Balogh Pál mondja: „egy bizánci császár kiirtotta a keleti góthokat az appenini félszigetről. A nyugoti góthok kipusztították a mórokat a pyraenei félszigetről. A spanyol királyok Németalföldön a protestáns hollandiak ellen, az angol királyok Írlandban a katolikus kelták ellen irtó háborúkat viseltek. Az európai kultúr-államok Amerika összes benszüllött népfajait fegyverhatalommal pusztították el”. De a keletről hozott engedékeny magyar géniuszt mást kíván. Mint Balogh Pál nagy-érdekű művében mondja, „Magyarország ezeréves történelmi múltja ezt a módszert nem ismeri”. Azon magyar géniuszt más volt, mely a nemzet életét áthatotta, más géniuszt tartotta fenn ezeréves európai történetének annyi viszontagságaiban. „A magyar géniuszt fentartotta a nemzeti államot anélkül, hogy a magyar faj hatalma a másoké népség etnikai életén valaha erőszakkal változtatott volna.” Sajnos, Balogh Pálnak igaza van.

A régi, valamint a mostani magyar fajnál hiányzik azon céltudatos erő, mely oly fényes eredménnyel érvényesült az általa is idézett példákban, mely az együttlakó különböző népfajok etnikai életén keresztülvitt változtatás folytán megalkotni volt képes egységes nemzeteket, egynyelvű államokat.

De ne hivatkozzunk a keleti eredetű, engedékeny nemzeti géniuszra. Engedjük érvényesülni teljes erejéből a „nemzetigondolat”-ot, mely nemcsak ideál kell hogy legyen, de éltető eszköze is az egységes magyar nemzeti állam megalakulásának. Sajnos, megvolt a múltban nálunk is a nyers erő alkalmazása, ha nem is etnikai átalakítási céllal, de a felekezeti ellenszenv következtében a múlt századokban. Nézzük csak dr. Körösi Józsefnek „A felvidék eltótosodása” című nemzetiségi tanulmányait. Nézzük például a Pozsony, Nyitra, Bars, Hont vármegyékre vonatkozó részleteket. Hogy jött létre az utolsó két század alatt a felvidék sok helyt igen elszomorító eltótosodása. A helvét hitű magyar jobbágyok elnyomattak vagy elmenekültek és helyükbe északról szállottak alá a katolikusok, kik véletlenül éppen tótok is voltak. A „nyers erőszak” fegyvere felekezeti ellentétek következtében átalakította az etnikai életet.

Távol áll tőlünk a felekezeti ellentétek tervszerű hangoztatása; távol áll tőlünk arra gondolni, hogy a vallásfelekezetek a magyar nemzeti jelleg fejlesztése érdekében egymással harcba menjenek. De azért hiszszük és valljuk, hogy magyar jellegig egyházaink, melyeknek keblében nem magyar nyelvű hívek is tetemes számban vannak, a „nemzeti gondolat”-tól áthatva, az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében sokat tehetnének, sokat tenni kötelesek. Nem szólunk az ev. református egyházról, sem az unitáriusokról, hisz ezek tisztán magyar egyházak, ezeket tisztán magyar nyelvű hívek alkotják. Ezek zászlóbontása

csak más idegen felekezetek határvonalai megbolygatására vezethetne, amit sem óhajtani, sem a nemzeti állam megalkotásának érdekében is igénybe venni akarni nem szabad. De a római katolikusok, az ágostai hitvallást követők soraiban a magyarság mellett az ország különböző nyelvű lakói egyaránt találhatók föl. Vajjon, ha lehetett a múlt századokban Pozsony, Nyitra, Bars és Hont vármegyékben felekezeti érdekből megváltoztatni az etnikai életet, most – majdnem az utolsó órában – azon vidéken és az ország más részeiben is az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében nem kötelessége-e a római katolikus magyar egyháznak, a magyar főpapságnak mindig tapasztalt és ismert bölcsességével kutatni és megtalálni azon eszközöket, melyek a magyar etnikai élet fejlesztésére alkalmasak s jövőre biztosítják az egységes magyar nemzeti állami megalakulásának lehetőségét? Nem ugyanazon eszközökkel bár. – de azért eredménynyel- módjában van, sőt meg is teszi az ágostai egyház mindazt, amit e tekintetben az egységes magyar nemzeti állam tőle joggal megkövetelhet.

Vége az izraeliták! Nem lehet tagadni és ezért elismerés illeti őket, hogy az utolsó ötven év alatt egyik felekezet körében sem észlelhető olyan erős és rohamos magyarosodás, mint az izraelitáknál. De ez természetes is. A zsidóság nem mint nemzetiség, de mint felekezet lehet csak a magyar állam tagja és mint ilyen, meg nem engedhető, hogy hitének teljes fentartásával másba olvadjon be, mint a magyarba, Mégis, sajnos: – akár Balogh Pál az 1890. évi népszámlálás adatain alapuló könyvét nézzük, akár az 1900. évi népszámlálás adatait vesszük: a zsidó hitet valló állampolgároknak igen tekintélyes része, különösen a felvidéken és részben a Dunán túl és délen is, magát német anyanyelvűnek vallotta. A teljesen elmagyarosodott, hazafias érzelmű, de azért igaz hitű zsidóság vezetőinek kötelessége hogy az egységes magyar nemzeti állam megalkotására egyházi élete körében is alkalmazza mindazon eszközöket, melyek a zsidóság etnikai élete átalakításával hasonlóképpen erős eszközei kell hogy legyenek az egységes magyar nemzeti állam megalakulásának.

Ha az angol, francia, spanyol, olasz vagy német hitű zsidó akar és tud igaz angol, francia, spanyol, olasz és német hazafi és nemzetiségű lenni, ezt akarnia és tudnia kell egyaránt az első és utolsó magyar zsidó hitűnek is. Ez a föld, mint állam, melyen élünk, jövőt csak akkor remélhet, ha egységes magyar nemzetivé tud lenni, ezt pedig minden jó hazafinak akarni, de előmozdítani is elengedhetetlen kötelessége.

Elmondottuk ezeket azért, mert a felekezeteket is mint olyanokat segítségül akarjuk hívni azon küzdelemben, melyet folytatnunk kell a magyar állam jövője érdekében, hogy kirázzuk őket is abból az engedékeny magyar géniusz sugallta tétlenségéből, melynek eredménye – mint Balogh Pál mondja, az. „hogy a magyar állam etnikai életében – nagyban és egészben – ma is olyan a status quo, amilyen 1000 év előtt volt”.

Hinni akarjuk, hogy közreműködésük nem marad el, de az eredmény legjobb esetben is csak részleges lehet, mert – mint már mondtuk – a küzdelemnek és harcnak a felekezetek részéről s az ország békéje és nyugalma érdekében nem szabad, hogy a felekezetek egymás közötti határvonalait túllépje. A felekezeteknek a magyar nemzeti érdekből való közreműködése tehát a – sajnos részben törvényileg teremtett – nemzetiségi egyházak etnikai életére eredménynyel ki nem. hathat. Ezeknél a „nemzeti gondolat” a társadalom és kormány egybevetett működése következtében, mint fentebbi idézetünkben is mondtuk „az intézmények nyomása” kell hogy az etnikai életet megváltoztassa. *E tekintetben bátran, határozottan és visszavonhatatlanul mondjuk ki: a kizárólagos állami közoktatás kell hogy segítségünkre jöjjön.*

Harminchat éves alkotmányos életünk mutatja, hogy a közoktatás érdekében alkotott törvények és tett intézkedések körültekintő tartózkodással mindig szem előtt tartották a felekezetek érdekeinek és érzelmeinek sérelme nélkül szabályozni a közoktatásügyet minden vonalon. Sajnos, az állam nyújtotta bizalom jó eredményekre nem vezetett. Nem egy esetben, nem egy felekezetnél szomorúan kellett tapasztalni, hogy a nyert szabad kéz állami érdekek ellen érvényesítette magát és sok esetben, dacára minden ellenőrzésnek és a visszaéléseket

korlátozni igyekvő felügyeletnek, nemzedékeket neveltünk állam és nemzetellenes érzelmeiktől telítve, sok esetben, még állami anyagi támogatás mellett is.

Ennek véget kell vetni. A kizárólagos állami közoktatásnak, mint „intézményi nyomás”-nak kell érvényesülni minálunk is az egységes magyar nemzeti etnika megalkotására. Az államnak meg kell hozni – bármily nehezére esik is – a bármily nagy anyagi áldozatokat és azok a felekezetek, melyek ellen, mint hazafias és magyar nemzeti irányt követők az egységes magyar nemzeti állam megalkotására buzgón és tudatosan közreműködők ellen autonóm jogkörükben gyakorolt közoktatásuk tekintetében a megbízhatóság szempontjából is kifogás nem tehető, át kell hogy lássák, hogy önkormányzatuknak a közoktatásügy tekintetében leendő korlátozása az egységes magyar nemzeti állam megalkothatása érdekében föltétlen szükséges és ami áldozatot hoznak, ha hoznak, azt az egységes magyar nemzeti állam érdekében hozzák. Meg kell gondolniok, hogy elsősorban és mindenekfelett a főcél kell szem előtt tartanom, hogy e föld magyar legyen, hogy e földön egységes magyar nemzet lakjon, meg kell gondolniok, hogy a mindenekfölött érvényesülni kellett „nemzeti gondolat”-nak érvényesülni kell a felekezeti érdekekkel szemben is. Meg kell gondolniok, hogy mindenekfelett és elsősorban az államnak gondoskodnia kell arról, hogy fiait egységes, hazafias irányban jó állampolgároknak nevelje és egy jó hazafinál csak másodsorban jöhetnek tekintetbe felekezeti szempontok.

Nem kecséget a remény, hogy a kizárólagos állami közoktatásra vonatkozó fentebbi kijelentésem egyhangú helyeslésre találjon. Tudom, hogy a nemzetiségek széthúzó aspirációi, a felekezetek bizalmatlankodó féltékenykedései találni fognak érveket ellene, hivatkozva a „nemzeti gondolat”-tal szemben a felekezeti önkormányzatra. Hiszem azt is, hogy az államhatalom kezelői, ha más okból nem az állam pénzügyeire való tekintettel legalább kifogásokat fognak tenni. De dacára mindennek és mindenekfelett *az egységes magyar nemzeti állam megalkothatása érdekében föntartom, hogy az egész vonalon kizárólagos állami közoktatás kell hogy behozassék. Ezzel is, mint egyik eszközzel megmutatni kellestven, hogy Magyarország akar és tud, egységes magyar nemzeti állam lenni*

X.

A magyar nemzetiségi politika és a „magyar-osztrák monarchia.”

Mint már ismételten elmondottuk, Európa jelenlegi politikai alakulása, állami fejlődése, nagy államokat feltételez. Azon kettős állami alakulás, melyet az 1867. évi XII. t.-c. a dualisztikus forma megteremtésével létrehozott, – midőn a régi múltból áthozott történelmi fejlődésnek megfelelően a *pragmatica sanctio*ban is megállapított közös érdekeket és közös védelmi kötelezettséget tekintetbe véve, hozta létre a ma osztrák-magyar monarchiának nevezett alakulást. – hasonlóképpen figyelemmel volt a nagy állami tekintetre. Mert a nagy állami alakulás és az ebből folyó nagyhatalmi állás csak úgy volt biztosítható, mert kétségtelen, hogy nagyhatalmat csak Ausztriával együtt alkothatunk.

Elmondottuk, hogy magyar nemzeti szempontból az egységes magyar nemzeti állam problémájának megoldhatása szempontjából is – különös tekintettel polyglott viszonyainkra – szemben éppen a súlypontjukat mindig és mindenben kifelé kereső nemzetiségeink törekvésével, legalkalmasabbnak, a jövőt leginkább biztosítónak, éppen azon dualisztikus alakulást tartjuk, melyet az 1867. évi XII. t.-c. hozott létre.

A mohácsi véstől kezdődőleg egész az 1867. évi kiegyezésig folytatott nagy küzdelmek, a török hódítás következtébeni három részre történt szakítása a magyar államnak, a reformáció előidézte küzdelmek, majd az ezt követő ellenreformáció sanyargatásai és mindenekfelett a Bécsből jövő állandó beolvasztási törekvések sokkal inkább elgyengítették a magyar nemzetet számban és erőben, semhogy bármely más kormányzati forma s főként a nálunknál sokkal erősebb Ausztriával szemben s nevezzük azt akár perszónál-uniónak, akár teljes függetlenségnek is – magunkat fentarthattuk volna s ma már lesüllyedve egy kis balkán-állam nivójára, ne lennénk játéklabdája szomszédos kis- és nagyhatalmaknak; annyival inkább, mert míg azok némelyike kicsi és tehetetlen voltában is nemzetileg egységes, addig mi nemzetiségeinkkel való küzdelmünkben, mint gyengék, már rég tarthatatlan helyzetbe jutottunk volna.

Elmondottuk azt is, hogy ma Európában életképes létjogosultsággal csak az egységes nemzeti államok bírnak. Erre való tekintettel mondtuk, mondjuk és feltétlenül a jövőre nézve is fentartjuk, hogy a közélet, a társadalom minden vonatkozásában elengedhetetlenül szükséges, hogy a legerősebb sovinsztikus magyar nemzeti érzület vezessen, evvel lévén csak megoldható a nagy probléma, hogy tudunk-e, akarunk-e egységes magyar nemzeti állam lenni; mert ha ilyenné lenni nem tudunk, akkor Európában, hol létjogosultsága csak nemzeti államoknak van – mint állam fenn nem állhatunk. Akarunk kell ezt, ha élni akarunk és elfogadnunk ennek érdekében azon eszközöket, melyek a sovinszta szempontból is biztosítandó siker tekintetében a legalkalmasabbak.

Elmondottuk, hogy éppen az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében a *pragmatica sanctio* alapjaira épült 1867. évi XII. t.-cikkkel megalkotott dualizmust tartjuk legalkalmasabbnak arra, hogy nemzetiségeinkkel szemben az egységes magyar nemzeti állam megalakulhasson. Ha paradoxnak látszik is, de azért mégis tény és azt hisszük, hogy előző fejtegetéseinkben eléggé kifejtettük, hogy a már 36 éves új állami alakulásunk eléggé alkalmas volt arra, hogy a századokon keresztül sanyargatott, erőben meggyengült, művelődésben visszamaradt magyar nemzet a múltakból áthozott dermedtségéből felocsúdva, anyagi és szellemi erejét kifejtse és mint önálló állam benn érvényesüljön, s kifelé – mit a múlt századokban megpróbálni se mert – érvényesülni akarjon. Nem azt mondjuk. – mert hiszen előzetes fejtegetéseinkben se mondtuk azt hogy akár törvényhozás, akár kormányzat, akár társadalom megtettek mindent arra és olyan mérvben és olyan öntudattal, mint azt lehetett volna, hogy az egységes magyar nemzeti állam megalakuljon; kívánni való

van még sok, bátrabb és határozottabb akarat nyilvánulása a törvényhozásnak, céltudatosabb és önértékesebb erélye a kormányzatnak, s mindenekfelett általánosabb, átértettebb közbelépése a társadalomnak szükséges még arra, hogy a kitűzött cél elérése biztosított legyen. Az alapok le vannak fektetve, melyre a jövőt építeni lehet, s melyre ha kellő céltudatossággal építünk tovább, lehetünk és leszünk egységes magyar nemzet¹

állam, melyre, ha élni akarunk, szükségünk van nekünk, magunknak, s melyre szüksége van azon állami szövetségnek, melyet mai formájában hármasszövetségnek nevezünk és melyre elkerülhetetlenül szüksége van magának a dinasztianak is, mely, tekintettel a naponta züllöttebbé váló lajtántúli viszonyaira, lábai alatt biztos talajt csak egy egységes, erős magyar nemzeti államban találhat.

Erőben és nemzeti egységben megszilárdult magyar állam, mint a ma osztrák-magyar monarchiának nevezett nagyhatalom egyik fele, előbb-utóbb természetesen és jogosan követelheti meg és biztosan el is éri, hogy az osztrák-magyar monarchia helyébe a „magyar-osztrák monarchia” alakuljon meg. Nem új határok között, nem új formák mellett, csak a dolog természetéből kifolyólag. Amint természetes volt, hogy 1867-ben a két állam között létrehozott kapcsolat az erőben és akkor még – külsőleg legalább – német egységben levő lajtántúli részeket (ette a két állam dualisztikus alakulása alkalmával bent befolyásban és kifelé képviselőben vezető elemmé és így természetesen jött létre az osztrák-magyar monarchia, úgy természetesnek kell lenni és el sem maradhat, ha sovinsztikus szellemben, bátran és határozottan az egységes magyar nemzeti állam megalkotására törekszünk, hogy az erőben és nemzeti egységben kifejlődött magyar államnak kell belől a vezető, kifelé a képviselő tényezőnek lenni.

Ausztriában a német elem elvesztette vezéri jellegét és szerepét egyaránt. A Reichsrathban képviselt királyságok és országok ma a tartományi autonómia fejlesztésének hangoztatásával különböző nemzetiségi országok federalisztikus szervezete felé törekszik. „Sajnos igazság, hogy ma már Ausztria németjei körében is tüntetőleg éneklék a „Wacht ara Rhein” és az állami integritást veszélyeztető tünetek egyaránt jelentkeznek a különböző királyságok és országok nemzetiségi körében. Az már bevégzett tény, sőt nem is örömdetes tény, hogy a Lajtán túl a németek hegemoniája végleg elveszett és így, arai különben a Lajtán túl az ottani történelmi alakulás következtében Természetes is, egységes nemzeti alakulásról szó sem lehet. Habár az: 1867, „évi alakulások idejében a németség hegemoniája Ausztriában és a magyarság szupremáciája Magyarországon volt is kilátásba véve, Ausztriában a németség vezérszereplése végleg elveszvé, s a különböző szláv elemek egységesítése szóba sem jöhetvén, természetesen alakulás, hogy nagyhatalmi állásunkban a vezérszerep a magyarságra illeszkedik; megilleti, úgy is, mint időről az Árpádkirályok, idejében konszolidálódott állami megalkotóját, de úgy is, mint a Habsburg-dinasztia jogára alatt élő nemzetek között egyetlen, mely a magyar államot egységes nemzeti irányban fejlesztvén egyedül képes a jövőben Európában – hol ez idő szerint létjogosultsága csak nemzeti államoknak van – biztos alapokon fennállhatni, érvényesülhetni s magának a dinasztianak is trónját biztosítani. Ezért kell, ezért fog előbb-utóbb létrejönni „a magyar-osztrák monarchia”, egyelőre talán csak elnevezés nélkül, de tényleg a lényegben, a befolyásban és a kifelé való érvényesülésben is. Másképp az nem lehet. Mert a Lajtán túl a széthulló züllés fel nem tartóztatható, a magyar államban azonban az egységes magyar nemzeti állam

megalakulására való törekvés napról-napra erősödik. Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy minden úgy van, amint lenni kellene, nem akarjuk állítani, hogy már – mint mondtuk törvényhozás, kormány és társadalom mindent megtett és megtesz, de az irányzat legalább megvan és hinni akarjuk, hogy egyebek mellett hosszú és különböző vonatkozásokban tartott fejtegetéseink is részben közre fognak hatni arra, hogy a problémaként előttünk álló kérdés megoldatván, a magyar állam egységes és magyar legyen, lia ezt megoldani nem tudjuk, ne biztassuk magunkat a magyar állam jövőjével, ne biztassuk magunkat vezérszereppel a kettős

monarchiában, ne reméljük, hogy az osztrák-magyar monarchia „magyar-osztrák monarchiává” alakul át. Ne reméljük, hogy akár egy perszonál-unió, akár – feltéve, de meg nem engedve – egy teljes elszakadás, a magyar államot, mint államot, főképpen mint egységes nemzetit megerősíteni tudná. Egy nemzetileg nem egységes magyar állam, főként ha a naponta megújult jelentkező élesebb nemzetiségi aspirációk kellő erélylyel le nem töretnék, előbb-utóbb képezhetné talán kiegészítő részét azon federalisztikus tartományi alakulásnak, mely a Lajtán túl naponta erősebb, mely ha létre tud jönni, a magyar királyság területi szétdarabolására is vezethetne; de a magyar államnak jövőt nem biztosíthat. Nem hisszük, nem akarjuk hinni, hogy ez bekövetkezhetik; kell hogy törvényhozásunkban, kormányzatunkban és társadalmunkban erős legyen az akarat, a céltudatosság és kell hogy dinasztiaink is, felismerve a helyzetet, jövőjének érdekeit, megnyugvással fogadja el a természetszerű alakulást, mely történelmi igazságokon, a viszonyokból folyó körülményeken alapszik, Szinte maga segítse elő az átalakulást, mely az osztrák-magyar monarchiából hozza létre a „magyar-osztrák monarchiát”.

Nem máttól kezdve gondolkozunk így, a múltakban is, midőn módunkban volt, előttünk lebegett e törekvés. Nem úgy, mint máról-holnapra létrehozható alakulás, de mint oly cél, melyet mindig szemünk előtt tartottunk akkor is, midőn módunkban volt itt-ott esetleg magunkat érvényesíteni, midőn egyik főcélunkul tűztük ki – s azt hisszük, nem eredménytelenül – a „király és nemzet érzésének és törekvéseinek összhangba hozatalát”.

Alakuljanak bármiként a viszonyok, sőt, amint most már látni kezdjük, jöjjön bár létre a gazdasági különválás is, mi útjában állani egyáltalában nem akarunk, sőt, amint a viszonyok újabban alakulni kezdenek, mit mi magunk is most már szinte megérettnek tekintünk. – még sem szabad, hogy a politikai kapcsolat tekintetében más politikai irányzat érvényesüljön, mint az eddigi, mely a dualisztikus alapon fejlődve tovább, érintetlenül hagyva a dinasztia jogait, érintetlenül hagyva a *pragmatica sanction* alapuló közös védelmi kötelezettséget és az ezt szabályozó 1867. évi törvényeket, de ezek mellett semmit sem adva fel a nemzet jogaiból és az erős törvényen alapuló nemzeti irányból, legbiztosabb alakulás arra, hogy a kettős monarchia keretén belül teljes erőnket fejtsük ki az egységes magyar nemzeti állam létrehozatalára s ebből kifolyólag arra, hogy az osztrák-magyar monarchia magyar-osztrák monarchiává alakuljon át.

XI.

A magyar nemzetiségi politika és a község- és egyéb nevekről szóló 1898. évi IV. t.-c. végrehajtása.

Midőn azon törvénycikk, melynek végrehajtásáról ez alkalommal, kapcsolatban a magyar nemzetiségi politikával, szólni akarunk, a képviselőház asztalára letéve lett, a kormány által benyújtott indokolás végén azt mondja: „Önként érthető, hogy a tulajdonképeni magán- és társadalmi életben az eddigi nevek használata egyáltalán semminemű törvényes korlátozás alá esni nem fog s e téren azon törekvésnek megvalósítása, hogy a hivatalos nevek használata minél rövidebb idő alatt minél általánosabbá váljék, az iskolai nevelésnek és a társadalmi működésnek marad fentartva”.

Már ebből látható, hogy a törvényjavaslatot benyújtó kormány tisztában volt azzal, hogy a benyújtott törvényjavaslatot nem lesz elég egyszerűen törvénynyé alkotni, de hogy az, illetve az abban célzott eredmény az életbe át is menjen, feltétlenül szükséges lesz az iskolai nevelésnek és a társadalmi működésnek is közreműködni. Itt is, mint mindenütt, számítani kellett az elérendő cél megvalósítása érdekében azon tényezőre, mely nélkül állandó eredményesen alkotni nem lehet: „a nemzeti gondolat”-ra. Mert nem elég, hogy a „törvényhozó hatalom, – mely hivatva van a hazafias felbuzdulásból eredő és eléje terjesztett óhajtasokat megfontoló bölcseséggel okos tettekké átszűrni” – csak alkosson; kell, hogy az alkotás helyes és szükséges voltát a „nemzeti gondolatitól át meg áthatott nemzet be is lássa és közreműködésével a sikert biztosítsa.

Az elébb említett indokolás szóval kifejezetten a szóban forgó törvényjavaslat megalkotását azért mondotta szükségesnek, mert a magyar államban több mint 2000 község nem bír külön névvel, hanem azonos nevet visel, sok esetben nemcsak egy, hanem több más községgel is, avagy csak használt előnevükkel különböztethetők meg más községektől, sőt nem egy esetben csak egy-egy betű vagy ékezet által különböztettetnek meg. Közszolgálati, közigazgatási, vasúti posta- és távírdakezelési számtalan nehézségek megszüntetése érdekében jelezte szükségesnek a törvény megalkotását, elmondván azt is, hogy az ország védelmi érdekei szempontja is kívánja a községi nevek rendezését. Nem szólott ugyan az indokolás kifejezetten azon az elmondott indokokkal legalább s egyenlő jelentőséggel bíró tekintetről, mely parancsolja, hogy Magyarországon községek más nevet, mint magyar nevet nem viselhetnek, mely, talán legfontosabb szempontból ezen törvény megalkotása mindenekfelett indokolt volt.

Hogy az akkori kormány, az indokálásban ugyan ki nem fejezett, ezen nemzeti szempontból való törekvését maga a törvényhozás is megértette, mutatja azon tárgyalás rendje is, mely a képviselőházban lefolyt, hol elsősorban a törvényjavaslat ellen a szász nemzetiségű képviselők foglaltak állást, sőt tekintettel a tárgyalás alatti törvényjavaslat általuk kifogásolt, érdekeiket állítólag sértő rendelkezéseire, a kormány ellen frontot csinálván, a szabadelvű pártból ki is léptek.

A törvényjavaslat nemzeti szempontból való intenciója felismerését jelenti azon még a külföldön is támogatást nyert mozgalom, mely a törvény alkotása idejében egész a koronáig akarta vinni sérelmi panaszát. A törvény megalkotott. Az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának ezen egyik előmozdító tényezőjéül jelentékenyen közreható törvény gyors, erélyes, céltudatos helyi és széthúzó érdekeket figyelembe nem vevő végrehajtása érdekében a „nemzeti gondolat” nem mozdult meg. Az alvó, avagy csak lappangó „nemzeti gondolat” megmozdítása érdekében emeljük fel most ismét szavunkat, midőn a magyar nemzetiségi politikát és a község- és egyé) helynevekről szóló törvény végrehajtását hozzuk kapcsolatba. Annál szükségesebbnek tartjuk szólni, mert látjuk, hogy most, midőn a törvény megalkotásának idejétől már közel 6 év telt el, midőn látjuk, hogy a törvény végrehajtása

körül tanúsított több mint tapintatos, több mint méltányos, – hogy ne mondjuk – lanyha eljárás dacára, az egységes magyar nemzeti államot megalakulni látni nem akarók tábora tüntetően veszi fel a harcot, kicsinylőleg méltatja a törvény erejét és a törvényhatósági gyűlésen nyíltan halljuk hirdetni, hogy csak a törvény erőszakának engednek, le mindig és mindenütt, ahol csak lehetséges és ahol közvetlen a törvény betűjével ellentétbe nem jönnek, maradnak a réginél, tervszerűleg működve közre arra, hogy a jövőnket egyedül biztosítható egységes magyar nemzeti állam csak nehezen, későre alakuljon meg, avagy egyáltalában meg nem alakulva, mint polyglott állam vergődjük tovább küzdelmes létünket. Az állam céljával, az állam érdekeivel ellentétes felfogást juttatnak érvényre és csak akkor és csak abban hajolnak meg, mit tettelesen tilt a törvény, avagy mit megbüntet.

Elnézhető-e ez nyugodtan? Nem kell-e ezzel és ehhez hasonló törekvésekkel szemben határozottan felvenni a keztyőt, nem kell-e a „nemzeti gondolat”-tól áthatva követelni, hogy „az iskolai nevelésnek és társadalmi működésnek” fenmaradt hatáskör hathatósan érvényesülvén, elengedhetetlenül általánossá váljék magyar földön a községi neveknek kizárólagosan magyar használata. De hiszen a községi nevek magyar hangzású használata még ki sem merítette azon gondoskodást az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében, melyet a szóban forgó törvény tervbe vett. Már maga a törvény címe kifejezi ezt, midőn így szól: „törvény a község- és egyéb helynevekről”.

Nem veszi észre a „nemzeti gondolat”, hogy midőn a törvény a községek mellett egyéb helynevekről is szól, gondoskodni kívánt arról, hogy különösen az ország szélein, – mondhatnók kerekén – az ország határán dívatban levő idegen hangzású, legtöbbször szláv, román és német nevek viselő telepök, puszták és havasok nevei magyar hangzásúakká tétessenek? Nem érti meg a földművelésügyi kormányzat, hogy a magyar állam tulajdonát képező és kezelése alatt levő puszták és havasok egész sora visel idegen hangzású neveket, anélkül, hogy ami egyszerűen módjában volna és ami minden nehézség – mondhatnók ellenmondás – nélkül megtörténhetne, a puszták és havasok magyar hangzású neveiket nyerjenek? Nem érzi-e szükségét a magyar bányászat annak, hogy a magyar állam tulajdonát képező bányák és bányatelepök magyar hangzású neveket viseljenek? Mi gátolja a nagy uradalmak tulajdonosait, hogy a törvényben kijelölt eszközök felhasználásával nagy uradalmak, puszták és havasok nevét ne magyarosítsák? Mi gátolja a szepesi városok hazafias magyar polgárságát és általában a felvidéki városok jó magyar polgárait, hogy telepeik, pusztáik, havasaiknak magyar hangzású neveket adjanak?

Nem elég érzésben és szavakban szolgálni a magyar állam-eszmét, erős akarattal, kitartó törekvéssel, akarni kell megalkotni áthatottan a legszélsőbb sovíniszta „nemzeti gondolat”-tól, az egységes magyar nemzeti államot, melynek arra, hogy egységes és nemzeti legyen nyelvben és érzésben, szüksége van még a külsőségekre is, mely külsőségeket azonban kicsinyelni nem szabad; szüksége van arra, hogy ne csak fiai, de hegyei és völgyei is magyar neveket viseljenek. Nem szabad kicsinyelni semmi eszközt, mely a célhoz közelebb visz, mely célt, ha egységes magyar nemzeti államot el nem érünk, komolyan aggódva, félve hiszem, állam sem maradhatunk; főképp nem szabad kicsinyelni, minket a célhoz közelebb vivő eszközöket akkor, mikor ellenfeleink céltudatosan dolgoznak nagy célunk ellen és míg mi, a mi magyar társadalmunk, a „quieta non movere” a „laissez faire laissez aller” kényelmes tétlenségében megnyugodva, majdnem tiltakozik „a nemzeti gondolat” parancsolta mozgalomban való részvétel ellen, addig a nemzetiségek társadalma nem kicsinyelve bármi kis eszközt sem szembe helyezkedik minden oly alkotással, mely az egységes magyar nemzeti állam megszilárdulását hivatott előmozdítani.

Hisz látjuk, hogy a közoktatási kormány felügyelete alatt álló középtanodák tanára kitanítja a külföldet, hogy nincs egységes magyar nemzet, kitanítja, dacára az 1868. évi XLIV. t.-cikk első bevezetésének, mely oszthatatlan, egységes magyar nemzetéről beszél, megmagyarázza, hogy az ő szerinte csak 5½ millió magyart számláló, magyar mellett még más nemzetek is

vannak, kik csak magyarországiak és nem is lesznek magyarokká, csak maradnak Magyarországon lakók. Megmagyarázza, hogy a helységneveket is csak egyik hivatalnoknak a másikhoz intézett átiratában kell magyarul használnia és ezért helyesen teszi a külföld, ha Hermannstadt, Schässburg és Kronstadt-ot használ, nem Nagyszebent, Segesvárt vagy Brassót. Kitanítja arra is a külföldet, hogy felesleges Magyarországra magyarul írnia, vagy Magyarországon magyar utazókat alkalmaznia, mert megértik a németet is és akkor jobb üzletet is csinál, nem való a magyar írás másra, mint olvasatlanul a papírkosárba. Egy tanár írja ezt, kinek az 1883. évi XXX. t.-c. értelmében magyarul kell tudnia, egy tanár, ki a község- és egyéb helynevekről szóló 1898. évi IV. t.-cikk 5. §.-a értelmében u magyar helyneveknek a tankönyvek alapján való magyar hangzású használatára mintegy utasítva van. Utasítva van, mert nem lehet, hogy a magyar állam érdekei ellen taníthasson, nem lehet, hogy a törvény indoklásában kifejezett azon irányzat ellen foglaljon állást, mely a törvény végrehajtásának, jobban mondva a hivatalos nevek használatának általánosabbá való tétele érdekében az „iskolai nevelésnek és társadalmi működésnek” közreműködését mondja szükségesnek.

De azért mi nem vádoljuk a tisztelt tanár urat. Nem vádoljuk őt, sem egész nagy számát azoknak, kik az egységes magyar nemzeti állam megalkotásának útjába nehézségeket gördítenek. Nem vádoljuk őket, hisz ők nem tagjai „az oszthatlan egységes magyar nemzetnek”, ők csak „Magyarországon lakó nem magyar anyanyelvűek”. Saját szempontjukból igazuk lehet, de egyet engedjenek meg nekünk és ez az, hogy mi ezen törekvésekkel szemben szükségesnek jelentsük ki, hogy az eddigieknél erősebb, erélyesebb eszközökkel, hathatósabb fegyverekkel küzdjünk mindannak érdekében, ami a magyar nemzeti sovíniszta értelemben vett erősödés érdekében szükséges, követeljük lényegben, mint külsőségben azt, ami magyar, követeljük a társadalomtól a „nemzeti gondolat” napról-napra fokozottabban való erélyesebb felbuzdulását; követeljük, hogy ne elégedjen meg azzal, hogy „a hazafias felbuzdításból eredő és eléje terjesztett óhajtásokat megfontoló bölcseséggel okos tettekké szűrje át” a törvényhozó hatalom, hanem követelje, hogy „a hazafias felbuzdulásból eredő” és „megfontoló bölcseséggel átszűrt tettek” – mondjuk – alkotott törvények fentartás nélkül erélyesen, céltudatosan és gyorsan végre is hajtassanak. Ha a „nemzeti gondolat” akar és követel, akkor, de csak akkor lesz megalkotható erős alapokra fektetve az egységes magyar nemzeti állam.

XII.

A magyar nemzetiségi politika és a magyar helységnevek az osztrák parlamentben.

Azt hittük, hogy egyelőre legalább a magyar helységnevek kérdésével foglalkoznunk nem kell és íme, az osztrák Reichsrath képviselőházában elhangzott interpelláció és az osztrák miniszterelnöknek arra adott felelete következtében igen hamar vissza kellett térnünk a kérdésre. Mint már ismételt és ismételt mondtuk és sajnos, a tapasztaltak alapján jogosan mondhattuk, hogy míg nálunk az egységes magyar nemzeti állam megalkotása érdekében föltétlen szükséges „nemzeti gondolat” meg nem mozdul, vagy csak alig ad életjelt magáról, addig ellenfeleink sorában az aktív vagy passzív rezisztencia sikerrel működik arra, hogy mindenütt, ahol lehet, megbénítsa az egységes magyar nemzeti állam létrehozása érdekében föltétlen szükséges alakulás sikerét. De nemcsak idebent, de egyaránt a külföldön is próbálják érvényesíteni ellenállási törekvéseiket, sőt sikerül segítségül nyerniük más államok kormányait és mi ennél még több – mint az osztrák Reichsrath képviselőházában elhangzott interpellációra adott miniszterelnöki válaszból megtudjuk – anélkül, hogy *„a magyar kormány panaszt tett volna”*.

Lássuk egy kissé közelebbről a dolgot. Ha az osztrák reichsrathi képviselő interpellációjára „a német és magyar helységneveknek az osztrák és magyar bíróságok közötti hivatalos érintkezésben való használata tárgyában” válaszolva, az osztrák miniszterelnök kijelenti, hogy az osztrák bíróságoknak a magyar hatóságokkal való levelezése tárgyában a magyar kormányval való megállapodás alapján igazságügyminiszteri rendeletek bocsáttattak ki. Ennek folytán, az osztrák bíróságok magyar hatóságokkal való érintkezésben a német nyelvet használják, ellenben a magyar hatóságok az osztrák hatóságoknak szánt levelezéseket magyar nyelven végzik. És mint a tapasztalat mutatja, ezen eljárásból eddigelé nagyobb zavarok nem merültek fel. Főként nem a tekintetben, hogy az ilyen átiratok Ausztriában mindig eljutottak az illető városba, azonban „az ellen, hogy az osztrák bíróságok a magyar hatóságokkal való érintkezésben, úgy a címzésben, mint az átirat szövegében a német helységnevet használják. – a magyar kormány nem tett panaszt.” Mit értünk meg ebből? – Azt, hogy míg magyar hatóságok az Ausztriával való hivatalos levelezésnél az Ausztriában érvényben levő hivatalos helységneveket használják, addig az osztrák bíróságok vagy hatóságok is segítségére jönnek a magyarországi, az egységes magyar nemzeti államot megalakulni engedni nem akaró nemzetiségi elemeknek és szinte mondhatni tüntetőleg, a törvény által a hivatalos használatból kitiltott helységneveket használva, a magyar törvényes álláspont ellen foglalnak állást, kívülről segítik elő a nemzetiségek ellenállását s ami legérdekesebb: „ez ellen a magyar kormány nem tesz panaszt”. Íme: a „nemzeti gondolat” érzelmé hiányzik a kormánynál! S ha ily, nem a hivatalos helységneveket használó. Ausztriából jövő bírósági iratokat elfogadják, hiányzik a „nemzeti gondolat” érzete a magyar hatóságoknál is.

Vissza kellett térnünk a magyar nemzetiségi politika szempontjából a helységnevek kérdésére azért, hogy erre vonatkozólag ismételt mondjuk el nézeteinket, ismételt kísértsük meg a „nemzeti gondolat” felkeltése érdekében az alvó közérdek iránti érzetet felrázni. Ismételt és ismételt kell azt tennünk, mert akarjuk s velünk együtt akarnia kell ezt minden igaz hazafinak, sőt minden ez országban lakónak, ki „az oszthatlan egységes magyar nemzetihez tartozik. A hon minden polgára, „bármely nemzetiséghez tartozzék is”, nem zárkozhatik el azon kötelezettség elől, hogy jó hazafi legyen s nem zárkozhatik el annak érzetétől, hogy az egységes magyar nemzeti állam megalkotására, fejlesztésére és előbbvitelére törvényben is megállapított eszközöket ne tartsa szem előtt.

Eltűnünk nem szabad a törvény értelmében, hogy akár idegen hatóságok is törvényellenes címzéseket, neveket – talán célzatosan is – használjanak: nemcsak az egyesnek, de

hatóságoknak is kötelessége ily eljárással szemben állást foglalni, sőt akár a hatóságtól vett értesítés alapján, akár, sőt anélkül is kötelessége a kormánynak, ha kell, diplomáciai úton, ha kell, Ausztriával szemben folyamatba teendő tárgyalások alapján, módot keresni és találni arra, hogy ne csak idebent az eddignél hatályosabban érvényesüljön a helységnevek használatára vonatkozó törvény, de érvényesüljön és figyelembe vétessék külföldön is, ha az a külföld mindjárt Ausztria is. Avagy célszerű lesz-e, ha a kérdés a visszatorlás útjára tereltetik? S míg az osztrák hatóságok és bíróságok előszeretettel használandják átírataikban a Fünfkirchen, Pressburg, Hermannstadt, avagy Stein amanger elnevezésekkel a mi magyar neveket viselő helységeink neveit, addig mi is, a „nemzeti gondolat”-tól áthatott hatóságaink majd tüntetően fogják használni Wiener-Neustadt helyett Bécsújhelyt és Franzensbad helyett Ferenc-fürdőt vagy Németország felé Leipzig helyett Lipcsét, avagy Breslau helyett Boroszlót. De hisz az osztrák német uraknak is – pedig bizony mi azok közé tartozunk, kik fájó szívvel látjuk s amiatt aggódunk is: a német hegemonia napról-napra való háttérbe szorulását – meg kellene gondolniok, hogy éppen németiségükben vesztenek napról-napra tért és az ő eddig a közéletben német neveket viselő városaik és helységeik egész sora áldozatul esik a szláv terjeszkedésnek, miből aztán természetesen következhetnék, hogy esetleg hivatalos iratokba az ő felfogásuk szerint szinte jogosan Wiennek, Karlsbadnak, Laibach vagy Klagenfurtnak szláv elnevezései kerülhetnének be. Távol áll tőlünk, hogy Hauk képviselő urat, kit különben ismerni sincs szerencsénk, gyanúsítani akarnók, de azért mégis nem tehetjük, hogy azon aggályunknak ne adjunk kifejezést, hogy vajjon nem jött-e segítségére, ha mindjárt öntudatlanul is, azoknak, kik itt, bár ha törvényszerűen, az oszthatlan egységes magyar nemzetnek tagjai, mégis törekvéseikben a magyar egységes nemzeti állam megalakulását gátolni akarván, elősegíteni szeretnék azon polyglott állami alakulást, mely ha a magyar államban is eredményeket érne el, nem volna egyéb, az osztrák részeket már évek óta dúló tartományi és nemzetiségi harcnak a magyar állam területére való átültetésénél, mely ha eredménynyel rombolna Szt. István birodalmában is és megingatná alapjában a dinasztiaának még ezen egyetlen biztos alapon nyugvó államát is, úgy talán elsősorban éppen az osztrák németiség volna a fő vesztes, mert – bizony ismétljük – hogy az osztrák-magyar monarchia már évek óta dúló bajainak egyik legfőbb indító okául éppen az osztrák liberális németek hibája folytán bár, de mindenesetre a kettős monarchia nagy kárára, Ausztriában a németiség hegemoniájának lejárátását tartjuk.

Az osztrák liberális németek elméleti liberalizmusa, mely doktrinär alapokon nyugodva, mindig célt – szinte mondhatni, a liberalizmust, mint öncélt tekintve, az abszolút egyéni jogokat biztosítani – keresve, sohasem gondolt a mindennek fölött szem előtt tartandó állami érdekekre, – volt indító oka annak, hogy Herbst után a német liberálisok előbb maguk közt meghasonolva, azután pártokra és frakciókra szakadva, a Lajthán túli tartományokban az összetartás érdekében föltétlen szükséges német vezetést a kezükből kiadva, tápot nyújtottak azon federalisztikus irányzatnak, mely ma az osztrák részek egységét támadja meg, s mely veszedelmes alakulás következtében ma már otthonukban teszi szinte idegenekké az osztrák-németeket, minek következtében ma – sajnos – napról-napra szaporodik azon németeknek szmna, kik a „Wacht am Rhein”-t hangoztatják.

Ne jöjjenek az osztrák-német urak a, magyarországi, az oszthatlan egységes magyar nemzethez tartozó, de esetleg németül beszélő délmagyarországi svábok, avagy erdélyi szászok segítségére abban, hogy az egységes magyar nemzeti állani megalakíthatása érdekei ellen a félremagyarozott abszolút egyéni jogokat hangoztató, öncélnak tekintett liberalizmus támogatása mellett ők is megtanulják a „Wacht am Rheint”-t énekelni. Ne működjenek közre arra, hogy megingatván Magyarországon a magyarság természetesen és törvényes hegemoniáját, a magyar államban csak utópia értékével bíró „allddeutsch” tendencia érvényesíteni akarásával elősegítsék a magyar állam gyengítését és ezzel az osztrák-magyar monarchia esetleges megsemmisülését.

Liberálisnak valljuk mi magunkat, bátran merjük elmondani, demokratikusabb irányban tartjuk magunkat liberálisnak, mint sokan azok közül, kik hangzatos szavakban hirdetik liberális voltukat, de ki kell jelentenünk azt is, hogy a liberalizmus, mint már ismételtel mondtuk: öncél nem lehet, mert a liberalizmus alkalmazása mértéket kell hogy tartson az állami érdekekkel.

Sokszor halljuk az utóbbi években, hogy a kormányon lévő szabadelvű párt kebelében beszélnek ellentétekről, melyek az ó és új liberálisok között mutatkoznak; halljuk, hogy az új liberálisok a jog, törvény és igazságra esküdve, az ó liberálisok múltban állítólag elkövetett visszaéléseit ostorozzák, magunk ellen is vádakát látunk ezen megkülönböztetésben és nem átaljuk kijelenteni, miszerint az úgynevezett ó liberálisok politikáját előnyösebbnek tartottuk és tartjuk a magyar állam érdekeire, mint a jelenlegi hangadó új liberálisok jog, törvény és igazság frázisán nyugvó felfogását.

Dacára annak, hogy mi ennek folytán, bár távol állunk az aktuális politikától, mégis inkább tartanok magunkat ó liberálisnak, dacára ennek, a liberalizmus értelmének megállapítása kérdésében Bismarck-kal tartunk, s mint ő magát tartotta: új liberálisok vagyunk mi is.

Mikor Deák Ferenc 1873-ban június 28-án tartott nagy és utolsó igen nagyjelentőségű beszédét, mely az államban a különböző vallásfelekezetek egyenlőségéről és viszonyosságáról szólt, Bismarck olvasta, azt mondta volna: „igen szép és jó beszéd volt ez, sőt liberális is volt, de nem abban az értelemben, mint én a liberalizmust az állami életben ezidőszert érvényesülni látni akarom. Deák Ferenc beszéde az ó liberalizmus 18-ik században keletkezett elvein nyugszik, mely elvekből nőtt ki a 19-ik század 30-as éveiben érvényesült azon irányzat, melynek értelmében mindennek, mi az államban történik, az egyén érdekeinek, az egyén teljes szabadságának szempontjából kell hogy történjen. Az én liberalizmusom más, az én liberalizmusom, melyet én új liberalizmusnak akarok nevezni, a XIX. század második felének liberalizmusa, mely mindenké felett az állam érdekeit tartja szem előtt, mely érvényesüléseiben, alkotásaiban Tíz állam érdekeit törekszik biztosítani és csak az állam keretein belül és mindig csak az állam érdekei által vont korlátok között biztosítja az egyénnek a jogot, a szabadságot”. Úgy hiszem, hogy Bismarcknak igaza volt. Az általa újnak nevezett liberalizmus eszközeivel jött létre a nagynéniét birodalom és ezen új liberalizmus eszközeivel dolgozik ma is, egységesíteni akarva nyugot és keleten, szemben francia és lengyel érdekekkel, körültekintő erélylyel dolgozva francia, lengyel és vend nyelvűek átnémetesítésére. Ezen Bismarck szerinti új liberalizmus eszközeit szabad, de kell minékünk is alkalmazni az egységes magyar nemzeti állam érdekében.

XIII.

A magyar nemzetiségi politika és a magyarországi németajkú magyar állampolgárok.

Bármily erős is legyen bennünk a legszélsőbb sovinszta magyar érzület és annak érdekében bármily erősen óhajtjuk is az „egységes magyar nemzeti állam” megalakulása érdekében a – sajnos, beismerjük – lanyha „nemzeti gondolat”-ot felkelteni, mégis távol áll tőlünk a Magyarországon lakó és ezidőszerint nem magyarajkú tagjait az oszthatlan egységes magyar nemzetnek kicsinyelni avagy nem méltányolni. Mindenekfelett nemcsak elismerjük, de a leghatározottabban kijelentjük, hogy a német elem az, melynek a magyar állam alakulása, fennállása és fejlődése körében legtöbbet köszönhetünk, melynek őshazájából hozott szívós munkássága, tudományossága, fejlődött ipara, mind külön-külön és együtt hatottak arra, hogy az ezer évvel ezelőtt ezen földön megjelent Árpád vezérlete alatti turkok, vegyülve az itt talált hun, avar maradványokkal és felszíva az itteni finn-ugor elemeket, akként alakították az itteni viszonyokat, hogy létrejött a magyar nemzet és nyelv, megalakult a magyar állam és fennállhatott egy ezredéven át.

Az ezer év előtt itt talált ősnémet telepek, az időközben már az Árpádházi királyok kora óta betelepült, elsősorban ipart és bányászatot űző bevándorlók városokat alakító törekvése volt azon alapja a polgári szervezetnek, mely századokon keresztül – mondhatni kizárólag – volt e földön képviselője az iparnak, bányászatnak, művészetnek és tudománynak, mely kezdetben majdnem kizárólag tartotta kezében a kereskedelmet. A későbbi idők német települői elhagyott, puszta vagy elpusztult vidékeken a haladottabb idők földművelését honosították meg.

Első királyaink korától, mondhatnók egész a mai napokig beköltöző egyes németek, a lovagkorban lovagi szablyával, sisak, páncél és vértel övezve hozták szolgálatukat királyaink oldala mellé, a haza védelmére, német tudósok nagy tudományukkal támogatták nagy királyaink tudományterjesztő törekvéseit, le az utolsó időkig a német töke, a német fejlődött gyáripár hatalmas tényezői települtek meg körünkben s vetették meg alapját az alakulóban levő nagyiparnak. És mindezek, különösen a régmúltban, együtt érezve a nemzettel, beolvadtak az „oszthatlan egységes magyar nemzet”-be, a régi rendi alkotmány korszakában. Mint a nemesség tagjai vagy önálló politikai jogokat bíró városok polgárai, büszkeségüket találták abban, hogy e földnek nemcsak a lakói és fiai, de hogy mint az „egységes oszthatlan magyar nemzet”-nek tagjai, névben és nyelvben is magyarok legyenek.

Hosszú sorozata a múlt idők nagy jeleseinek nem dicsekedhetett azzal, hogy ereiben tiszta, vegyületlen Scithiából hozott vér kering, de joggal dicsekedett azzal, hogy a magyar haza igaz fia, más érdekeket, mint a magyar haza érdekeit, nem szolgál, hogy testben és lélekben igaz magyar.

Ma egész sorozata tiszta magyar városainknak ismerheti be, de be is ismeri, hogy alapítói németek voltak; de dacára annak, lakói ma itt-ott még német neveket is viselve, nemcsak tagjai az „oszthatlan egységes magyar nemzeti”-nek, de valóban magyarok is.

Természetes, ezen átalakulási processzus, századokon keresztül folyt eredménynyel, mint természetszerű következménye annak, hogy az új hazát keresők és új hazát találók, megtalálták a nyert védőfalak között és a kenyeret adó földön otthonukat. Beolvadtak az új otthon népe egységébe és utódaik ma már – ha itt-ott, ismétljük, bár nem helyeseljük – idegen hangzású névvel hirdetői a politikai életben a magyar nemzeti érdekeknek, terjesztői, habár részben német alapokon is nyugvó, de azért ma már önálló magyar tudományosságnak és képviselői az önállóság felé törekvő magyar kereskedelem és fejlődő magyar nagyiparnak.

Tartozunk az igazságnak azzal, hogy beismerjük, miszerint a magyar állam megalakulása részben éppen a német elem közreműködése, mondjuk német segítség mellett történt meg.

Nem merjük állítani, hogy ebben német politikai célzatosság volt, nem merjük állítani, hogy az átalakulás a hazájukat elhagyók hazájukból hozott utasítása következtében történt, de történt természetesen, történt a viszonyok adta helyzet következtében, de történt, nyíltan kijelentjük, német érdekekben is.

Létre kellett ennek jönni, dacára a föltétlenül hibáztatható és hibáztatandó, az utolsó két században megkísértett bécsi eredetű oktalan germanizáló törekvéseknek.

Ma Európában a germán és szláv elem ellentétei, vagy mondjuk, ha jobban tetszik, a német és orosz állam ellentétes érdekei szempontjából kell a politikai viszonyok alakulását, sőt az államok alakulását is megítélni. A latin fajok ereje és érdekei csak másodsorban jönnek tekintetbe s csak abból a szempontból, hogy miként sorakoznak német vagy orosz érdekek mellett. A szláv és német nagy küzdelem harctere, nem mondjuk éppen, hogy ezidőszert fegyverrel megvívandó nagy küzdelme, más helyen mint a magyar állam területén nem vívható meg és hogy akár az egyik, akár a másik fél végleges letörését a harc elő ne idézze, itt e földön, melyet magyar államnak nevezünk, kell olyan viszonyoknak alakulni, melyek lehetővé teszik, hogy egy sem szláv, sem germán érdeknek alá nem vetett, sem német, sem orosz befolyása alatt nem álló állam – az egységes magyar nemzeti állam – képezze a Rubikont, melyet átlépni sem az északi kolosszusnak, sem a germán hatalomnak nem lehet, nem szabad.

Természetes, hogy nézetünk szerint csak egy -egységes, erős „magyar nemzeti állam”, tiszta, átgyúrt, egységes, oszthatlan magyar népével és nem polyglott nemzetiségi fajokkal, képes és hivatott erre. Nem is szólunk arról a bámulatos sikereket elért oroszosító eredményekről, melyek segítségével a nagy orosz birodalom felszította számtalan nem szláv eredetű népeit az egységes oroszországba.

Szemünk előtt folyik le azon – nézetünk szerint – a cél érdekében föltétlenül szükséges, céltudatos egységesítő munka, melylyel a nagynémet birodalom nem német elemeit beolvasztani akarja. Csak legközelebről is – mint a Posener Zeitung-ban olvassuk – Witting, titkos tanácsos, Posenből távozva, Bromberg polgármesteréhez így szólott: „Kétségtelen és bizonyos, hogy a németiség Posenben hanyatlik, azon állítás, hogy előre mennek, önámítás visszafejlődik láthatóan. Nem elég csak arra inteni, hogy csak csendesen és simán kell tovább dolgozni, bár kitartó munkásság természetesen föltétele minden céltudatos politikának. Ki ezirányban, akár mint hivatalnok, akár mint állampolgár, kötelességét nem teljesíti, a legszigorúbb hibáztatásra teszi magát érdemessé. De ezzel még vajmi kevés van téve. Csak csendes és sírna munkálkodással Bismarck nem egységesíthette volna Németországot, Washington nem vitte volna győzelemre a nagy amerikai szabadságharcot, Oraniai Vilmos nem szabadította volna föl Németalföldet, sem Nagy Frigyes nem teremtette volna meg a porosz nagyhatalmat. Ezeket mondom, mint intelmet a kicsinyeskedőknek, amelyekkel itt szemben állunk, azon kicsinyeskedésnek mondom, mely nagy pillanatokban a világtörténelemben érvényesülni sohasem tudott, ionnál szomorúbb ez, mert úgy a császár, mint a kancellár a helyzetet élesen és tisztán látják. Hogy Posen, a német kelet, a németiségnek tíz-húsz év alatt menthetetlenül el ne vesszen, szükséges, hogy új szervezkedések jöjjenek létre, szükséges, hogy egész sorozata a magát modernnek mondó közigazgatási eszközöknek, mellőztessék, vagy legalább apasztassék, máskülönben bármily erős is a küzdelem, önmagát emészti fel. Erős, hatalmas eszközök szükségesek; nem gyűlölet vagy szeretetről van szó, hanem egy nagy történelmi átalakulásról, arról van szó, ki legyen az üllő, ki a kalapács”.

Íme, így beszél egy német államférfiú, ki ismeri a célt, mérlegelni tudja az eszközöket.

A szláv és germán faj e nagy küzdelmében nekünk is ismernünk kell saját helyzetünket. Tisztában kell lennünk azzal, hogy teljesen magunkban állunk; az osztrák németiség elkövetett számtalan hibái következtében a Lajthán túli országokban a németiség és szlávosság közötti küzdelem végleg lehetetlenné tette már, hogy a kettős monarchia másik feléről a szláv és németek közti nagy világhüzelemben érdemben szó legyen. Magunk vagyunk, de csak akkor

vagyunk, akkor leszünk tényezők a jövőben is, ha egységesek, nemzeti magyarok tudunk lenni s a polyglott irányzat minden tüneteit kérlelhetetlenül szorítjuk vissza.

Ennek az „egységes magyar nemzeti állam”-nak megalakulása érdekében emeljük fel ismételt és ismételt szavunkat, ennek az „egységes magyar nemzeti állam” megalakulásának érdekében, rajtunk, született magyarokon kívül, elsősorban éppen a magyar földön lakó német anyanyelvűeknek kötelessége, sőt érdeke közreműködni. A nagynémet és orosz küzdelem szempontjából a német érdekek védelmére, germán sikerek biztosítására van szükség e földön egy erős „egységes magyar nemzeti állam”-ra. *Ez erős „egységes magyar nemzeti állam” biztosítja trónját a dinasztának, mely ezidőszert maga is még német, melynek azonban érdeke az egységes magyar államban más, mint a magyar nemzettel egyetértő, nem lehet, mely maga is – a német-szláv belküzdelmek Ausztriát teljesen züllötté tévén – más, mint magyar nem lett.*

A „nemzeti gondolat” érvényesülésének érdekében úgy tartjuk, az „oszthatlan, egységes magyar nemzet” németajkú lakói *német érdekből* kell, hogy közreműködjenek. Ha úgy tetszik, tekintsék magukat feláldozottaknak a nagynémet eszme érdekében akkor, midőn beolvadnak az „oszthatlan egységes magyar nemzet”-be nyelvben is, akkor, midőn nagynémet érdekből létrejönni nemcsak engedik, de segítik az „egységes magyar nemzeti állam”-ot.

Tudjuk, hogy vannak magyar államférfiak, kik a nagynémet és orosz érdekellentét alkalmából úgy hiszik, hogy Magyarország érdekei a szláv barátság keresésében találják meg jobban kielégítésüket; mi föltétlen és határozottan más nézetben vagyunk, mert úgy hisszük, hogy érdekünk és jövőnk feltétlenül a a germán táborban nver erősebb biztosítékot. De ha lehetnek is a magyar államban szlávofil politikusok, azokat Magyarországon lakó németajkúak sorában keresnünk, annál kevésbbé feltalálnunk, nem szabad. Pedig – sajnos – míg a régebbi idők tanulsága szerint, a német elem ellentállás nélkül, szinte mondhatni, tervszerűen kereste a magyar elembe való beolvadást, addig ma tüntetően harcol a magyarosodás ellen, de azért németségét fentartani nem tudja és föltartóztathatatlan gyorsasággal olvad be a felvidéki tót, részben a délvidéki román és mindenek felett a hasonlóképpen szláv érdekeket szolgáló erdélyi román elembe.

Itt a földön, mint a múltban, úgy most is exkluzívén német maradni nem tud, de magyar lenni nem akar. A múlt, de még a közelmúltban is beköltözött előkelősége, értelmisége által alapított városok magyarosodtak, beolvadtak a nemzet testébe; ma ez erdélyi evangélikus szászok, német színezetű, de nem a nagynémet érdekeknek szolgáló irányzata terjed é? a nagynémetek elleni küzdelemre, úgy látszik, szinte már megnyerték a délmagyarországi svábokat is.

Nem látják-e ezen meggondolatlan küzdelem bajnokai, hogy botorság a fajok küzdelmében nem a magyarsághoz húzódnio, melynek oltalma alatt e hazában nyolcszáz évnél tovább megélt a németség, *hanem Erdélyben a románsággal tartani, mely a szász elemet erősen szorongatja, sőt immár létében kezdi fenyegetni és a felvidéken nem csatlakozni a pánszláv törekvések ellen a magyarsághoz, avagy a délvidéken nem együtt védekezni mindenek felett a román, itt-ott a szerb térfoglalásokkal szemben.*

Úgy látszik, hogy a németség beolvadása e földön természetszerű és feltarthatatlan, úgy, mint a múltban, folyamatban van most is, a kérdés csak az, hogy egy erős, „egységes magyar nemzeti állam” érdekében sikerül-e a magyarságba olvasztani be végleg a németséget, *avagy elvész-e az a nagynémet érdekek^ ellenére is a tót és román elembe.*

Kecsegtetjük magunkat azzal, hogy a német urak, ha már beolvadniok kell, maguk is hajlandók elsőbbséget adni az e földön államalkotó magyarságnak, szemben a jogosulatlan és az „egységes magyar nemzeti állam” érdekeivel, *de a nagynémet érdekekkel is* ellentétes román és tót törekvésekkel.

Ha nézik az utolsó ötven évben még virágzott német telepeket, láthatják, miként tótosodott

el többségében Zólyom, Rózsahegy, Besztercebánya, Selmecebánya, Körmöcbánya, miként veszttek el a barsi és honti németség német telepei és bárha a szepesi városok értelmisége megmagyarosodott, miként tolt be a szepesi városokba a tót elem. Lehetetlen, hogy gondolkozóba ne essenek maguk az „alldeutsch” utópisztikus ideák támogatói is. Avagy nem látják-e az erdélyi szászok vezetői, hogy Brassó 36,000 lakosából ma már csak 10,644 német, szemben 11,000 román és 14,000 magyarral. Látják-e, hogy Szászváros 1,321 németajkú lakójával szemben 1800 magyar és 3600 román áll. így Szászsebesen is az alig 8000 lakosból közel 5000 román. Beszterce 12,000 lakójából nincs 6000 németajkú, sőt Segesvár, Megyész és Szászrégen is csak kisebbségben német s a magát még egyedül, úgy ahogy tartani tudó Nagy-Szeben is 16,141 német lakóval szemben 6000 magyar és 7000 román lakost számlál. Nem látják-e, hogy vesztességük, talán az egyetlen Brassót kivéve, mind legnagyobb részben az utolsó 50 év eredménye, nem látják-e, hogy az erdélyrészi szász faluk sorra, hogy nyitják meg kapuikat a terjeszkedő román elemnek. *Sem* látják-e, – de hisz statisztikai adatok bizonyítják – hogy nem a magyar elem fogy és apad, inerte hisz számok igazolják, hogy az szaporodik s bár lassú léptekkel, de tényleg terjeszkedik is, hanem a szász elem rohamos apadásával hódít a szászok között és terjeszkedik a román.

Íme a példák igazolják, hogy a német elemnek e földön átalakulnia, beolvadnia kell. Mint mondtuk, majdnem összes városaink német elemből alakultak magyarrá, népünk tekintélyes része, régi nemességünk egész sorozata német eredetű volt és az átalakulás folyamatban van és folyamatban is marad. A kérdés csak az, sikerül-e úgy, mint a múltban, a jövőben is a magyarság számára nyerni meg, a magyarokba való beolvadásra terelni a kétségtelenül igen értékes német elemet. Avagy jobban tetszik a németségnek a román és tót elembe olvadni fel?

„Az egységes magyar nemzeti állam”-nak föltétlen szüksége van a németség beolvadására, a nagynémet érdeknek föltétlen szüksége van e földön az erős, „egységes magyar nemzeti állam”-ra. Ezt gondolják meg azok, kiket érdekel, ezt gondolja meg a németség is, midőn érdekei fel nem ismerésével a céltudatos „nemzeti gondolat” ellen foglal állást.

XIV.

A magyar nemzetiségi politika és a magyar ipar.

Nem mondhatjuk, hogy kielégítene a hatás „a nemzeti gondolat” felkeltése érdekében ismételt hangzó szavunkra, melyet „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotása érdekében hangoztatunk. Aggódva látjuk, hogy az uralkodó gazdasági pangás és politikai elposványosodás jelen szomorú korszakában mintegy megdermedve látszik lenni a nemzeti érzés is.

Érthetetlennek találjuk, hogy azon egyetlen biztos út kijelölése, melyen haladva lehet csak megalkotni „az egységes magyar nemzeti állam”-ot, csak itt-ott talál helyeslőkre, vagy ha talál is helyeslőkre, csak itt-ott talál követőkre. Szinte érthetetlen, hogy a mi viszonyaink között és különösen újabb időben, midőn a súlypontot idegen földön kereső nemzetiségek napról-napra bátrabban emelik fel fejüket és követeléseikkel avagy izgatóik féktelenkedéseivel a magyar állam létalapjait törekszenek megingatni, akkor is csak lanyha visszhangot ad „a nemzeti gondolat” megmozdulását sürgető vészkiáltás.

Ilyen körülmények között csak örülhetünk, lia itt-ott mégis észleljük a hatást.

E hatás következtébeni megmozdulásnak akarjuk tartani azon ipari segélyakciót a pánszlávizmus ellen, melynek folyamán a „Felvidéki magyar szövetség” létrehozása érdekében Gerő Ernő, a „Kisiparosok lapja” -nak szerkesztője és társai a mozgalmat megindították. Erről olvastunk a „Kisiparosok lapja” 1902. évi december 15-iki 32-ik számában.

Úgy tartjuk, jó úton járnak a mozgalom megindítói, mert kétségtelen tény, hogy a magyar nemzeti érdekeket az iparral foglalkozó körök hazafias sovinizmusának fejlesztésével lehet elsősorban szolgálni. A soviniztikus irányú „nemzeti gondolat”-nak az iparos körök közé való bevitele hathatós eszköze kell, hogy legyen célszerű szövetkezések igénybevételével azon fejlődésnek, mely iparunk megerősödését lesz hivatva biztosítani. Különbben is a múltban láttuk, tények igazolták és a jelenben is úgy van, hogy különösen kisiparral foglalkozó, úgynevezett – és ezt nem akarjuk kicsinylő értelemben mondani – „csizmadia városaink” voltak érzésben és erőben egyaránt elsősorban magyarok. Képesek voltak a maguk beolvasztó erejével közéjük települt más nemzetiségűeket fölszívni, megmagyarosítani; sőt még ma is, különösen ha az erdélyi szász városokat tekintjük, azt látjuk, hogy az ezen városokból még ezelőtt 50 évvel teljesen hiányzó magyarság ma ottani képviselőjében elsősorban az iparos körökben iparosságával érvényesül és erősül napról-napra, dacára annak, hogy a nyomasztó gazdasági viszonyok, az Ausztriával való gazdasági közösség következtében is mindenekfelett éppen erre az osztályra hatnak legnagyobb mértékben.

Ha akarjuk a célt, „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotását, melynek egyik erős eszköze az elgyengült, pedig nagyjelentőségű nemzeti erőt képviselő iparos osztály megmentése és megerősítése, úgy akarnunk kell azon eszközök igénybevételét is, melyek alkalmasak, sőt szükségesek arra, hogy ezen nemzetfentartó elem fejlődhessen. Úgy, miként a viszonyokat ma látjuk, tekintettel a folyamatban levő osztály- és érdekharcra, úgy hisszük, hogy gazdasági különválásunk Ausztriától leendő egyik leghathatósabb eszköz.

Mint már ismételt hangoztattuk, aktuális politikával foglalkozni nem célunk, a napi politika küzdőhomokjára lépni ez alkalommal sem akarunk és ha érintünk is olyan kérdést, amely a mai nap nagy politikai kérdése, azt csak annyiban tesszük, amennyiben arra szükségünk van „az egységes magyar nemzeti állam” és az „egységes magyar nemzeti állam”-ban a nyelvi egység megteremtésére irányuló törekvésünk jogos és helyes voltának, nemkülönbben az erre alkalmas eszközök megválasztásának bizonyításánál.

Ezért kellett ez alkalommal már határozottan állást foglalnunk a magyar állam gazdasági önállósítása érdekében, azért kellett, szakítva eddigi álláspontunkkal, bár ez alkalommal is

minden politikai vonatkozástól eltekintve, hivatkoznunk *függetlenített gazdasági önállóságunk föltétlen szükséges voltára*, mert arról győződünk meg, hogy iparunk fejlődése, iparos osztályunk megerősödése egyik hatalmas eszköze lesz azon küzdelemnek, mely hivatott „az egységes magyar nemzeti állam”-ot létrehozni.

Nem kisebb jelentősége van e tekintetben a nagyipar fejlődésének sem. Köztudat s az utolsó népszámlálás adatai igazolják is, hogy azon nagyobb ipartelepeink, melyek az utolsó időben alakultak, nagy nemzeti missziót is teljesítettek. Félreeső kis helyeken, legtöbbszörre nemzetiségek lakta vidéken létrejött nagyobb telepeink bevitték a magyarságot és létrehoztak erős nemzeti gócpontokat. Avagy nem ezt bizonyítja-e Piski, Petrozsény, Málnapatak, Ruttka? Avagy ha nem is nemzetiségi vidéken, de tényleg nem erős magyar gócpontokat találunk-e Bánhidán, Salgótarjánon, Diósgyőrött, hova a részben idegen, nem magyar elem is beözönlővén, teljesen átalakul és magyarrá lesz.

Hasonló észleleteink vannak és ezek mind az utolsó népszámlálás adataival igazoltatnak is, hogy bárhol jöttek létre ipartelepek, azok etnikai tekintetben a nemzetiségek rovására, „az egységes magyar nemzeti állam” és egységesítő magyar nyelv előnyére billentették a mérleget.

Ha jövőnket semmi más, mint csak „az egységes magyar nemzeti állam” létrehozása biztosíthatja s ha nem elégedhetünk meg azzal és azzal meg nem elégedhetünk, hogy itt csak olyan amilyen állam legyen, akkor „az egységes magyar nemzeti állam-létrehozása, ezen nemzeti létünket és jövőnket egyedül biztosító cél érdekében el kell fogadnunk azon eszközöket, melyek előnyösen kínálóznak s melyeknek egyik leghathatósabbika, iparunk magyar iránybani nemzetalkotó fejlődése is, – *úgy el kell fogadnunk azon eszközt is, mely kis és nagyiparunk, általában a magyar ipar fejlesztésére elsősorban bírand döntő befolyással és ez gazdasági önállóságunk létrehozatala, vagy mint közönségesen kifejezni szoktak, a külön vámterület.*

Hisszük, hogy külön vámterülettel sikerülend, hogy egyebekről ez alkalommal ne is szóljunk, a teljesen egyoldalú székely és ruthén akciót is helyes mederbe terelni. Sikerülend ott, hol részben a túlnépesedés következtében jelentkező elszegényedés és kivándorlás ellen a *föld szűkében szenvedő népen földművelési eszközök és támogatás alkalmazásával előreláthatólag sikert és biztos eredményt elérni lehetetlen lesz*, ipari eszközök alkalmazásával a népet otthon tartani, felsegíteni és úgy, miként a természeti viszonyok is azt mintegy parancsolják, ipari foglalkozásra szoktatni, nagy ipartelepek és gyárak létrehozatalával kenyérhez juttatni, egységesítő irányzattal megmagyarosítani, főként akkor, és akkor biztosan, ha „*a nemzeti gondolat*”-tól áthatott társadalom és „*a nemzeti gondolat*”-tól szorított, de erre köteles kormány is, a rendelkezésre álló eszközök és elsősorban az állami közoktatás eszközeinek alkalmazásával fukarkodni nem fog.

Az egységesítő ipari foglalkozásra átnevelt és természetszerűen mozgékonyabb iparos elem a fellendülő vállalkozási szellemtől áthatva, a magyar állam legfélreesőbb zugába is könnyebben viszik el a nyelvi egységre való törekvést s ezzel is hathatósan hatnak közre arra, hogy az „egységes magyar nemzeti állam” megalakuljon. A magyar állam ipari fejlődése, eszköze lesz a magyar állam nemzeti átalakulásának és megerősödésének, megszünteti azon előítéletet, mely szerint Ausztria és Magyarország gazdaságilag egymást kiegészítik, gazdaságilag egymásra vannak utalva. Mert h a az így volna s az egymásra való utaltság következtében az ezidőszerint mindenekfölött földművelő Magyarország iparát sohasem fejleszthetné ki. azt mint eszközt, „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotására föl nem használhatná, de kellene maradnia a nagyipart űző Ausztria kolóniájának, ha egyébért nem, hát azért, hogy Ausztria iparának ne legyen kénytelen „kolóniát tengeren túl keresni”.

Itt ismételnünk akarjuk újra, hogy a fennebbiek elmondására egyedül és kizárólag csak az kényszerített, hogy a magyar iparra, kis- és nagyiparra egyaránt, vonatkozással elmondjuk nézeteinket „az egységes magyar nemzeti állam” szempontjából, hogy kapcsolatba hozzuk a

magyar ipar és annak fejlődését a magyar nemzetiségi politikával, hogy igazoljuk, miszerint a „magyar nemzeti állam”-nak a nyelvi egység megteremtésének föltétlen szüksége van erős és fejlődött iparra és miután erős és fejlődött iparunk csak gazdasági önállóság mellett lehet, azért szükségünk van független gazdasági önállóságra.

A napi politika szempontjából nem szólunk a kérdéshez, a napi politika szempontjából mások többet és szakavatottabban is, számtalan más vonatkozásokat is figyelembe véve mondhatják el nézeteiket. Minket ezidőszerint kizárólag a nemzeti egység szempontjából érdekel a kérdés és bárha a múltban is az volt a nézetünk, hogy az Ausztriával való gazdasági közösség nem pártpolitikai kérdés s hogy már az 1867. évi XII. t.-c. 59. §-a is az Ausztriával időnkint kötendő vám- és kereskedelmi szövetség szükségességét a fönnálló „érdekek”-re építve mondja ki. mégis annyit ez alkalommal már elmondani akarunk, hogy ha egyéb nem – és mi ez alkalommal e szempontból szólunk a dologhoz – magyar nemzeti, sovinszta szempontból vett „érdekek”-re tekintettel látjuk szükségesnek azt, hogy gazdasági önállóságunkat, mihez a nemzetnek különben föltétlen joga van, biztosítsuk.

XV.

A magyar nemzetiségi politika és a választói jog.

A magyar állam északnyugotján a tótok, délkeleten a románok, délen a szerbek, északkeleten a ruthénok, délnyugaton a vendek, délkeleten a szászok és elszórva az ország több részében a németek kisebb-nagyobb erélyvel és szívóssággal, itt-ott részben csak öntudatlanul működnek közre arra, hogy a magyar állam nemzeti egységének és egységes nyelvi hódításának útját állják.

Nem egy csoportja ezen külön nyelvet beszélő magyar állampolgároknak tervszerű céltudatossággal keresi súlypontját a magyar állam határain kívül. Egyelőre talán látszólag kielégítettnek ismernék el magukat, ha területi kiszakítással vagy anélkül is elérhetnék azt, mit az 1868: XXX. t.-c. a horvátoknak megad. Megadva elősmerését és biztosítását annak, hogy Horvát-Szlavonországok területén a horvátok (szerbek) politikai nemzetet képeznek.

Természetes, hogy az ilyen törekvések, mint „az egységes és osztatlan magyar nemzet” megbontására irányulok, meg nem engedhetők; s ha lehettek is indokok, melyek tanácsolták, hogy a történelmi alapon nyugvó horvát-szlavón tartományi autonómia biztosítására a sok tekintetben az állami közösség és egység rovására érvényesülő és értelmezett és újabban még tágabban értelmezett 1868: XXX. t.-c. megalkottassék, egyáltalán szóba sem jöhet, hogy ehhez hasonló, vagy ennél még sokkal szűkebb korlátok közé szorított kedvezmény vagy engedmény nyújtható legyen, természetesen annál kevésbé még területi elkülönítéssel, a magyar állam területén – Horvát-Szlavonországoktól eltekintve – lakó nem magyar anyanyelvű nemzetiségeknek.

Olyan igazságok ezek, melyek „az egységes magyar nemzeti állam” szempontjából bizonyítást sem igényelnek, olyan igazságok, melyek mint megdönthetetlenek, szóba sem szabadna hogy jöjjenek. Így kellene lenni, ha nem tapasztalnók és észlelnók naponta újabb és újabb, hogy a nemzeti érzés mennyire kezd csak lappangóvá válni s hogy az egyedül jogosult, a magyar állam jövőjét egyedül biztosító „nemzeti gondolat”-tal szemben mennyire kezd érvényesülni azon nemzetközi tapintat, mely, csakhogy a máról holnapra jelentkező ellentétek kikerülhetők legyenek, félre- vagy elmagyarázásával, még a törvény betűjének is, kétségtelenül, ellentétben a törvény szellemével, engedményeket tesz és ez engedményekkel megbontja hosszú, avagy talán örök időre az állami egység alapelveit, szinte észrevétlenül máról holnapra egyenként szedve ki az alapzat sarkköveit, melyek nélkül biztosan nyugvó, a jövőre erős alapokon álló államot, „az egységes magyar nemzeti állam”-ot megalkotni, fentartani nem lehet.

A választói jogról akarunk ez alkalommal egy és mást elmondani, vonatkozással a „magyar nemzeti politiká”-ra. A választói jogról elmondandók keretébe feltétlenül be kell vonnunk a nemzeti szempontokat is, szembevéve a naponta erősülő nemzetiségi törekvésekkel, melyek már előre vetik árnyékukat az országgyűlési képviselők választásánál, melyekkel számolnunk kell abból a szempontból is, mely szempontból fejtegetésünk sorozata kiindult: „az egységes magyar nemzeti állam” szempontjából.

Ha látjuk, s már a lezajlott választások alkalmával láttuk s jövőre még határozottabban fogjuk látni, hogy bár a törvény értelmében „az egységes és oszthatlan magyar nemzet” tagja valaki, azért mégis politikai programját nem állami tekintetek szerint, hanem nyelvi csoportok különleges érdekei vagy törekvései szerint állítja fel, úgy bebizonyítottnak vehetjük, hogy csak rövid idő kérdése, s akkor már be fog következni, hogy a magyar állam képviselőházában, eltekintve a Horvát-Szlavonországok küldötte negyven tagtól, külön

csoporthoz fognak ülni a külön nyelvet beszélő, különböző nemzetiségek; ottan külön célokat és érdekeket fognak szolgálni, mindig és mindenben a magyar állam érdekeivel ellentétet, legalább is annyiban, amennyiben nemzeti és nyelvi egysége megdöntésére való törekvésükkel lehetetlenné tehetik, vagy legalább is megnehezítik azon cél elérését, mely cél elérése nélkül a magyar államnak jövője nincs: az egynyelvű, „egységes magyar nemzeti állam” megalakulását.

Tehát mint mondtuk, a magyar állam képviselőházában jövőre sokkal nagyobb mérvben kell, mint tényezőkkel, a széthúzó nemzetiségi szervezkedett csoportokkal szembeszállanunk, de számolni kell azon jogos igényekkel is, melyek kielégítése már jogosult voltánál fogva sem mellőzhető, azokkal, kik ma az alkotmányos jogok keretén kívül, mint nem választók, joggal kívánják, hogy mint a magyar államnak fiai, a közélet terétől, az ország ügyeinek intézésétől, érdekeiknek képviseltetésétől el ne zárassanak. Az 1848: V. t.-c, avagy Erdélyt illetőleg az erdélyi 1848: II. t.-c, nemkülönben az ezen törvényekre épült 1874: XXXIII. t.-c. szabályozza a választói jogot, megállapítván azon feltételeket, melyek mellett valaki választói jogot gyakorolhat. Az utóbb idézett t.-c. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. szakaszai állapítják meg az ország különböző részeire, avagy az illetők különböző viszonyaira tekintettel azon feltételeket, melyek mellett valaki választó lehet. A megállapított feltételek, avagy mondjuk, az ezen szakaszok alapján érvényben levő cenzus hosszú sorát zárja el különböző foglalkozású és állású állampolgároknak a választói jog gyakorlásától.

Míg egyfelől szociálpolitikai okoknál fogva kétségtelenül eljött már az ideje annak, hogy a választói jog kiterjesztessék, addig bizonyos az is, hogy azon aránytalanság, mely az ország különböző részeiben a választói jog gyakorolhatásának feltételeiben, a cenzusban mutatkozik, végre-valahára rendezendő. Nem új az eszme, sőt a közvélemény naponta erélyesebben követeli a választási törvényreformját. A magyar képviselőházban sem egyszer hangzott el követelése a választási reformnak és úgy hiszem, illetékes tényezők foglalkoztak is a reformmal.

Fejtegetéseink keretébe azonban nem tartozik és ezidőszerint erre általában kiterjeszkedni nem is kívánunk, nem látjuk szükségét, hogy ez alkalommal elmondjuk nézetünket a választási reformról általában, nem akarunk szólni, hogy miként kellene és lehetne az ország különböző részeiben meglévő nagy és sok tekintetben ki nem küszöbölhető adó- vagy értékviszonyokbani különbsétekre tekintettel, egy egységes cenzust megállapítani. Nem tartjuk szükségesnek még arról sem szólni, hogy miként lehet és kellene az egyes választókerületek népességi és választójogosultjai számaránya közötti túrhetetlen aránytalanságokat megszüntetni. Kizárólag az egységes magyar nemzeti állam érdekeinek szempontjából, kizárólag csak a nem magyarok állampolgárok, tehát a nemzetiségek a magyar képviselőházban érvényesülése szempontjából és azon kétségtelenül jogosult szempontból szólnunk a kérdéshez, hogy választói jog adassék azoknak is, kik ezidőszerint az érvényben lévő cenzus következtében, érdekeik képviseltetése iránt a magyar képviselőházban nem gondoskodhatnak.

Természetes, hogy legkönnyebb s talán bizonyos határok között, bizonyos esetekben legegyszerűbb is volna akként oldani meg a kérdést, hogy az általános választói jog elvének kimondásával állapíttatnának meg azon módozatok, melyek a jog gyakorlását volnának hivatva szabályozni. De meggondolandó, hogy vajjon az általános választói jog kimondása következtében az ország választó-kerületei igen nagy részében nem inogna-e meg alapjaiban a magyar nemzeti érdekek biztosítására föltétlen szükséges magyar nemzeti befolyás és ezzel számolni kellett, a választói jog általános megadása mellett keresni kell azon módozatokat, melyek a jog megadása mellett még mindig alkalmasok és képesek a magyar nemzeti szupremácia és hegemonia biztos fentartására.

Ezért, nekünk ebben az államban, a magyar államban, mely csak erős, határozott és céltudatos nemzeti politikával, sovinsztikus, bátor törekvéssel lehet nyelvben egységes és

nemzeti, ezidőszerint a választói jog megadásának kérdésében az állam imminens nagy érdekeire tekintettel, mérséklettel kell eljárunk. Erre való tekintettel cenzusra van szükségünk, mely cenzus, ha, helyesen, kisebb is kell hogy legyen és arányosabb is a részben magas, részben aránytalan mai cenzusnál, mégis természetesen egy egész sorát az állampolgároknak zárja el a választói jog gyakorlásától. Ha pedig – és ez a mi nézetünk is – jogos kívánság az, hogy a cenzussal nem bírók nagy tömege is közvetlen befolyást gyakoroljon a képviselőházban az ország ügyeinek intézésénél, úgy részükre is gondoskodni kell módokatokról, melyek lehetővé teszik, hogy cenzus nélkül is gyakorolhassanak választói jogot. Szociálpolitikai érdekek parancsolják, de tanácsolják is, hogy a képviselőházba választási jogosultságuk gyakorlása következtében azok is válasszanak, kik ma nem választók s a jövőre megállapítandó cenzus dacára azok is válasszanak, kik cenzus alapján akkor sem lehetnek választók.

Íme tehát, ha az elmondottak értelmében helye lesz a magyar képviselőházban azoknak, kik eddig onnan kizárva voltak és ha helyet foglalnak a magyar képviselőházban azon nemzetiségi elemek is, akik eddig részben tüntetőleg, részben a körülményeknél fogva ott helyet nem foglaltak, vagy mint ezentúl tenni fogják, eddig külön nemzetiségi, szervezett pártok szerinti álláspontra nem helyezkedhettek, akkor az újabb viszonyokra való tekintettel, számolni kell azon alakulásokkal, melyeket elő fognak idézni azon új elemek, melyek – remélem – mindig hazafias, „az egységes magyar nemzeti állam” szempontjából nem veszélyes, „a nemzeti gondolat”-tól vezetett és nem a nemzetközi tapintattól megbénított és nem nemzetközi érdekektől félrevezetett szempontból ugyan, de eddig képviseltetést nem nyert érdekeik szempontjából fognak érvényesülést keresni és számítani kell azon, „az egységes magyar nemzeti állam” érdekeivel ellentétes, széthúzó törekvésekkel is, melyeket a képviselőházban a nemzetiségek érvényre juttatni fognak akarni.

Ezeket a különböző érdekeket és tekinteteket mérlegelve kell megtalálni azon megoldási módozatot, mely a jogosult, avagy vissza nem szorítható törekvések kielégítésével mégis alkalmas lesz arra, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” fennállását, jövőjét biztosítsa és nyelvi egységének létrejöttét meg ne akadályozza.

Magyar nemzeti szempontból, szociálpolitikai szempontból, a széthúzó nemzetiségi törekvések szempontjából kell tehát a választási jog reformjának kérdésével foglalkozni, meg kell állapítani, lehetőleg arányosan, a mindenesetre leszállítandó cenzust, meg kell állapítani, tekintettel a népesség és a cenzus alapjáni választók számarányára a választó-kerületeket. Figyelemmel kell lenni a kétségtelenül magasabb értelmiséggel bíró városok képviseltetési érdekeinek fokozottabb biztosítására is és mindezek mellett, külön választó-kerületek alakításával, választói jogot kell adni általában a cenzussal nem bíróknak is.

Azonban úgy tartjuk, „a magyar nemzeti állam” érdekei – mint már mondtuk – az új elvek alkalmazásában a mértéktartást komolyan tanácsolják, ezért akár az új elemek bevonásával, akár a kerületeknek a nemzetiségekre tekintettel való beosztásánál, komoly gond fordítandó arra, hogy végeredményben „az egységes magyar nemzeti állam” érdekei, a magyar nemzeti szempontok érvényesülhessenek s egyelőre addig, míg a kitűzött cél – talán csak egy messze jövőben – az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” létre nem jön, az egyéneknek biztosított teljes egyenlőség és szabadság mellett a Bismarck hirdette új liberalizmus érvényesüljön, vagyis „az egységes magyar nemzeti állam” érdekei rövidülést ne szenvedjenek.

Nem ide tartozik s – mint már mondtuk – ezidőszerint nem is célunk a választási reform kérdéséről behatóbban és részletesen foglalkozni, egyedül és kizárólag csakis magyar nemzeti szempontból és „a magyar nemzetiségi politika” szempontjából kívántunk a választói jog kérdésével foglalkozni, kerestük és talán meg is találtuk azon alapelvet, melynek alapján a választói jog reformjának kérdésével foglalkozni kell.

Egyfelől az eddig választói joggal nem bírók igényeinek jogos kielégítése, másfelől a

nemzetiségek erősebb érvényesülésre való törekvése, harmadikfelől a magyar állam egységes és nemzeti jellegének feltétlen biztosítása, azon határok, melyek között mozogni lehet és szabad, de kell is. E határok között kell megoldani a cenzus kérdését, a cenzussal nem bírók választói jogának módozatait, a cenzussal bírók választó-kerületeinek területi beosztását, a cenzussal nem bírók külön választó-kerületeinek arányszámát, a választási eljárás módozatait.

Végre, miután „az egységes magyar nemzeti állam” nyelvi egységére való törekvés és a nyelvi egységnek egykoron leendő megvalósítása nemcsak célunk, de föltétele is „az egységes magyar nemzeti állam” jövőjének, joggal követelhetjük, de követeljük is, hogy akár cenzus, akár cenzus nélküli választó csak az lehessen, aki a magyar állam nyelvét szóban és írásban bírja.

XVI.

A magyar nemzetiségi politika és a népoktatás.

„Az egységes magyar nemzeti állam” megalakulásának egyik fő- és alapföltétele: létrehozatala azon nyelvi egységnek, mely nélkül a polyglott jelleg megszüntetése el nem képzelhető.

A nyelvi egység megteremtésének legerősebb eszköze általában a közoktatás teljes magyarsága, mindazáltal ez alkalommal a felsőbb- és középiskolai közoktatás kérdését figyelmen kívül hagyva, a népoktatás kérdésével óhajtunk foglalkozni, magyar nemzeti szempontból, a magyar nemzetiségi politikára vonatkozással.

Egyik régebbi fejtegetésünk rendjén már kijelentettük, hogy „a magyar nemzeti állam” megalkothatása érdekében a kizárólagos állami közoktatást kell hogy behozzuk, akkor ezen kijelentésünket a nemzetiségi egyházak autonóm jogán alapuló közoktatásnak a magyar állam érdekei ellen irányuló törekvése szempontjából tettük meg, ez alkalommal általában kívánunk a népoktatás kérdésének államosításával foglalkozni.

Ismerjük a kérdés megoldásának nehéz voltát, ismerjük a felekezetek féltékenykedésének indokait és a nemzetiségek leghatározottabb ellenkezése céljait. Tudjuk, hogy még a leghazafiasabban gondolkozó elemek, a legtisztább magyar egyházak is vonakodnak a közoktatás teljesen államivá tételével elősegíteni azon törekvést, mely a kizárólagos állami közoktatás behozatalával elsősorban leghatalmasabb eszköze kell hogy legyen „az egységes magyar nemzeti állam” megállapítására irányított cél biztosításának; pedig nem szabad, nem lehet ezen nemzeti érdek parancsolta lépéstől visszariadnunk. Naponta parancsolóbban lép előtérbe az érzete és tudata annak, hogy a Magyarállamban – itt Horvát-Szlavon-országoktól eltekintve szólnak – a nyelvi egységre való törekvés mellőzhetetlen; miből aztán következik, – annak leghathatósabb eszköze a népoktatás egységes államosítása lévén – hogy attól visszariadnunk nem szabad.

Már 1868 után, a népoktatásról szóló törvény hatályba léptét követőleg megindult a mozgalom állami népiskolák létrehozatalára. Egyelőre minden rendszer nélkül, ötletszerűen helyeztettek el itt-ott állami iskolák, részben helyi befolyások érvényesítésével, részben egyes felekezetek nyomott viszonyain segítendő, egyáltalán nem azon irányzattal, hogy a nemzetiségi felekezetek kezéből a közoktatás kivétsessék, hanem inkább csak rossz anyagi körülmények között levő, legtöbbször protestáns felekezetek helyzetén könnyítendő. Az első, aki a népoktatás államosításának kérdését határozottan kialakuló elvek szerint szilárd alapon álló rendszerbe öltötte, mondhatni, jól átgondolt, kész haditeranggal indult felvenni a küzdelmet: az, a korán elhalt Szathmáry György miniszteri tanácsos volt.

„Nemzetállam és népoktatás” című könyvének egész irányzata, nyíltan és burkoltan egyaránt, a népoktatásnak állami irányzatára mutat. Igen érdekes tanulmánya végcéljában, ha nem is tételesen a népoktatásnak egységesen államivá tételét jelöli meg mint eszközt, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” megalakulhasson. Egy 1890. augusztus 21-én elmondott beszédében belső hitvallásaként mutatja ki szükségét annak, hogy az oszthatlan egységes nemzet eszméje megvalósítására feltétlen szükséges, hogy a magyar nemzeti műveltség erős és mély gyökeret bocsásson le a legalsóbb néprétegek szívós talajába, hogy hazánk, mint „egységes magyar nemzeti állam”, egy új ezredév viharaival sikerrel dacolhasson.

Népoktatás egységes irányzattal az állam kezébe téve le, lehet alkalmas eszköz arra, hogy a nyelvi egység létrejöhessen. Kétségtelenül Szathmáry György munkájának hatása alatt indította meg 1895-ben dr. Neményi Imre, akkoriban Csanádvármegye királyi tanfelügyelője, az első és eddigelé még egyedüli országos mozgalmat a népoktatás exkluzív államosítása iránt.

Csanádvármegye törvényhatósági bizottságának a képviselőházhoz intézett feliratához az exkluzív állami népoktatás behozatala iránt, csatlakoztak a székesfővárossal élükön, majdnem

az összes törvényhatóságok.

Miként Szathmáry György kultúrpolitikai törekvéseinek végcélját a népoktatás államosítása jelöli, majdnem mint alaptételt állítva oda, hogy nemzeti államot csak nemzeti népoktatás mellett lehet teremteni: úgy Csanád vármegyének a képviselőházhoz intézett fölirata azon kéréssel fordul a képviselőházhoz, hogy a „népoktatás államosítása iránt törvényt alkotni kegyeskedjék és addig is, míg ezen hosszú időt igényelő, nagyszabású munka befejeztetnék, kegyeskedjék intézkedni, hogy a felekezeti iskolákban – e törvény nyilvánvaló rendelkezéséhez képest – a tanítás a miniszteriális tanterv értelmében eszközöltessék; a felekezeti tanítók pedig, az egyházi felsőbbségek fegyelmi bíraskodása alól kivonatván, a közigazgatási hatóság fegyelmi intézkedései alá rendeltessenek”.

Íme, már Csanád vármegyének a képviselőházhoz intézett feliratának petituma, bár azt szószerint ki sem fejezi, szükségesnek tartja a nemzeti nevelés érdekében ideiglenesen is legalább a felekezeti iskolákban alkalmazott tanítók feletti fegyelmi jogkörnek az állam kezébe való áttételét, azzal azt igazolván, hogy nemzeti nevelés, „az egységes magyar nemzeti állam” érdekének megfelelő hazafias nevelés, csakis állami népoktatás útján érhető el és hogy a felekezetek, mindenekfelett a nemzetiségi egyházak befolyása alatti népoktatás az állami, a nemzeti érdekeknek nem tesz jó szolgálatot.

Alkosson a népoktatás államosítása iránt törvényt a törvényhozás, kívánta Csanád vármegye; Csanád vármegye kívánságát helyeselték az ország törvényhatóságai, sőt ideiglenesen a nemzeti nevelés érdekében már addig is, míg az állami népoktatásról szóló törvény életbeléptetiető lesz, szükségesnek mondták ki legalább is a fegyelmi jogkörnek az állam kezébe leendő letételét. Történt-e ezirányban valami? Lássuk.

A képviselőház Csanád vármegye föliratát 1896. január 25-én tárgyalta. Ezen tárgyalás rendjén érdekes vita fejlődött ki. Három különböző indítvány került eldöntés alá.

A kérvényi bizottság előadója Szász Károly javasolta: „A kérvények adassanak ki tanulmányozás céljából a vallás- és közoktatásügyi miniszternek”. Ezzel szemben Polónyi Géza képviselő, hivatkozással az 1848: XX. t.-c. 3. §-ra is, indítványozza: „A kérvények azzal adatnak ki a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy a felekezeti oktatásnak megszüntetése és állami oktatásnak életbeléptetése iránt törvényjavaslatot terjesszen a Ház elé”. A harmadik indítványt gróf Batthyány Tivadar tette. Azt indítványozta, hogy a kérvények a Ház irattarában helyeztessenek el. Mint akkori miniszterelnöknek, szavam lehetett volna nekem is a dologban. Nézetem meg is volt és az teljesen azonos volt a maival.

Egységes állami közoktatásra van okvetlen szükségünk „Egységes állami népoktatás nélkül az „egységes magyar nemzeti állam”-ot, az állami nyelv egységét létrehozni nem lehet. Ha minden más szempontoktól függetlenül foglalandok állást e kérdésben, Polónyi Géza képviselő úr indítványát fogadandom el. Határozott, nyílt kijelentését tartalmazta ez az állami közoktatás életbeléptetésének.

Mint kormánytag, körültekintőbbnek kellett lennem és egyelőre elégnek tartottam, ha az állami népoktatás behozatalának kérdésével a képviselőház utasítása folytán a kormány foglalkozni utasítatik. Azt hiszem, hogy a kérdés tanulmányozására utasított kormány, legalább amennyiben nekem ezidőben a kérdéshez szavam volt, tanulmányozása eredményében az állami népoktatás behozataláról gondoskodott volna.

Többet ennél azon időben szükségesnek, sőt felelősségem tudatában, megengedhetőnek sem tartottam. Hiszen csak kevéssel azelőtt zajlottak le az egyházpolitikai küzdelmek, annak utóféjdalmi még be nem hegedtek, sőt, ha gróf Batthyány Tivadar képviselő úr akkor elmondott beszédét vesszük figyelembe, még láthatjuk, hogy az ellentétek hullámai mily erősen csapkodnak.

De hát a kormány tanulmányozásra lett utasítva. *En is tanulmányoztam és foglalkoztam e dologgal és arra a meggyőződésre jöttem, hogy a közoktatást általában – de most ez alkalommal csak a népoktatásról akarunk szólni – államosítani lehet, de föltétlenül*

államosítani kell.

Az állami és nyelvegység érdekei ezt föltétlenül követelik. És ha végig nézünk a nemzetiségi egyházak és egyáltalán a nemzetiségek körében, arra az elhatározásra kell jönnünk, hogy már-már az utolsó órában vagyunk.

Olvassuk csak a „Siebenbürger Deutsches Tageblatt-cikkéből, hogy: a szászok a politikailag egységes magyar nemzet alapján állanak és csak azoktól a törekvésektől félnek, melyek a nyelvi egység-megteremtésére irányulnak”, akkor megértjük, hogy nekik nem kell sem a magyar nyelv, sem a magyar kultúra. Megértjük, hogy ezen a földön élve, magyar

állampolgárok akarnak ugyan lenni, de nem akarnak szolgálatába állani azon cél biztosítására szolgáló törekvéseknek, melyek egyedül alkalmasak arra, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” létrejöjjön. Ha látjuk, hogy a felekezeti egyházak által fenntartott népiskolákban, minden törvényes eszköz alkalmazása dacára, a tanfelügyelők buzgólkodása mellett is a tiltott tankönyvek állandóan használatnak, melyekben a dákoromán tendenciák mérge, vagy más ehhez hasonló tév- és államellenes tanok téveszméi lesznek a növendékek lelkébe csepegtetve: akkor nem lehet, hogy ne tartsuk szükségesnek a népoktatás államosítását.

Ha látjuk, hogy némely felekezeti iskolában, ünnepélyek alkalmával, az ország színei teljes mellőzése mellett, az idegen államok színei használásának tilalma kijátszására akként járnak el, hogy a tanulók kezébe csak egyszínű zászlókat adnak ugyan, de azok csoportosításával mégis arról gondoskodnak, hogy az egymás mellé került zászlók mégis a tiltott idegen színeket adják, akkor tisztában kell lennünk azzal, hogy az állami népoktatás behozatalával várunk tovább nem lehet.

De nézzük dr. Czambel Samu „A cseh-tót nemzetegység múltja, jelene és jövője” című tanulmányát, abból látjuk, hogy míg a magyar nyelv kötelező tanításáról szóló törvény és az állam minden erőlködésének dacára a felvidék nemcsak nem magyarosodik, de magyarul meg sem tanul, addig a tót nyelv leszorításával az idegen földről behozott cseh nyelv segítségével az egész felvidéken a cseh-tót nemzetegység hódít, akkor föltétlen meg kell győződnünk arról, hogy *jelenlegi népoktatási rendszerünk mellett „azegységes magyar nemzeti állam”-ot, a magyar állam nyelvegységét, létrehozni nem fogjuk, nem tudjuk.*

Szakítanunk kell tehát e rendszerrel és ha 1896-ban az állami népoktatás érdekében a képviselőházhoz intézett kérvényeket tanulmányozás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kiadtuk, ma már követelhetjük, hogy az állami népoktatásról törvényt alkottassék.

Különben igazságosak akarunk lenni.

A vallás- és közoktatásügyi minisztériumban a népoktatás élére állított Halász Ferenc osztálytanácsos „Állami népoktatás” című, legközelebről megjelent könyve arról tesz tanúságot, hogy illetékes tényezők látják azt, hogy eddig elég nem történt. Jelentősége van ennek, ha e könyvben olvassuk: „Nincs a világon állam, nincs nemzet, amely eltűrné azt az állapotot, de csak egy napig is, hogy a népiskolák egy része nemcsak nem nevel neki hű állampolgárokat, hanem ellenségeket nevel neki”. Nem Halász Ferenc mondja ezt, hanem csak idézi Apponyi Albert grófnak egy elmondott beszédéből, de hogy idézi, azt jelenti, hogy egyetért avval. Ha egyet ért, akkor a jelenlegi állapot tarthatatlannak ismeri el. Tarthatatlannak ismeri a jelenlegi állapotot akkor is, midőn kijelenti, hogy az 1893: XXVI. t.-c. alapján a fizetési kiegészítésben részesülő tanítókkal szemben biztosított fegyelmi jog és hatáskör „nem nyújt elegendő biztosítékot ahhoz, hogy a nemzetiségek által fenntartott valamennyi felekezeti népiskolában a magyar állam érdekeinek megfelelő, hazafias népnevelés legyen”.

Sőt nemcsak a felekezetek által fenntartott népiskolákban nem látja a magyar állam érdekeinek biztosítását, de beismeri azt is – a községi iskolákról szólván – hogy: „a községi jelleg nem mindenütt biztosítja a magyar állam érdekeinek megfelelő népoktatást”.

Mindezek mellett, midőn elvben még ragaszkodik ahhoz, hogy a népoktatásügy teljes államosítása föltétlenül nem szükséges, mégis határozottan mondja ki, hogy „a hitfelekezetenek iskola-állítási joga csak az esetben és addig érinthetetlen, amely mérvben és ameddig képesek „a magyar nemzeti állam” érdekeinek megfelelő, hazafias és a közéletre is kiható népnevelést biztosítani”.

Mindezek azt bizonyítják, hogy illetékes tényezők látják és érzik, hogy nem jól van. Látják és érzik, hogy tenni kell és azért, ha nem is szakítva egészen a múlttal és az ezidőszerint érvényben levő törvény rendelkezéseivel, mind nagyobb és nagyobb tért hódít az állami népoktatás, illetve napról-napra szaporodnak az állami népiskolák. Helyesen van ez így, de nem elég.

Ha a képviselőház által a közoktatásügyi kormánynak kiadott, az állami népoktatást behozni kívánó kérvények tanulmányozása rendjén arról lehetett és kellett meggyőződni, hogy az állami érdekeknek megfelelő nevelést föltétlenül csak az állam által fentartott népiskolákban lehet megadni, akkor nem lehet, nem szabad tovább várakozni, akkor a tanulmányozás alapján arra a meggyőződésre kellett jönni, hogy itt az ideje a népoktatás föltétlenül államosításának. Itt az ideje, mint leghathatósabb eszköznek, az e földön lakók egységesítésére vezető „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotására föltétlenül szükséges nyelvi egységnek.

Ne áltassuk magunkat. A nyelvi egységre való törekvés nélkül „a magyar nemzeti államot megalkotni mai viszonyaink között állami népoktatás nélkül hazafias, magyar nemzeti irányú és a nyelvi egység létrehozására alkalmas nemzedéket nevelni nem lehet.

„Itt ezen magyar földön kötelességünk és hivatásunk a magyar kultúra fajsúlyát emelni, mert a vezető és elsőrendű kultúrának itt e földön magyarnak kell lennie. Ha nem a magyar lenne itt az elsőrendű kultúra, az nemzeti létünket alapjában ingatná meg.

Nem erőszakos eszközökkel kell itt tért foglalni, hanem a magyar kultúrának tartalmával, az erejével, mondjuk talán bájával és varázsával kell a hódító munkát elvégezni”.

Aláírjuk, de nem tartjuk elégnek. A magyar kultúra hódítása lehet és kell is hogy egyik eszköze legyen „az egységes magyar nemzeti állam” és abban a magyar hegemonia biztosításának, de mert a tapasztalat bizonyította és bizonyítja naponta még hathatósabb, hogy felekezeti iskoláink egyrésztében, minden törvényes eszközök dacára, nem az államnak hü állampolgárokat, hanem ellenségeket neveltünk: eljött az ideje annak, hogy ugyan „nem erőszakos eszközökkel, de törvényes eszközökkel biztosítsuk a nevelés hazafias irányát és azt akkor tehetjük, ha visszatérünk Polónyi Géza álláspontjára és a felekezeti oktatásnak megszüntetésével az állami oktatás életbeléptetése iránt teszünk határozott lépéseket.

Ez az út, melyet követnünk kell, ez úton nevelhetünk magyarul beszélő, hazafiasán érző nemzedéket a jövőnek. Ha nem tesszük, „mint oldott kéve, széthull nemzetünk”.

XVII.

A magyar nemzetiségi politika és nőnevelésünk.

A magyar nemzeti érzés érdekében való fel-költése a lelkesedő „nemzeti gondolatnak” vezet minket akkor, midőn különböző vonatkozásokban a magyar nemzetiségi politika kérdésével foglalkozunk.

Nem mondhatjuk, hogy kielégít azon eredmény, melyet eddig elértünk sikerült. Aggódva látjuk, hogy igaza van dr. E. Nagy Olivérnek, midőn „Kulturegyesületeink és a nemzetiségi kérdés” című iratában mondja: „a magyar faj nem eléggé energikus a maga szupremáciájának kifejlesztésére, könnyen enged az idegen befolyásnak és nemcsak, hogy arra képtelen, hogy másokat meghódítson, hanem még saját maga is kivetkőzik nemzeti felfogásából, nyelvéből, szokásaiból”; és még álmában sem jut eszébe az, hogy ő a magyarságnak tartozik is valamivel.

Röviden szólva, ez annyit jelent, hogy hiányzik minálunk azon „nemzeti gondolat”, mely nélkül államot alkotni, államot fentartani nem lehet.

Jól esik nekünk, ha a „nemzeti gondolat” felköltése érdekéből felhangzó szavunk mégis itt-ott visszhangra talál. Legutóbbi fejtegetésünkre vonatkozólag érdekes megnyilatkozását vettük a „nemzeti gondolat”-nak egy levélben, melyből érdemesnek tartjuk a következőket közölni:

„Bizony hiú álmok álmodozója mindenki, aki azt hiszi, hogy mással, mint a magyar nyelvhatárnak erőteljes kitolásával egységes magyar nemzetet és magyar nemzeti államot teremteni lehetséges. Ennek a célnak az elérésére pedig az egyedüli és kizárólagos eszköz: a népoktatás exkluzív államosítása. Ezt tisztán és világosan át kell látnia minden embernek, akinek szemét hypokritaság és opportunizmus hályoga el nem vakítja.

„A jelenben adott viszonyok között a magyar elem számbeli súlyának emelésére, a magyarul beszélni tudók létszámának sokszorosítására kell vetni magunkat egész erőnkkel és egész anyagi tehetségünkkel; mert minden állami iskola, mely a nemzetiségi vidékeken állítatik, egy-egy talpalatnyi hódítás az idegen (nemzetiségi) nyelvterületen.

„Azért vétek minden állami iskola, mely a nemzetiségi vidékektől elvonva, a magyar községben vagy városban állítatik fel, amelyek anyagi tekintetben nem szorulnak arra, hogy az iskolafenntartás terhét vállalkról, „a magyar faj szupremáciájának emelése” hamisan magyarozott jelszava alatt, levegyék. Mert magyar vidéken, magyar községben az állami iskola hogyan emelhetné jobban a magyar faj szellemi szupremáciáját a községi iskolánál? Hiszen az 1868: XXXVIII. t.-c. és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott utasítások értelmében, a községi iskola tanterve hajszálnyira ugyanaz, mint az államié: az iskolaszék jogai és kötelességei ugyanazok, mint az állami iskolai gondnokságoké; az államhatalomnak a kir. tanfelügyelő lévén ugyanazon ingerenciája van biztosítva a községi iskolánál, mint az államinál.

„Magyarországban – addig, míg az exkluzív államosítás be nem következik – az államosításnak egyjelentőségűnek kell hogy legyen a magyarosítással; már pedig ezt megfontolva, halálos bűn, alföldi tősgyökeres magyar városok iskoláinak megállamosítása; mert az ott haszon nélkül lekötött erővel a nemzetiségi vidékeken óriási szolgálatokat lehetne tenni a magyar allameszmének: egy-egy nemzetiség-lakta egész vidéket lehetne azzal az erővel megszállani és a magyar nemzetesthez hódítani.

„Kegyeskedjék megbocsájtani Excellenciád, hogy nagybecsű türelmét e sorok által ennyire igénybe venni bátorságot vettem magamnak; de azon szellemnek hatása alatt, mely Excellenciádnak ezen ügyre vonatkozó nagybecsű fejtegetéseiben oly elementáris erővel és annyira lelket felemelő, bensőségteljes, hazafias meggyőződés hangján megnyilatkozik, nem tudtam ellentállani annak a vágnak, hogy ezt a néhány gondolatot Excellenciád magas színe

előlt kifejezésre juttassam”.

Az idézetek hathatós igazolását képezik álláspontunknak, mely „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotása érdekében az egységes állami közoktatás föltétlen szükséges voltát követeli. Álláspontunk igazolása ez, helyes magyarázatokkal, szemben azon támadó avagy aggódó fejtegetésekkel is, melyeket olvasni volt alkalmunk álláspontunkkal szemben, úgy a széthúzó nemzetiségi körök sajtójában, valamint egyes féltékenykedő felekezetek közlönyeiben is. Nem lepett ez meg minket, hiszen már előzőleg egy alkalommal megírtuk, hogy „a nemzetiségek széthúzó aspirációi, a felekezetek bizalmatlankodó féltékenykedései találni fognak érveket ellenünk, hivatkozva a „nemzeti gondolat Mai szemben a felekezeti tapintatni”. Tudtuk mi azt, hogy a „nemzeti gondolat” egyes körökben még nem elég erős arra, hogy visszaszorítson minden más különleges szempontot. De hát hinni akarjuk, hogy a „nemzeti gondolat” teljes győzelme előbb vagy utóbb érvényesülni fog, mert érvényesülnie kell, vagy sohasem jön létre az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam”.

Talán hosszúra is terjed ezen visszatekintő fejtegetésünk, midőn szorosán véve ez alkalommal különösen nőnevelésünkkel akarunk foglalkozni, a magyar nemzetiségi politika szempontjából.

A magyar nőnevelés általában, de különösen a felsőbb köröknél és középosztályunkban, magyar nemzeti szempontból igen fontos kérdés. Állami intézményeink, közoktatásunk és nevelésünk bármennyire biztosítják is a nemzeti irányt, – ha mindjárt egységes állami közoktatás keretében is – azt az eredményt, melyet a „nemzeti gondolat” felköltésével elérni akarunk, nem fogják létrehozni, mely alkalmas arra, hogy felsőbb köreink és középosztályunk nőnevelése kizárólag nemzeti és magyar legyen, pedig a nő van hivatva a család körében, az érzelmek világában, a kisdetek lelkébe és szívébe becsepegtetni azt a lelkesedni tudó hazafi érzést, mely neveli az igaz hazafiakat, hazafiasan gondolkozni tudó, hazafias nagy tettekre képes és hivatott honfiakat és az ezeket nemzeti érdekekben önfeláldozásra képes tettekre lekesíteni tudó honleányokat.

Nagy költőnk szép szavait idézzük:

„Magyar nőnek születél,
Áldd érte sorsodat;
Magyar nőnek születni
Szép és nagy gondolat”.

A költő ezen sorai buzdítólag kellene hogy hassanak az egész magyar társadalom nőire, ha azon nevelés, melyben részesülnek, őket képesekké is tenné a magyar nőnek születés szép és nagy gondolata által előírt fenséges hivatásnak megfelelni.

De mit látunk? Hogy a kozmopolita irányzat és emellett kétségtelenül mutatkozó nehéz viszonyok hatása folytán nőnevelésünk csak másodsorban gondoskodik anyák és honleányok neveléséről, elsősorban a női hivatásnak sok vonatkozásban meg nem felelő, a boldog családi élet kereteit megzavaró kenyérkereseti pályákra való képzést és előkészítést tekinti főcéljának, pedig csak ezért „magyar nőnek születni” nem lehet „szép és nagy gondolat”.

A családi boldogság körében tette buzdítani hazafias nemzeti irányban a férfit, hazafias nemzeti irányban nevelni a jövő nemzedéket, az lehet az igazi magyar honleányra nagy és szép gondolat, arra születve, lehetne mondani: „áldd érte sorsodat”. De hát az állam kenyérkeresetre nevel minálunk nőket és a társadalom a maga belső körében nem nevel magyar nőket.

Nem célo, nem érdekem, de helyzetem természetéből is folyik, hogy a felsőbb osztályok ellen állásfoglalni nem kívánok, de mégis, mint tényt kell megállapítanom, hogy a sok tekintetben már vagyónánál és helyzeténél fogva is nemzetközi irányzatú felsőbb körök itt-ott, egyes kivételektől eltekintve, leányaikat idegen szellemben nevelik. Német bonne-ok, francia gouvernantok, angol missek, külföldi zongora-és énektanárok érvényesítik a viaszként

lány, fiatal gyermekkedélyekre első befolyásukat és a nyert első benyomások hatása alatt kétségtelenül magasabb – de nemzetközi színezetű nevelés mellett növe fel a fiatal női nemzedék – látunk művelt, derék nőket, de bizony csak kivételesen magyar nőket, milyennek születni szép és nagy gondolat.

A felsőbb körök példáját követve, középosztályunk hasonlóképpen idegen nevelőnők kezébe adja gyermekeit; mindenkifelett arra fektet súlyt, hogy azoknak különböző idegen nyelvek megtanulásával a külső mázt megadja, anélkül, hogy kellő eredménnyel gondoskodni tudna a nemzeti nevelés azon hazafias szellemű biztosításáról, mely nélkül igazán magyar nő senkisémet lehel.

Fiatal leányaink már igen sokat tudnak az idegen házi nevelőnők vezetése mellett arról, mi nem hazai s csak azután, mikor már' fejlettebbek, kezdik megtanulni azt, hogy mi magyar, mi hazai; ezt megtanulják, azt már érzik. Megtanulják a magyar történelmet, meg a magyar földrajzot, még a magyar zenét és éneket is, de érznek és gondolkoznak idegen nyelven, avagy idegen szellemben.

Nem hisszük, hogy túlerősen színeznénk. Ha körültekintünk, alig találunk kivételt ezen irányú megszokott áramlattal szemben. Nincs a magyar társadalomnak elég ereje és bátorsága állást foglalni; nem vagyunk kivétel még mi magunk sem, ki látjuk, érezzük, sőt el is ítéljük a helyzet fonátságát.

Allami és felekezeti intézeteink nőképzése hasonló nyomokon halad. Polgári és felsőbb népiskoláink tanrendje sem képes kiküszöbölni az idegenszerű irányzatot, miből aztán következik, hogy sem a családban, sem a nyilvános intézetekben igazi hazafias nőnevelésünk nincs, a jövő nemzedék hazafias szellemben való vezetésére és irányítására alkalmas anyák csak kivételek, mert hisz azok is, kik alapján jól és helyesen gondolkoznak, a külföldieskedő általános irányzattal szemben csók ritkán és kivételesen tudnak érvényesülni.

A zárdai apáca vezetése alatti nőnevelő intézetek sok esetben nem is magyar tannyelvűek, némely felekezetek nőnevelése pedig határozottan nem magyar nemzeti irányzatú. Mert ez mind így van, aztán természetes, hogy „a nemzeti gondolat” nehezen tud megmozdulni, mert hisz – kivételektől eltekintve – hiányzik a férfit „a nemzeti gondolat” érdekében lelkesíteni tudó nő, hiányzik „a nemzeti gondolat”-ban nevelni tudó anya.

Szomorú tények és igazságok ezek, lehet érveket, kimagyarázásokat ellenük felhozni, de megcáfolni, sajnos, nem lehet.

A magyar nőnek születés szép és nagy gondolata és az abból folyó kötelességek lelkes megértése érdekéből szólunk ez alkalommal. A „nemzeti gondolat” fölkeltésére törekszünk művelt nőink körében, annak akarván kifejezést adni elsősorban, hogy ne nemzetközi műveltség mázát keresve, az idegen nyelvek egész sorozatának tudására, a külföldi viszonyok, idegen tudományok, világtörténet ismeretére akarjuk fektetni női nevelésünknek a fősúlyt, hanem ismeretére, tudására, mindenkifelett elsősorban érzésére annak, ami magyar, ami hazai. Ez legyen az első, ez legyen az, mi a női nemzedék lelkébe, midőn az még viaszszerűen lány, becsepegtetve lesz, maradhatván idő és alkalom még. ha kell, megtanulására annak, ami általános érdekű és idegen. Elég lesz azt tudni; a hazait, a nemzetit érezni kell.

XVIII.

A magyar nemzetiségi politika és az állami tisztviselők.

Ezen a földön, melyet ma Magyarországnak nevezünk, amennyire a történelemben ismert időkre visszamenni lehet, egynyelvű egységes nemzet és állam nem létezett. A népvándorlás korszakában a keletről nyugot felé áramló néphullámok időnként ideiglenesen érintették e földet, kisebb-nagyobb hatalomra jutottak is egyes népfajok, de egységes és hosszabb időre terjedő állandó uralmat maguknak biztosítani nem tudtak. Az Árpád vezénylete alatti türk eredetű, nem nagyszámú hódítók voltak az elsők, kik állandóbb és szervezettebb helyzetet teremteni tudtak.

De ezen első rendezettebb alakulást teremtő, kétségtelenül jól szervezett hódítók sem képeztek az új hazában kezdetben egységes nemzetet. Vámbéry mondja: „A magyar nemzet nem direkte Ázsiából származik, hanem én olyan vegyüléknek tartom, mely finn-török és szláv elemekből itt Pannoniában keletkezett”. Tehát már az első honfoglalás kezdetén nem egy eredetű, tiszta vérű fajból alakult a magyar nemzet. Felszította magába útjában a hozzá csatlakozó rokon és nem rokon elemeket és egybeolvadt azon különböző népfajokkal, melyeket itt, e hazában talált. És itt, e földön „mint úr és parancsoló rányomta szellemi bélyegét az általa meghódított nép-elemekre”. És tette ezt – Hermann Ottó „A magyar nép arca és jelleme” című munkájából idézzük – „oly államfentartó sajátságok erejénél fogva, amellyel; mind a mai napokig szakadatlan sorban levezethetők. Ebből aztán következett, hogy már a telepedés korától kezdve e földön a magyarság hegemoniája érvényre jutott és megindult természetszerűen a beolvasztás folyamata”.

Erre vonatkozólag szabadjon még Hermann Ottót idéznünk: „A dolog természetében rejlik, hogy a szervezetlen gyülelészség közepette megjelent szervezett, értelmileg erős törzs hamar magvát alkotta meg annak a kristályosodási menetnek, mely a gyülelészséget az erőshöz és szervezethez való csatlakozásra bírta egyfelől, másfelől annak az erősnek alkalmas részeit arra bírta, hogy a gyülelészség közé kiszállva, a terület megfelelő pontjain vesse meg a lábát, vonzza maga felé és használja fel e szervezetlen elemeket; összeköttetésben maradván azonban a törzs zömével, hatalmi részével. Tudjuk azt, hogy a magyar nemes középbirtokosság az ország területén való elosztásával még nem is nagyon régen, sőt napjainkig is ezt a képet tüntette fel”.

Már a magyar királyság formai szervezkedésétől kezdve, a kereszténység felvételének idejétől, az e földön a honfoglalás idejében talált különböző fajokon kívül vegyes népek áramlottak e földre, különösen elsősorban germán fajok. Már maga a kereszténység fölvétele természetes következményeként lehet és kell tekinteni e beolvadás, vagy mondjuk összeolvadás fokozatos irányzatát. Amiből aztán következett idők folytán a magyar állam fejlődése és megerősödése idejében, mint Hermann Ottó mondja, „hogy a bizonytalan származású mohósággal ragadta meg az alkalmat és kedvezi) áramlatot arra, hogy e nemzet fényes történelmi alapjára helyezkedve, mint annak ősi ivadéka tűnjön fel!”

A múlt századokban, a rendi alkotmány idejűjében, a nemzeti előjogok megszerzése és az ezzel járó kedvezmények nyújtották azon előnyöket, melyek buzdítólag hatottak arra, hogy a magyar nemzet o magába való beolvasztás útján fejlődjön és szaporodjon és csekélyebb száma dacára nemcsak uralkodó faj maradjon, de intézményeit és szokásait megőrizze, sőt azokat az idegenségekre rá is ruházhassa. Nem tagadható azonban, hogy a múltban a nemzetet a rendi alkotmányra tekintettel csak a nemesség képezvén, természetszerűen e törvényen alapuló intézmények voltak főszközei a beolvadás folyamatának, mi annál könnyebben történhetett, mert önálló magyar míveltség nem lévén, a latinos kultúra alapján az egységesítés és így az akkor a magyar nemzetet képező nemesség – középosztály – egységesítése könnyebben történhetett.

Tényleg úgy is volt, hogy e magyarosodás, a nemzet testébe való beolvadás, majdnem egyértelmű volt – mindig csak a középosztályról szólva – a nemesi jogok megszerzésével. A jobbágyság, sajnos. – mint soha meg nem bocsátható bűnünk – nemzeti szempontból számításba nem jött és a nemesi vagy más előjogokat nem nyert polgári elem csak későbbre, lassan, sőt lehet mondani, részben csak az utolsó 50 év alatt kezdett magyarosodni.

Mindebből az látszik, hogy a beolvasztás folyamata csak intézményi vagy társadalmi előnyök mellett volt és lehet eredményes. Ha már most, a jelen viszonyok között, midőn az egységesítő latin kultúra megszűntével az önálló magyar kultúra és az azzal versenyezni akaró különböző nemzetiségi kultúrák harcával is számolnunk kell, nem lehet számításon kívül hagyni azon előnyöket sem, melyek föltétlenül nyújtandók a célból, hogy középosztályunknál az egységesítő beolvasztás folyamata fenn ne akadjon. Az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” – a legfelsőbb köröktől eltekintve és ez alkalommal a népről szólni nem akarva – megalakulására, egységes, erős középosztályra van feltétlen szükség, mint azon elemre, mely elsősorban és mindennek felett; van hivatva egy államot megalkotni, egy államot biztos alapon fentartani.

Nem lehet tagadnunk, hogy a rendi alkotmány idejében nemesi előjogokat élvező középosztályunk anyagi erőben megfogyatkozott; a városok polgári elemeiből csak az utolsó 50 év alatt alakult magyar középosztály még csak fejlődésben van és az eddig kereskedelemmel és nagyobb iparral foglalkozó, a magyarosodás útján szép sikerrel haladó középosztályunk pedig, a gazdasági pangás és a csak nehezen haladó társadalmi összeolvadás fogyatékosága miatt még mindig csak alakulóban van, de ezekkel szemben a nemzetiségek fejlődő kultúrája következtében alakulóban van egy nemzetiségi középosztály is, mely előnyeit sem nem keresi, sem nem találja meg azon beolvadásban, melynek folyamata a magyar nemzetet számban és erőben fejlesztette; mely beolvadás további folyamatára pedig „az egységes magyar nemzeti állam” szempontjából feltétlen szükség van.

Keresni kell tehát „az egységes magyar nemzeti állam” megalkotásának érdekében azon eszközöket és módokat, melyek alkalmasak arra, hogy létrejöjjön azon társadalmi egybeolvadást is biztosító középosztály, mely magában, de egységes voltánál fogva is, elsősorban alkalmas és hivatott az „egységes magyar nemzeti állam” fentartására és jövőbeni biztosítására. Úgy, amiként a viszonyok vannak, – és ezt eltagadnunk nem lehet – úgy az erőben megfogyatkozott régi, mint a csak alakulóban lévő új középosztály előszeretettel keresi azon kenyérkereseti forrásokat, melyeket az állam nyújt azáltal, hogy a kellő minősítéssel bíró egyéneket a maga szolgálataiba alkalmazva, azoknak megélhetését biztosítja.

Ha ez így van, – pedig így van – akkor, amiként a múltban, századokon keresztül, az e földön talált és e földre beözönlőit különböző elemek a „nemzeti előjogok nyújtotta kedvezmények elnyerhetése érdekében” szívesen olvadtak be a nemességbe, az akkori középosztályba, úgy most is föltétlen szükséges és „az egységes magyar nemzeti állam” létrehozására egyik igen nagy tényező, módját keresni és találni annak, hogy a kellő minősítéssel bíró nemzetiségi középosztály is az állami alkalmazásoknál nyerendő előnyök folytán érdekében levőnek találja a beolvadás folyamatának ellent nem állam röviden szólva, helyes és szükséges, hogy kellő minősítéssel bíró nemzetiségi eredetű egyének állami szolgálatba rendszeresen és tervszerűen, kellő körültekintéssel és rendszeres elvek szerint alkalmaztassanak.

Nem mondjuk azt, hogy az állam, sőt a törvényhatóságok is, kizárnák föltétlenül nemzetiségi egyének alkalmazását, a baj csak abban van, hogy az alkalmazás nem rendszeresen és tervszerűen történik. Egyes vidékek szerint helyeztetnek néha el oly nemzetiségű tisztviselők, kik az állami érdekeknek még nemzeti irányban is mindenütt jó szolgálatot tehetnének, csak éppen ott nem, ahol alkalmazva lettek, pedig tervszem és rendszeres beosztással a sok esetben egyes helyekre való tekintettel jogosan félt nemzetiségi

befolyás alatt álló egyén, más helyen és más vidéken alkalmazva, az államnak is kitűnő szolgálatokat tehetne. Példákat tudnánk idézni, talán még nevek megnevezésével is, hogy maguk az illetők otthonukban, hol nemzetiségi és társadalmi kapcsolattól feszélyeztetve voltak, nyíltan ismerték be, hogy a közérdeknek nem tehetnek eredményes szolgálatot és maguk keresték idegen helyen való alkalmaztatásukat, hol sem nemzetiségi, sem társadalmi békák nem feszélyezhetik. Mert hát nem mindenki, ki valamely nemzetiséghez tartozik, követ feltétlenül magyar nemzeti államellenes nemzetiségi irányzatot, de sok esetben – akarva, nem akarva – helyi és társadalmi viszonyoknál fogva nem tud kibontakozni azon kapcsolatból, mely otthonához vagy nemzetiségéhez köti. Minek aztán még az is lesz következménye, hogy akarva, nem akarva, a mi szerencsétlen tanügyi viszonyainknál fogva, még gyermekeit sem tudja hazafias nemzeti irányban nevelni és egyéb körülmények mellett még anyagi okoknál fogva is nemzetiségi irányzatú középiskolákban, sok esetben sajnálattal, de tehetetlenül kell elnéznie, miként nőnek fel gyermekei a magyar állam érdekeivel ellentétes szellemben.

Tények ezek, melyeket eltagadni nem lehet, de oly tények is, melyekkel szemben tenni kell, de tenni lehet is.

Az „egységes magyar nemzeti állam” érdekében mindenütt és mindenben érvényesülni kellő „nemzeti gondolat”-nak meg lehet követelni és meg kell követelni az államtól, hogy alkalmazottai elhelyezésénél, azok beosztásánál figyelemmel legyen azok nemzetiségére is. Vajjon egy kellően minősített román avagy tót, szerb és szász járásbíró avagy pénzügyigazgató nem tesz-e jobb szolgálatot az államnak, ha nem Lúgoson, Turóc-Szt.-Mártonban, Becskereken vagy Besztercén nyer alkalmazást, hanem Székesfehérvárt, avagy Szegeden? Sőt vajjon az illető alkalmazott nem szabadabban, függetlenebbül és feszélyezetlenebbül szolgálhatja-e idegen helyen az állami érdekeket, mint otthonában, ahol nemzetiségi és társadalmi békák feszélyezik? Avagy egy nemzetiségi tanfelügyelő nem jobban és függetlenebbül szolgálhatja-e az egységes nyelvű „magyar nemzeti állam” érdekeit, ha különben a népoktatás iránt egész lelkesedéssel teljesíti hivatását Esztergomban, mint talán Fogarason?

Kellő szétoztás, vagy ha úgy tetszik, szétszórás mellett nyerhet az állam kellően minősített, megbízható tisztviselőket és emellett gondoskodhatik, hogy az állam szolgálatát kereső középosztály társadalmi egybeolvadása fokozottan előre haladjon és eszköze legyen azon társadalmi egybeolvadásnak, mely hivatva kell hogy legyen azon egységes magyar középosztály megalakulására, melynek megalakulása nélkül „egységes magyar nemzeti állam”-ot létrehozni nem lehet. Természetesen ezen állami akció mellett más mellékkövetelések is vannak. Ezek között – hogy csak egyesekre rámutassunk – föltétlen szüksége-törvény hatóságoknál, mindenkifelett vármegyéknél az állami közigazgatás behozatala. Így lehetővé csak a nemzetiségi vármegyét alkalmas magyar állami tisztviselőkkel ellátni és sok esetben nem mindenütt megnyugvással, alkalmazható nemzetiségi egyéneket teljes megnyugvással, nekik idegen vidékeken alkalmazni. Szükséges a városok és községek állami rendezésével elsősorban a jegyzők – ha mindjárt azok az új szervezetben bővebb hatáskör mellett újelnevezést is nyernek – egységes állami szervezése, minek következménye lesz aztán: alkalmas, nekik megfelelő helyen való alkalmaztatásuk, szükségszerű áthelyeztetésük. El nem maradhat kivétel nélkül az, hogy minden vármegye székhelyén, hol az állami alkalmazottak legnagyobb számban vannak elhelyezve, középiskolák állíttassanak fel. Tartozik az állam gondoskodni arról, hogy alkalmazottai a jövő nemzedékre való tekintettel – gyermekeiket kellő és nemzeti irányban vezetett kiképzésben részesítsék és ne legyenek kitéve annak, mint az most van, hogy sok esetben idegen nemzetiségi nyelven, nem hazafias irányban vezetve, lássák felnőni, sok esetben el is nemzetiesíttetni; ezt nemcsak mondjuk, példákkal is tudnók bizonyítani. Ennyit legalább követelnünk kell addig is, míg – aminek előbb-utóbb bekövetkeznie szükséges – a középiskolai oktatás államosítható lesz.

Ha a felbuzduló „nemzeti, gondolat” kényszer-hatása alatt az állam a föntebb elmondottak értelmében jár el és ennek következtében a kellő minősítéssel bíró nemzetiségi egyének közvetlen jutnak kenyérhez és az állami alkalmazások kellő mérvben való előnyeihez, kenyérüket állami alkalmaztatásban keresvén meg, kétségtelenül tekintélyes számban fog apadni a művelt proletáriusok azon száma, kik ma szerzett minősítésüknek megfelelő állásokat nem kapva, kenyérüket mint ügyvédek, mint nemzetiségi pénzüzetek vezetői keresik meg s részben nemzetellenes neveltetésük, részben a helyzet kényszerénél fogva, a létért való küzdelemben, talán nem is mindig készakarva, nemzetiségi izgatókká, az „egységes magyar nemzeti állam” megalakulásának elleneseivé válnak. Kellő körültekintés, kellő eloszlás, kellő számban való alkalmazás mellett kell kenyeret adni azoknak, kik erre minősítve vannak, ez esetben, kétségtelenül ritkább esetben kell és lesz alkalom a nemzet- és államellenes irányzatokért a büntető törvénykönyv vonatkozó szakaszainak nem szívesen igénybe veendő alkalmazásához nyúlni.

Ez úton az egységes magyar nemzeti társadalom megalakulásának nyújtunk előnyöket, ez úton szaporítjuk, úgy mint a múltban, a nemesi előjogok nyújtásával a magyar nemesi középosztályt, az egységes magyar nemzeti társadalmat, melyre az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” érdekében föltétlen szükségünk van.

XIX.

A magyar nemzetiségi politika és az utónevek.

Semmit sem szabad kicsinyelnünk, mi alkalmas arra, hogy külsőségekben is az egységes magyar nemzeti jelleget feltüntesse, kidomborítsa. Ha kicsinységnek látszik is. mégis nagy jelentőséggel bír az, hogy valaki mily utónevet (keresztnevet) basznál. Ebből a szempontból fontos és helyes volt. hogy az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-c. 20. §-a elrendelvé az anyakönyveknek az állam nyelvén való vezetését, gondoskodóit arról, hogy hivatalos és közéleti vonatkozásokban, bármily anyanyelvűnek vallja is magát valaki, csak az egységes magyar hangzású utónévvel élhessen. Bárha talán felesleges is volt az idézett törvény idézett §-val szemben az utóneveknek a születési anyakönyvekbe – a magyar mellett – idegen nyelven is bejegyezhetése tárgyában 1895-ben kiadott belügyminiszteri rendelet, az még mindig nem változtatta meg azon, a törvényben lefektetett helyes elvet, hogy a születési anyakönyvekbe bevezetett magyar hangzású utónév az illetőnek hivatalos és közéleti vonatkozásokban a tényleges neve.

Igaz, hogy az említeti törvényes rendelkezés teljes hatályát csak akkor éri el, midőn az újabb nemzedék növe fel, hivatalosan és a közéletben használt állami anyakönyvi kivonatok jönnek általános forgalomba, – addig az egyházi és sok esetben a nemzetiségi keretben kiállított keresztlevelek nem is az állam nyelvén lévén kiállítva: természetesen hímünk kell. hogy hivatalos és közéleti vonatkozásokban nem magyar hangzású utónevek is használtassanak. De miért kell túrnunk? Azért, mert hiányzik belőlünk, magyarokból, azon céltudatos egységesítő „nemzeti gondolat”, mely megmozdulva, de mindig és mindenütt érvényesülve, megkövetelje és keresztülvigye azt, mi különben természetes és józan felfogással másképp nem is lehet; sőt szinte nevetséges azon felületes könnyelműség, melylyel e kérdésben is eljárunk. Például hatóságaink következetesen használják hivatalos irataikban a román, tót, szerb, német anyakönyvi kivonatok alapján az azokban használt idegen hangzású utóneveket, de lehetők tartják a sok esetben latin nyelven vezetett róm. kath. anyakönyvekben használt latin utóneveknek magyarra való átfordítását.

Hol van itt a következetesség? Vajjon ha törvényes jogsértés nélkül a latin utónév magyar hivatalos írásban átfordítható magyar hangzásúvá, miért nem fordítható át valamely nemzetiségi nyelven vezetett anyakönyvi kivonatban használt nemzetiségi hangzású utónév hasonlóan magyarra? Miért lehet az, hogy pl. telekkönyvi hatóságaink a latin anyakönyvben használt Nikolaus-t rendszeresen telekkönyvi bevezetésnél Miklósra átfordítják, de már az oláh Nikulájából Miklóst nem csinálhatnak? Nem légből kapott állítás ez. Tények és hivatalos iratokkal tudnók bizonyítani, hogy még felsőbb bíróságaink sem tudtak a „nemzeti gondola”-tól áthatva, ezen régi, beteges gyakorlattal szakítani.

Szolnok-Doboka vármegye közönsége és közigazgatási bizottsága már a 80-as években foglalkozott e kérdéssel, be kell hogy ismerjem, éppen saját kezdeményezésemre. Saját hatáskörében, a maga törvényhatóságának területén rendelkezett is és saját közigazgatási hatóságainál nem eredménytelenül. Sajnos, a képviselőház, a kormány és társtörvényhatóságokhoz intézett megkeresésének eredménye alig lett.

Tudjuk ugyan, hogy úgy a belügyminisztériumban, mint az igazságügyminisztériumban is foglalkoztak a kérdéssel, de be kell ismernünk, hogy még azon időben sem volt eredmény elérhető, midőn az ügyek intézésében magunknak is szavunk volt. A baj abban van, hogy a nemzet nagy többsége nem érti át a kérdés fontosságát, kicsinyli jelentőségét annak, hogy valakinek neve még hivatalos iratban is János, Johann, Juon vagy Janónak íratik, nem gondolva meg, hogy az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalakulására az is jelentőséggel bír, hogy valakinek utóneve hivatalos iratban magyar hangzással vagy nemzetiségi nyelven íratik-e.

A „nemzeti gondolat” kell hogy megmozduljon és ha a több mint 20 év óta megindított hivatalos mozgalom eredményekre nem vezetett, a „nemzeti gondolat” ereje, ha akarja, meg tudja csinálni a hivatalos és közéleti vonatkozásokban az utóneveknek egységes magyar nemzeti jelleggel való használatát.

Mint már mondtuk, nem szabad kicsinyelnünk semmit, mi az egységesítő irányzatot érvényesíteni segíti. Nem tagadjuk, – hogy egyébről ne is szóljunk – minket mindig felháborít, ha a lapokban nemzetiségi vidékekről közölt hírekben idegen, hangzású utóneveket látunk a magyar szövegben avagy az árverési hirdetések között is és hivatalos iratokban.

Visszatérünk arra, amit mondtunk, hogy ha lehet és helyes a latinszövegű anyakönyvi kivonatokban használt latin hangzású utóneveket hivatalos használatban magyarra átfordítani, úgy lehet és kötelesség is, a nemzetiségek nyelvén kiállított anyakönyvekben használt nemzetiségi hangzású utóneveket magyar hivatalos szövegben magyarra átfordítani.

Ha megmozdul követelőleg a „nemzeti gondolat”, úgy közjegyzői, bírósági, telekkönyvi, közigazgatási hatáskörben felvett hivatalos irataink segélyével rövid időn átalakul ezen hibás és könnyelmű gyakorlat és egy lépéssel közelebb jutunk az egységesítésben. Ha különösen községeink közegei, mondjuk községi és körjegyzői karunk a „nemzeti gondolata”-tól áthatva, például csak egyes bizonyítványok kiállításánál, magyar hangzású utóneveket használ, úgy már az első lépésnél, a magyar hangzású utónév használatával indulván meg valamely hivatalos eljárás, már felsőbb fokon természetesen és következetesen lesz használható, írandó magyar hangzású utónév. Simán és csendesen, de mindig a „nemzeti gondolat”-tól áthatva, érvényesülhet a magyar hangzású utónév, még a katonai szolgálati viszonyok között is és kifelé az útleveleken.

Szólunk azért, hogy e téren is buzdítsuk a „nemzeti gondolat”-ot, e téren és mindenütt, mert anélkül – bizony ismételtén mondjuk – nem jön létre az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam”.

Lehet mondani, hogy felfogásunk szélsőségbe menő sovinizmus; lehet ezt mondani, de aki meggondolja, hogy összehordott, vagy a szelek által összefújt porszemekből is hegyek alakulhatnak, az át fogja látni, hogy e téren is – ha talán csak egy téglácskával – de mégis felépíteni segítjük a végcélt, jövőnk nagy palotáját, „az egységes magyar nemzeti államot”.

De ha már az utónevek magyaros hangzású használatáról szólnak, szóljunk pár szót, bárha közvetlenül az ide nem is tartozik, általában a nevek írásáról.

Különösen nemzetiségi vidékeken gyakorlatba jött, hogy ott lakó, vagy esetleg, sajnos, nem egy esetben, magyar' nemzeti jellegüket feladó egyének neveit, némely esetben tudatlanságból, legtöbb esetben célzatosan, ottani hatóságok nemzetiségű nyelvű írásmóddal írják. Láttunk esetet, hogy román vidéken Kibicei nevet viselő egyén nevét Ribigeskurnek írták: láttunk esetet, hogy magyar eredetű, elszázosodott, a magasabb műveltségű körökhöz tartozó egyén nevel Gondosch-nak írta, dacára annak, hogy neve eredetileg és törvényesen Gondos volt; láttunk Kulciéru-i, kinek neve Kulcsár volt. Pedig ily egyszerűen, írásmód igénybevételével nevet változtatni nem lehet, nem szabad és mégis tény, hogy a felhozott példák a sok-sok ezerre menő esetet jellemzik, de a magyar államban még sem jelentenek egyebet, mint teljes hiányát a nemzeti érzés, a „nemzeti gondolat”-nak.

A „nemzeti gondolat” követelheti és követelje is, hogy ezen el nemzetiellenítő irányzatnak gát vettessék, van módja erre az államhatalomnak, de kötelessége is; de a „nemzeti gondolat”-tól áthatott minden tényezője a közéletnek hivatalos, saját, bármily kis hatáskörében is működhet közre. Ismét mondjuk, hogy semmit sem lehet, semmit sem szabad kicsinyelni. Ha semmit sem mulasztunk el, mit módunkban van megtenni és mindent megteszünk – bármily kicsinynek látszassék is az – az egységesítő nemzeti irányzat érdekében, úgy mégis létre jön, mert létre kell jönnie az egynyelvű „egységes magyar nemnemzeti állam”-nak.

És bizony mondjuk, hogy szükség van arra, hogy mindenki megállja a helyét, mert, sajnos,

ellenségeink száma nagy, de még sajnosabb: saját magunk körén belül is naponta bátrabbak a társadalmi egységet megbontani akarók, olyanok, kik az osztály és felekezetek közötti ellentétek szításával igyekeznek megnehezíteni azon folyamatot, melyre föltétlen szükségünk van, hogy érzésben, gondolatban egyek, társadalmilag egységesek levén, eredménynyel működhesünk közre az egységes állami alakulás érdekében. Avagy nem elrémítő-e, hogy a naponta erősebben fölszínre vergődő társadalom-politikai irányzat meg tudott teremteni egy olyan kozmopolita színezetű reakciós tábor, mely a társadalmi egység megbontására törekedve, az osztályok és felekezetek közötti viszályt élesztve, szinte mondhatni az 1848 előtti rendiség visszaállítására törekszik, alapjaiban bontván meg azon falakat, melyre a társadalmilag egységes, egynyelvű magyar államot felépítenünk kell.

Majdnem igazat adunk egy vidéki lapnak, mely ezt mondja: „Sötét, viharos felhők boronganak az égboltozaton s a fenyegető veszély előérzete minden jó hazafi idegeit zsidbadásban tartja, ádáz felekezeti harcok kezdenek közöttünk dúlni, melyeknek lángjai immár perzselve égetnek. Ellentétek támadnak, melyeket kibékíteni alig vagyunk képesek; veszedelmes és fenyegető, hogy a régi konzervatívoknak irányzata kezd előtérbe lépni, a hitbizományosok érdekei, a földbirtokosok előnye, a merkantil szempontok, a munkás zsidóság szellemileg működő tagjainak a megbízhatatlanság színében való feltüntetése, az ipar, kereskedelem és gazdaság érdekeinek egymással szembe való élére állítsa, a felekezeti viszálykodás fokozása: mind veszélyes robbantó anyagok”.

Aggódva nézzük mindezt, talán reményünket is kellene vesztenünk, ha nem bíznánk abban, hogy a „nemzeti gondolat” előbb-utóbb mégis fog érvényesülni és egységesítő erejével képes leend – úgy a társadalmi egység megbont; is ara, valamint a nemzeti egység megzavarására veszélyesen alkalmas széthúzó irányzatokat megfékezni és minden egyebet, minden ellentétet leromboló erejével közreműködni arra, hogy, amit már ismételt hangoztattunk s mit hangoztatni soha meg nem szünendünk, mint végcél, létünk és jövőnk alapját – megalkotni: az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam”-ot.

XX.

A magyar nemzetiségi politika és a telepítés.

Törvényhozási úton a telepítés kérdésével először csak 1894-ben foglalkozott a magyar állam, megalkotván a telepítésről szóló 1894: V. t.-c.-et. Azon feltevésből indult ki a törvényhozás, hogy az utolsó évtizedekben eszközölt telepítések sikertelenségén fog segíteni e törvény. A remény nem vált be. sőt az újabb idők tapasztalatai azt igazolják, hogy az alkotott törvény nem javított, sőt még megnehezítette az állami telepítésnek nagy és fontos munkáját.

A Kolozsvárt megjelenő „Ellenzék” ez évi április 1-ei számában olvastuk Dálnoky Gaál Gyula, kolozsvármegyei földbirtokos nyílt levelét Darányi Ignác földművelésügyi miniszterhez és abból megtanultuk ismerni azon telepítési rendszert, mely mellett telepíteni nem szabad. Olvastuk ezen nyílt levélben mindazt, ami nem gyakorlati, ami nem olcsó és ami mindenkinek el kell hogy vegye a kedvét attól, hogy állami telepítésünk sikerétől valamit várjon. És mindennek tetejében még megtanultuk azt is a levélből, hogy midőn az állam egyéb nemzeti szempontok mellett egy vidéken még a munkáskéz szaporítása érdekében is telepít, akkor a cél és érdektől eltekintve indokolatlanul és szükség nélkül várost akar létrehozni, holott pedig ott munkás-, földművesnépre van szükség.

Ezt különben csak úgy közbevetve mondtuk el, véletlenül jutván éppen kezünkbe Kolozsvármegye mezősége egy tekintélyes földbirtokosának, ki a helyi viszonyokat igen jól ismeri, figyelmeztető nyílt levele.

A telepítésről általában, magyar nemzeti szempontból kívánunk szólni, tekintettel a magyar nemzetiségi politikára.

A tervszerű és okos telepítést, melyre a magyar társadalomnak szociálpolitikai szempontból is szüksége van, az „egységes magyar nemzeti állam” érdekében előnyösen lehet és kell is felhasználni. Más szempontok alá jöhet az egyesek által keresztülvitt telepítés, más szempontok alá tartozik pénzintézetek, illetve részvénytársaságok által keresztülvendő telepítés és ezektől egészen eltérő más szempontok irányadók az állami telepítésnél. A magánosok által eszközölt telepítések egyszerűen egyes, szóban forgó nagy birtoktestek feldarabolása jellegével bírván, mint magántermészetű ügyletek tekinthetők és mint ilyenek, kellő rendezést találnak a fent idézett 1894: V. t.-c.-kel. Nemzeti és szociálpolitikai szempontból csak másodsorban jöhetnek figyelembe, bárha a „nemzeti gondolat” érvényesülése e téren sem szabad hogy figyelmen kívül hagyassék.

Az egyesületek, társulatok avagy részvénytársaságok által eszközölni való telepítések már más szempontok alá kell hogy jöjjenek. A magyar társadalomtól és a magyar törvények alatt működő társaságoktól megkövetelhető, sőt megkövetelendő az, hogy midőn az üzleti tekintetéből telepítvényeket létesít, már elsősorban mindenképpen a nemzeti érdekekre figyelemmel legyen és úgy telepítsen, hogy az állami érdekeknek, a nemzeti szempontoknak és a szociálpolitikai tekinteteknek is szolgálatot tegyen.

Az 1894: V. t.-c. e tekintetben sok részben hézagos, sőt az 1897: XXXII. t.-c. 3. és 4. §§-ai is, melyek a telepítés kérdésével is foglalkoznak, pénzügyi vonatkozásokkal bírnak csak. Ha a „nemzeti gondolat” elég erővel bírna, ha a magyar nemzeti társadalom kellő céltudatossággal járna el, nem maradhatna el megalkotása oly pénzügyi alakulásnak, mely az állam támogatása mellett nagyobb nyereség lehetőségének kizárásával, úgy mint az Németországban is történik, pénzintézetet ne hozna létre, mely – hogy a többek közül csak a Berlinben székelő Landbank-ra hivatkozzunk – elsősorban nemzeti szempontból foglalkozna okszerűen a telepítés kérdésével. Azonban nézetünk szerint az ez úton elérhető eredmények sem szolgálhatnák kellő sikerrel az „egységes magyar nemzeti állam” érdekeit. E célra áldozni, ha kell, nagyokat áldozni, maga az állam van hivatva, képes is reá, de csak úgy, ha szakít az eddigi rendszerrel, ha szakít azon elvekkel is, melyek eljárásában az 1891: V. t.-c. rendelkezései folytán

korlátozzák.

Röviden szólva, sikerrel telepíteni az államnak úgy, hogy áldozatokat ne hozzon, hogy befektetett tőkéi csak előleg jellegével bírjanak, nem lehet. A tények igazolják, hogy a XIX-ik század telepítései, melyek részben vagy egészben üzletszerűséggel bírtak, be nem váltak, míg ellenkezőleg a régebbi és különösen a XVIII. századbeli telepítések, hol az állam nem értékesíteni akart, csak egyszerűen elhagyott vidékek benépesítése érdekében áldozatokat hozott, eredményesek voltak. Az akkori idők a nemzeti szempontokat nem ismerték, avagy talán éppen nemzetellenes irányzattal bírtak és így jöttek létre, különösen az ország déli részein azok a települések, melyek ma is virágzanak, de melyek az „egységes magyar nemzeti állam” szempontjából még ma sem hasznosak.

Magyar nemzeti irány szem előtt tartásával, de rendszeresen kell telepíteni. Nem lehet itt-ott elszórtan, megvételtre az államnak felajánlott birtokokat, néha nem is előnyösen megvásárolni, nem szabad oly birtokokat megszerezni, melyektől a volt tulajdonosok megszabadulni akarnak vagy megszabadulni kénytelenek, de oly birtokokat kell ott megszerezni, hol azok megszerzése esetleg a kisajátítási jog igénybevételével is nemzeti és szociálpolitikai szempontból szükséges. Némely helyeken föl kell szabadítani a földet a nagy lekötöttségtől, esetleg lerázni a hitbizományok nyúgeit és a nép boldogulásának így nyitói meg erőforrásait, mert némely vidéken a nép földhéssége ma nem nyerhet kielégítést, más helyeken a nemzeti érdek parancsolja a telepítést, az ország magyar nemzeti jellege, fokozása és biztosítása érdekében. De ily vidékeken a telepítés, a messze jövőben is biztosító érdekeit a nemzeti szempontoknak csak úgy szolgálja, ha nem elszórtan, itt-ott hozunk létre magyar nemzeti szigeteket, hanem tervszerűen, összefüggően telepítünk, folytatólágossággal a már úgysis meglevő magyar medencékhez.

Darabokra szakadozott, folytonosságot nélkülöző telepítések, nemzeti szempontból kétes értékűek általában, de mindenesetre életképtelenek, ha az állami telepítés – pénzügyi tekintetekre is figyelemmel – drága. Avagy képzelhető-e, hogy egy 20-25 holdas telepes el bírja viselni az állami, községi és egyházi terheken kívül és mellett még azoknak a részlettörlesztéseknek is fizetését, melyek legtöbb esetben drágán megszerzett földek árából, nemkülönben a majdnem mindig túl-luxusos építkezésekből és berendezésekből reá hárulnak.

A mai gazdasági viszonyok között, midőn a földművelő nép öröklött birtokából is csak küzdelemmel tudja magát fentartani, lehet-e képzelni, hogy teljes értékű, vagy sok esetben még azon felül is megterhelt új vagyomból életszükségletein és rendszeres terhein kívül még telepe után a törlesztési részleteket is fizetni képes legyen. Összeroskad a terhek alatt, nem képes megfelelni a telepítéssel kitűzött célnak, sem szociálpolitikai, sem nemzeti szempontból.

Nem célunk, nem is hivatásunk, ezen csak általánosságban tartott fejtegetésünk keretében a nemzeti szempontból való jövő telepítés részletes program mj át adni, rá kívánunk csak mutatni ezidőszerint, mi e keretben minket elsősorban érdekel, a nagyjelentőségű nemzeti szempontra, melylyel telepítések körül eljárni szükségesnek tartjuk. Az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” érdeke parancsolja, hogy az eddigi, a válsággal küzdő állami telepítvé-nyek törvényhozási úton mentessenek fel elviselhetetlen terhektől. Nem lévén a felmentésnek más fellelétei, mint minden kétséget kizáró biztosítása magyar nemzeti érdekeknek. Jövőre pedig a sikerrel való állami telepítésre nemzeti szempontból csak egy mód van.

Az állami költségvetésbe évente bizonyos számú millió korona veendő fel telepítési célokra, mely fel is használandó – nem drágán megszerzett, telepítésre alkalmas birtokoknak részben szociálpolitikai tekintetekre figyelemmel, részben és mindenképp nemzeti szempontból bírálendő tekintetekre, anélkül. hogy az állam a telepítésre fordított kiadások egészben vagy részben való megtérülését keresse.

De emellett, hogy a telepítés sikeres legyen, meg kell állapítani az elveket és rendszert,

mindig tekintettel a nemzeti szempontokra. A már létező magyar medencéket telepítés rendjén kell egymással összeköttetésbe hozni, a nyelvhatárok szélein az egyes községekben mutatkozó kisebbségeket kell hozzátelepítés által megerősíteni, az illető községben ezáltal a magyar többséget létrehozni.

Nagy eredményeket lehetne így elérni, megerősítvén, hogy példákat idézzünk, a tolnai és baranyai avagy a somogyi és veszprémi nyelvmedencék közti összeköttetést, szemben a terjeszkedő németiséggel, így lehetne a felső-marosmenti medencét egységesíteni egész ki Debrecenig, felhasználva Kolozsvármegye mezőségi részén keresztül a szolnok-dobokai magyar telepeket és a szilágyvármegyei magyar medencéket, így lehetne a székelység nagy magyar medencéjét Kis-Küküllőn keresztül a torda-aranyosmegyei magyarsággal hozni kapcsolatba. E vidékeken mindenütt van magyarság, ezek mellé, avagy az egyes községekben lévő magyar kisebbséghez hozzátelepítvén, létre lehet hozni oly összefüggő kapcsolatot, mely, ha a telepések anyagi terhekkal meg nem terheltetnek, elég erős lesz arra, hogy ne csak megéljenek, de hódítsanak is.

Természetes, ezen csak nagy vonásban elmondottak távolról sem merítik ki azon részleteket, melyek a keresztülvitelnél irányadók kell hogy legyenek.

Egyet azonban még megemlíteni szükségesnek tartunk.

A tapasztalat azt bizonyítja, – mi is úgy észleltük – hogy a telepések megválasztásánál a felekezetekre is tekintettel kell lenni. Pl. románság közé eredménynyel – legalább az erdélyi részeken úgy láttuk – csak ev. ref. vallásúakat helyes telepíteni. A szász vidékeken a magyar róra. kath.-ok telepítése látszik indokoltnak és úgy hisszük, hogy hasonló viszonyok vannak délen is a sváb, szerb és román vidékeken. Természetes, hogy a hozzátelepítést sikerrel csak úgy szabad csinálni, hogy az illető községben már meglévő felekezet hívei erősítettessenek meg.

Az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalkotása kell hogy minden közéleti tevékenységünknek főrugója legyen, a telepítési kérdést is mindenek felett e szempontból kell hogy rendezzük. Ha nem járunk így el, kérdéses, vajjon útját tudjuk-e állani azon áramlatoknak, melyek Erdélyben és délen a románságnak nyitottak kaput, mely áramlatoknak a régi Naszódban és Szörényben annak idején felállított granicsár-szervezet még segélyére jött. Kérdés, vajjon a Mecsekben, a Bakonyban és a Vértesben megtelepedett sváb elemek hódítását fel tudjuk-e tartani és leszünk-e elég erősek a múltban a Csehországból a fölvidékre beáramlott emigránsok tömegétől is megerősített tótságot visszazorítani.

A „nemzeti gondolat”-tól áthatott akarat kell hogy céltudatosan érvényesüljön, de kell hogy érvényesüljön akkor, midőn kétségbe vonni nem lehet, hogy ha nem érvényesül, úgy az egynyelvű, egységes magyar nemzeti államot megalkotni nem tudjuk és ha nem tudjuk, úgy állami jövőnk egyáltalában biztosítva nincs. Foglalkoznunk kell az ország lakói azon elemeivel, melyek természetesen, mint nép a nagy többséget alkotják s melyek jogos igényeinek kielégítése állami érdek. Keresnünk és meg kell találnunk azon eszközöket és módokat, melyek kielégítik az ipari munkások hasznos és amellet hatalmas és szervezett táborát, ki kell elégítenünk a í okim íves nép földéhségnek nevezett jogos igényeit, De ki kell ezen igényeket elégíteni akként, hogy a kielégítéssel egyidejűleg az állami és egységes magyar nemzeti érdekeket is szolgáljuk. Ki kell elégíteni akként, hogy a magyar szocializmus maga utasítsa el magától a nemzetköziség vádját és hogy a földműves agrárszocialisták földéhségök kielégítését ne a földosztásban keressék.

Elmondottuk egy előző atkalommal, hogy az ipari munkások érdekeinek kielégítését gazdasági önállóságunk és függetlenítenünk útján reméljük elősegíthetni, meg lévén győződve, hogy az ennek következtében fellendülő ipari fejlődés is az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megerősödésének fog javára szolgálni. Ez alkalommal a földéhes magyar nép földéhségének kielégítése kérdésével egyes helyeken a kötöttség békóinak feloldásával más alkalmas helyeken rendszeres telepítés mellett keresvén kielégítést: hiszszük

és valljuk, hogy ismét csak az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalakításának szolgálatába tereljük azokat, kik itt-ott néha az államrend és vagyonbiztonság megromlásának vádjával lettek terhelve.

Ha az állam alapját megingatni nem akarjuk, nem tekinthetjük az állam ellenségének az ipari munkások hatalmas és szervezett táborát, de nem tekinthetjük az állam ellenségeinek azokat a munkát kereső földműveseket sem, kik földéhségükben más mint megélhetésüket biztosító munkát nem keresnek.

Ezekkel a törekvésekkel egy helyes politikának számolni kell, helyes állami és társadalmi politikának pedig nem az a feladata, hogy az erőket elnyomja, hanem azokat a maga céljaira felhasználja.

Az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalkotása a mi célunk, e célra akarjuk – hogy a telepítési kérdés felhasználtsék.

XXI.

A magyar nemzetiségi politika és a vallástanítás.

Csak emlékből idézünk Vaszary Kolos hercegprímás azon búcsú-beszédéből, melyet Pannonhalmán mondott el a primási székre való távozta alkalmával; azon célból mondotta magát hajlandónak elfogadni a magas állást, hogy „a magyar nemzet egységét hatályosabban előmozdíthassa”.

Úgy hisszük, jól idéztünk. Valóban Ő Eminenciája a legszebb célt tűzte maga elé, midőn fényes állása legfőbb teendőjeként a magyar nemzet egységét hatályosabban előmozdítani állapította meg. Ő Eminenciája nagy tehetsége, erős hazafias érzése, a betöltött állásban mind alkalmasak arra, hogy a magyar nemzet egységét hatályosan mozdíthassák elő. Csak akarat kell ehhez, a hatalom és eszközök magas állásában sok vonatkozásban rendelkezésére állanak. Rendelkezésre állanak még akkor is, ha – mint tényleg a helyzet alakult – közvetlen környezetében sem talál mindig szép és nagy törekvése támogatást. Neki magának, mint a magyar katolikus egyház fejének, de általában a katolikus főpapságnak, módjában van az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalkotására közreműködni, anélkül, hogy felekezeti érdekeik, melyeket hasonlóképpen képviselni hivatottak, csorbát szenvednének.

Úgy hisszük, a „magyar nemzeti egységet hatályosabban előmozdítani” akarta Ő Eminenciája azon, a vallástanításra vonatkozó, nem rég kiadott rendeletével is, mely a vallástanításnak egyházmegyéjében magyarul való tanítását tűzte ki célul. Helyes, méltánylandó elhatározás volt ez és mi, kiket mindenek felett „az egységes magyar nemzeti állam” és az államban az egységes magyar nyelv érvényesülése lelkesít, a legmélyebb tisztelettel hajjuk meg zászlónkat Ő Eminenciája előtt, csak még azon óhajunknak adva kifejezést, hogy a nála teljes mérvben meglévő „nemzeti gondolat”-tól áthatottan, legnagyobb erélylyel a magyarul való vallástanításnak érvényt szerezni is méltóztasson, gondoskodván arról is, hogy az alkalmazásban levő papság vele együtt érezve és a fiatal nevelt papi nemzedék az ő hazafias szellemében neveltetve, bevigyék a „nemzeti gondolat”-ot a legutolsó, a legkisebb egyházközségbe is.

Szükségünk van erre, inerte bizony elég szomorú igazság, hogy nemzeti érdekeink, állami egységünk ellen különböző címek alatt és eszközökkel tervszerűen, még a vallástanítás nyelvének címe alatt is folyik az akna-munka . . .

Mielőtt némely részletezésbe mennénk, beszéljünk általában a vallástanítás kérdéséről.

Különböző államokban, különböző rendszer uralkodik az egyes iskolákban a vallástanítás tekintetében. Franciaországban az iskola minden fokozatán a vallástanítás mellőzve van, a községek, valamint az állam által fentartott iskolákból a hitoktató ki van zárva. Azok a szülők, kik gyermekeiket felekezeti hitoktatásban akarják részesíteni, csak az iskolákon kívül, az illető egyházi hatóságoktól fentartott vallási kurzusokon tehetik azt. Belgium és Ausztria, sőt Németország is helyt ad az iskolákban a vallástanításnak, sőt újabban Anglia is a vallástanítás tekintetében tért enged az iskolákban a felekezeti befolyásnak; nálunk Magyarországon, a vallás minden iskolában egyaránt kötelezett tantárgy, melynek tanításáról a felekezetek hivatottak gondoskodni. Mi nem csak elfogadjuk, de helyeseljük is e rendszert, a vallás erkölcsi oktatás teljesen és jogosan is kell hogy érvényesüljön, de nem szabad hogy túllépje azon határokat, melyek természetszerűen megvonva vannak, nem szabad, hogy a vallástanítás eszközévé válhasson oly törekvéseknek, melyeknek célja „az egynyelvű, egységes magyar nemzeti állam” megbontása. A valláspolitikai törvények kimondják ugyan a felekezetnélküliség lehetőségét, de nem propagálják azt, nem propagáljuk mi sem, mert abban sem vallás erkölcsi érdek, sem nemzeti érdek nem látunk. Bizonyos nemzetközi – kozmopolita – színezete lehet annak és mi mindig és mindenekfelett a nemzeti érdeket, nemzeti szempontot tartván szem előtt,

elfogadjuk azon rendszert, mely a vallástanítást iskoláinkban kötelezővé teszi, de kívánjuk, hogy a vallási érdekek kielégítése mellett, azzal nemzeti érdekeink is kielégítést nyerjenek. Ilyen értelemben vissza kell utasítanunk azon összehasonlítást is, mely a mi magyar, ha úgy tetszik, túlzó nacionalizmusunkat, a Franciaországban érvényesülő, úgy eredetében, mint eszközeiben és céljaiban egészen ellenkező francia nacionalizmussal hasonlítja össze. Vissza kell utasítanunk azon vádat, mely szerint a mi nacionalizmusunk „mérgező emanáció minden nemesebb aspirációt virágjában elsorvasztanak”. A mi nacionalizmusunk nem a visszafejlődés és a reakció folyamánya avagy eszköze, a mi nacionalizmusunk más célt nem tart szem előtt, mint megalkotását az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam”-nak, mely egyedüli biztosítéka nemzeti jövőnknek. A mi nacionalizmusunk ellene tör azon irányzatnak, mely „a mi társadalmunkat fajok, felekezetek és hatalmi érdekek szerint tördeli darabokra”. Mert látjuk, hogy „a haladásnak, a szabadságnak, nemzetünk magyarságának és boldogulásának támadtak fel ellenségei és ostromolják mindazt, amit két nemzedék életén át fajunk legjobbjai építettek”. Mert látjuk, hogy inog a talaj lábunk alatt és meglazul minden, ami alkalmas és szükséges arra, hogy erőben és nagyságban fejlődve, létrejöjjön az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam”.

Úgy találtuk, hogy egyes felekezetek a vallástanítást nemzetiségi célok szolgálatára sem átalakították felhasználni. Kezünk közt van egy jegyzőkönyvi kivonat 1895-ből; miniszteri biztos elnöklete alatt a x-i felsőbb leányiskolában tartott tanácskozás jegyzőkönyvéből idézünk: „Az elnök tudomásul veszi azon visszásság felemlítését, mely szintén amaz ismert törekvés mellett szól, hogy egyes felekezetek a vallástanítási órákat nyelvtanításra használnák fel; közelebbi utasítást ugyan nem ad, fölhatalmazza azonban az igazgatót arra, hogy az illető hitoktatók előtt kijelentse, hogy a törvény értelmében valamely intézetben a tanítási nyelvet a fentartó határozza meg és azon változtatni senkinek nem áll jogában; minthogy pedig ezen felsőbb leányiskolában a fentartó magyar állam előadási nyelv gyanánt a magyar nyelvet határozta meg, azért az intézetben a vallástani órán sem más nyelven előadni, sem más nyelvet tanítani nem szabad, legföljebb az illető vallásfelekezet liturgiájához tartozó részeknél lehet és szabad a liturgia nyelvét használni. Ha ezen kijelentésnek nem lenne kellő fogamatja, tegyen az igazgató jelentést a nmélt. minisztériumnak.”

A fentebbiekből azt látjuk, hogy az illető miniszteri biztosnak volt érzéke a nemzeti érzékek iránt, de nem volt bátorsága erélyesen fellépni és sajnos, igaza volt, mert ismételt felszólalások dacára még ma is a kormány eltűri, hogy állami iskolákban egyik helyen tót, a másik helyen oláh, szerb, német nyelven tanítsák a vallást, dacára annak, hogy az illető iskolák tannyelve a magyar. Elnézésével avagy kiadott rendeletei laza fogamatosságának eltűrésével rendszerré vált ma már Magyarországon, hogy kizárólag magyar tannyelvű nép- és középiskolákban a vallástanítás sok esetben nemzetiségi célokat szolgál és eszköze az egységesítő magyar nemzeti törekvés sikere megbénításának.

Ev. ref. felekezeti középiskolában közelebről merült fel a vallástanítás nyelve kérdésében újabb ellentét. Szóbanforgó középiskola államsegélyben részesül és mint ilyen, szerződésileg kötelezte magát arra, ami különben, mint ev. ref. középiskolánál másként nem is lehet, hogy a tannyelv kizárólag magyar legyen. Ebben az iskolában tekintélyes számmal tanulnak görög-keleti hitű növendékek. A dolog természetéből folyik, hogy ezen középiskolában az összes tárgyak tanításának és így a görög-keleti vallás tanításának is magyar nyelven kell történnie. Mégis ezzel szemben az érdekelt egyházi főhatóság követeli a különben a magyar nyelvet teljesen jól bíró, minden egyéb tárgyat magyarul tanuló növendékek részére a vallásnak román nyelven tanítása megengedését; avval indokolván követelését, hogy a román görög-keleti vallás az 0 Felsője által szentesített egyházi szervezeti szabályzat 175. §-a szerint kizárólag román lévén, nincs módjában intézkedni az iránt, hogy a szóban forgó középiskolában a görög-keleti vallás azon középiskola kizárólagos tannyelvén, magyar nyelven adassék elő. Azt az álláspontot fejt ki, hogy a román görög-keleti egyház

szervezete nem engedi meg, hogy a hit- és erkölcsstan más, mint az egyház nyelvén adassék elő, erre nézve kötelező rendelkezés foglaltatván az O Felsége által jóváhagyott alapszabályzatban, íme egy felekezet, mely magát nyíltan nemzetiséginek hirdeti, kizárva a lehetőségét még annak is, hogy a vallástanítás más, mint román nyelven történjen, figyelembe nem is véve az 1868: IX. t.-c. 9. §-ának intézkedéseit! íme, e vallástanítás mint eszköze jelentkezik annak a törekvésnek, mely meggátolni akarja az „egynyelvű egységes magyar nemzeti állam” létrejöttét.

Hát beismerjük, hogy a görög-keletiek nagy többsége ezidőszerint szerb, vagy román, de tény az is, hogy vannak tekintélyes számban gör.-kel. hitűek, kik sem nem szerbek, sem nem románok. Ezeknek érdekeiről nyelvi tekintetben kívánt gondoskodni a fentebb idézett 1868: IX. t.-c. 9. §-a. Köztudatú dolog, hogy különösen a budai görög-keleti püspökség fenhatósága alatt nem egy egyházközség van, melyben a hívek anyanyelve a magyar; elszórva az országban számtalan görög-keleti hitű állampolgár lakik, kik gyermekeiket, miután azok, sem a szerb, sem a román nyelvet nem bírják, vallásoktatásban nem részesíthetik; hisz tudva van, hogy a Háromszék megyében lakó görög-keleti hitűek anyanyelve a magyar s ha újabb időben talán egyházi nyomás következtében a magyar állam tehetetlensége folytán a fiatalság kezd is megtanulni románul, azért anyanyelveként azon görög-keleti híveknek mást, mint a magyart tekinteni még sem lehet. Akkor, midőn a szóban forgó középiskolában a görög-keleti vallástanításnak az iskola előadási nyelvén, a magyaron való előadását a görögkeleti egyház megengedhetlennek mondja ki, egyszersmind, megsértésével az 1868: IX. t.-c. 9. §-nak, lehetetlenné teszi a magyarnyelvű görög-keleti hívek vallásoktatását is, sőt egész rendszeresen és tervszerűen a sem nem román, sem nem szerb görög-keletiek magyarsága megrontására tör.

Ez így nem maradhat. Az orthodox egyházak tervszerűen irtják ki a magyar orthodox hívek magyarságát egyfelől, míg másfelől beteges, nemzetközi tapintattól vezéreltetve, a többi felekezetek a vallástanítást iskoláikban a nemzeti érdekek céljaira nem elég bátrak kihasználni. Nem is szólunk a róm. kath., avagy ágostai ev. egyházakról és azok soraiban nagyszámban levő tót és német hívekről. De példaképp állítjuk oda a több mint két milliót kitevő ev. reformátusokat, kik, bár tisztán, mondhatni kizárólag magyar felekezetet képeznek, még se tartják megengedhetlennek, hogy az alig 20,000 lelket kitevő, részben tót, részben német, részben cseh hitfelekezeti népiskoláikban a hittant az illetők nyelvén adják elő. Íme, a magyar államban, mely ha élni akar, egynyelvűnek, egységesnek és nemzetinek kell lennie, lehető, hogy a magyar felekezetek nemzeti jelleg keresése nélkül állanak fenn, míg az orthodox felekezetek nemzetiségi jellegük kidomborítása mellett hódítanak.

Ismételjük, ez így nem maradhat. A „nemzeti gondolat” követelje meg az államtól, hogy intézeteiben, legyenek azok közép-, nép- avagy bármi más jellegűek is, a vallástanítás azon nyelven történjen, mely az illető intézet tannyelve, ne engedje meg, hogy a különböző felekezetek magyar tannyelvű iskoláiban a vallás más nyelven taníttassék, mint az illető iskola tannyelvén; nem tűrhető el, hogy a felekezetek a vallástanítást eszközül használják nemzetiségi célok előmozdítására, nem tűrhető meg, hogy nemzetiségi irányzatú felekezetek, felekezeti békák alkalmazása mellett hódítsanak, rovására a magyarságnak, gátjául az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” létrehozatalának.

A „nemzeti gondolat” kell hogy érvényesüljön e téren is, szem előtt tartva Vaszary Kolos hercegprímás azon nagy gondolatát - azért hajlandó a neki kínált fényes, legmagasabb egyházi állást elfogadni, hogy „a magyar nemzet egységét hatályosabban elő mozdíthassa”.

XXII.

A magyar nemzetiségi politika és a földrajztanítás.

Egy oly, ezidőszerint még polyglott államban, milyen a magyar, hol sok esetben a súlypontot külföldön kereső irányzatok érvényesülnek, hol a történelem és a földrajz tanítását is a közjogi helyzetnek és törvényes állapotoknak elferdítésével politikai célokra szokás kihasználni: a földrajznak tanítása igen alkalmas arra, hogy széthúzó nemzetiségi tendenciáknak érdekében kihasználtassék. Bel- és külföldön egyaránt készültek térképek oly célzattal, hogy nemzetiségi érdekeknek szolgálván, a tájékozatlan külföldet félrevezessék, avagy a nemzetellenes irányban vezetni szándékolt fiatal jövő nemzedéket hamis irányban neveljék.

Az 1868: XXXVIII. t.-c., mely a népiskolai közoktatás tárgyában intézkedik, általában csak szervező értékkel bírván, az ezen törvényt kiegészítő 1876: XXVIII. t.-c, mely a népiskolai hatóságokról gondoskodik, már figyelembe vette, – sajnos valóság – miszerint az egyes iskolákban államellenes irányzatot tartalmazó tankönyvek, avagy taneszközök is vétethetnek használatba és ezért a 7. §. 5. pontjában ily irányú eltiltott könyvek és taneszközök elkobzásáról és az ily tankönyveket és taneszközöket használók mikénti megbüntetéséről is intézkedik.

Nem akarjuk mondani, hogy a tiltó intézkedésnek eredménye egyáltalában nem lett volna, mégis a tényeknek felel meg az, ha mondjuk, hogy e tekintetben még mindig van kívánni való, mert nem egy nemzetiségi iskolában használtatik ma is a magyar állam egysége, annak egységes magyar nemzeti jellege ellen irányítottan szerkesztett földrajzi tankönyv és térkép.

Mi, kik „az egységes magyar nemzeti állam” érdekében emeljük fel ismételten szavunkat, nem tartjuk megengedhetőnek, hogy e téren is a jövő nemzedék lelkébe csepegtetett téves felfogásokkal, közvetve, vagy közvetlenül, állassék útja annak, mi a végcél: az „egységes magyar nemzeti állam”-nak, melynek egysége térképi ábrázolatban sem szabad hogy megingattassék.

Dr. Havass Gyula, nyug. tanfelügyelő kitűnő szerkesztésében megjelenő „Magyar Pestalozzi” című közlönye a gyakorlati nevelésnek 1902. és 1903. évi számaiban foglalkozott a földrajz tanításának kérdésével hazánkban és a külföldön. A kitűnő csoportosítás mellett összeállított cikksorozatból vesszük jelen fejtegetéseinkhez az adatokat.

Szükségesnek tartjuk három csoportot alkotni. Egyik csoportba tartoznak azon, a magyar nemzeti állam egysége ellen irányított földrajzi művek, melyek a , törvény minden tiltó intézkedése dacára, ha titokban is, alkalmaztatnak hazai nemzetiségi irányzatú iskoláinkban. A másik csoportba tartoznak azon földrajzi tankönyvek, melyek oly külföldi államokban használtatnak, hol nemzetiségi viszonyainknál fogva, magyar állam területén lakó, nem magyarajkú állampolgárokkal, nyíltan vagy titkon, kapcsolatok kerestetnek és közjogunkkal, nemkülönben a tényekkel homlokegyenest ellenkezők tanításával, úgy állami egységünk, mint annak múlt, vagy jövőbeni területi integritása sérelmére hamis tanok hirdettetnek. A harmadik csoportba tartoznak azon külföldi államok iskoláiban tanított földrajzi, reánk vonatkozó tételek, amelyek legnagyobb részben célzatos, a magyar államiság érdekeinek nem kedvező osztrák forrásokból merítve, több vagy kevesebb jóakarattal, a legtöbb esetben hiányosan tanítanak a magyar államról, illetve annak földrajzáról.

Az első csoporthoz tartozó, közjogunknak és a tényállásnak sem megfelelő tanításáért a földrajznak, elsősorban mi magunk vagyunk felelősek, mert módunkban van meg nem engedni és el nem tűrni, hogy különösen a szász és román iskolákban tanított földrajz megfelelő ne legyen azon közjogi és ténybeli igazságoknak, melyeken épül fel „az egységes magyar nemzeti állam”. Például közoktatási tanintézetek falain ékeskedik egy térkép, „az osztrák-magyar monarchia falai térképe”. Igaz, hogy a térkép 1875 óta jött használatba és 1895

óta, bárha raktáron belőle még sok van, újabban használatra nem engedtetik, de azért a régebben használatra jutott ily térképek ma is számos iskola falán függnek és a fiatal nemzedék lelkében Magyarországot és Ausztriát nemcsak közös lapon tünteti fel, hanem egy közös határvonallal körül is zárja s mint ilyen szolgálja a bécsi fölfogásnak megfelelő osztrák összbirodalmi eszmét. Nem lehet csodálkozni azután, ha ezen térkép után indul például a Schiel Frigyes által írt mű, melynek címe: „Lehrbuch der Geographie für die unteren Klassen der Mittelschulen und verwandte Lehranstalten”. E könyv, mely 1902-ben jelent meg, tehát legújabbán, második részében egységesen foglalkozik az osztrák-magyar monarchiával, egységesen foglalkozik annak területével és népességével. Egységesen foglalkozik annak hegy-, sík- és vízrendszerével, következetesen ragaszkodva a Gesamtmonarchie kedvelt eszméjéhez, elmondva, hogy ez a monarchia jelenleg egy egészet alkot, Österreich-Ungarn nevet visel és fővárosa Bécs. Foglalkozik ugyan külön Magyarországgal is, de hasonlóan tesz külön-külön az osztrák örökös tartományokkal is, miből aztán úgy a külföld előtt, mint a növendékek előtt is természetesen nyilvánvalóvá lesz, hogy mi is csak tartomány vagyunk, akár Tirol vagy Bukovina.

Vagy vegyünk egy román középiskolai tankönyvet, melyet Fogarasán Dénes és Moldován Szilveszter dolgoztak át, mely Brassóban jelent meg 1886-ban.

A könyv első részében a magyar királysággal foglalkozik. Tervszerű ügyességgel, ahol csak teheti, a magyar állam egységének rovására Erdélyivel külön foglalkozik, megvonván a földrajzi határokat Erdély és Magyarország között. Elmondja, hogy a mégoly és Szurul havasok északi lábainál Olt országa terjed el. Erdélyből Máramarosba visz, mint különállóba, mindig ügyesen szem előtt tartva, hogy a növendék, kinek kezébe a könyv kerül, megértse, hogy nem egy egységes államról van szó. A vármegyék és községek elnevezésénél nem a hivatalos elnevezéseket használja, hanem legtöbb esetben a romános neveket.

A Magyarországgal állami közösségben lévő Horvát-Szlavonországok földrajzi tankönyvében nem mondhatjuk, hogy tervszerűen rosszakaratú elferdítéseket találtunk volna, bárha sérelmesnek kell találnunk az ezen tankönyvekben is, hogy az osztrák-magyar összbirodalom csak egyik feleként jelentkezik a magyar állam, talán kissé túlságos előtérbe helyezésével Horvát-Szlavonországoknak, erősen hangsúlyozva a magyar állam és Ausztria közti „reálunió”-t. De úgy hisszük, hogy úgy az autonóm közoktatással bíró Horvát-Szlavonországokban, mint a magyarországi nemzetiségi iskolákban is a használt földrajzi tankönyvek és térképeknél többet árt „az egységes magyar nemzeti állam” és közjogunk parancsolta állami egységnek azon irányzat, mely nem egy esetben a szóban és érzelemben kifejezésre jutott elmagyarázáson alapszik.

A velünk uralkodójuk révén összekötetésben lévő és osztrák felfogás szerint reálunióban élő osztrákok földrajzi – mondhatni kivétel nélkül a Gesamtmonarchie álláspontjáról kiindulva tanítják a földrajzot. Például vegyük a Hanák Emánuel dr. által írt, az osztrák vallás- és közoktatásügyi miniszter által 1896-ban engedélyezett kézikönyvet, melynek címe: „Oesterreichische Vaterlandskunde für die unteren Classen der Mittelschulen”. E könyvben az ausztriai német iskolában megtanítják azt, hogy a magyar is csak egy Hauptstann des Kaiserstaates. Az első részben egységesen foglalkozik az osztrák-magyar monarchia hegy- és vízrajzával oly módon, mintha nem két önálló állam földrajzát kívánná nyújtani, hanem csupán csak egy államtest területéről szólna. Ily egységes módon foglalkozik a klíma és népesség, nemkülönben a termények és értékesítésük tanításánál is. Szerinte egységes monarchiát képező „Stamm”-ok közt a magyarokat a németek, szlávok románok és kisebb törzsek után ötödik helyen említi meg. A „Politische Verhältnisse” című fejezet mindenütt az állandóan szem előtt lebegő egység eszméje feltüntetésére irányul és az egységes osztrák-magyar monarchiát négy államalakulatból bontakoztatja ki: két nyugoti és két keletiből. Persze, a keleti csoport magába foglalja Magyarországot és társországait és az ehhez a XVII. század végén csatolt Erdélyt is. Tanítja, hogy az osztrák és magyar törvényhozások

megosztják a törvényhozást magát, illetőleg a törvényhozó hatalmat a császárral, amennyiben a hozott törvényeket a császár szentesíti. A számtalan sérelmes tan közül, hogy még egyet idézzünk, elmondja az igazságszolgáltatás ismertetése közben, hogy másodfokú felelősségi bírósága van Magyarországnak Budapesten, Erdélynek Marosvásárhelyt. Erdélyről, mint külön nagyfejedelemségről, külön ad ismertetést és külön ismerteti a magyar tengerpartot.

Íme, csak nagy vonásokban adtuk elő, miképp tanítják Ausztriában németül Magyarországról a földrajzot.

Kezünkbe került egy a galíciai iskolákban használt olvasókönyv is. Ez olvasókönyvben ismét csak az osztrák-magyar monarchia egységesen tárgyalatik. Kevésbé foglalkozik földrajzzal, mint inkább történelmi vonatkozásokkal. Tud valamit a várnai ütközetről, de Hunyady Jánosról nem, ott csak Ulászló királyt szerepelteti, ki nem magyar, hanem lengyel. Egyes részleteknél külön tárgyalja Felső-Magyarországot és Erdélyt, melyről azt mondja, hogy hegyes, erdős ország, körülövezve a Kárpátoktól és nem is veszi tudomásul az uniót, hanem mint valami külön országot emlegeti. Az osztrák-magyar monarchia hegyeiről, síkságairól, fokúiról, tavairól és lakosairól egybefoglalva szól, annyira menve, hogy nem is említve külön-külön a két államot – csakis egyszerűen a monarchia déli, északi, keleti részeiről beszél. Egységesen beszél a monarchia alkotmányáról és annyira kevésbé veszi tekintetbe a magyar államot, mint önállót, hogy „sojm” szóval jelöli épp úgy a magyar országgyűlést, mint az osztrák tartománygyűléseket, míg evvel szemben „rada panstiva”, vagyis birodalmi vagy államtanácsnak nevezi az osztrák törvényhozást.

Ezen a második csoporthoz tartozó, tendenciával ferdítve való tanításához a földrajznak rendszeresen csatlakozó iskolájához hasonlóan járnak el a földrajz tanításával Szerbiában is. - Például a Rasa Mitrovic által írt könyvben az van mondva, hogy minden föld, melyet szerbek laknak, szerb föld és ezért e tankönyv szerint a magyar állam területét képező Bánság és Bácsmegeye is a szerb földhöz számít, miért is Magyarország tulajdonképpeni határa majdnem Szegednél kezdődik. Könyve 137. oldalán megjegyzi ugyan, hogy e földeket most a magyarok kormányozzák, azonban a 140. oldalon azon kívánságával végzi, hogy a szerbek mielőbb minden határaik birtokába jussanak. A szerb középiskolák számára Radivoj Vaszovic tanár által írt könyvben el van mondva, hogy Osztrák-Magyarország két államból áll: az osztrák császárságból, Bécs fővárosával és a magyar királyságból, melynek fővárosa Budapest, de aztán hozzáteszi, hogy a közös uralkodó „Ausztria császára”. A könyv első részének 72. oldalán Fiumét tervszerűen Horvát-Szlavonországokhoz tartozónak mondja és ludni akar Magyarországon egy szerb bánságról is. A román királyság iskoláiban használt földrajzi tankönyvek és térképek már sokkal tovább mennek. A magyar állam területi integritását sértő célzatossággal tanítják, hogy van egy románok által lakott Erdélyország (Transsylvania), bánat (Temesiána), Körösvidéke (Kriseana) és Máramaros (Maramoresiu). Kz országokat és vidékeket aztán külön-külön is külön térképekben is ismertetik. Tudni akarnak Erdély fővárosáról, melynek neve Kluj, mely a Szamos partján fekszik az Erdélyből Magyarországra vezető vasúti vonal mellett. Ismerteti Brassót, Szébet, Fogarast és Naszódot, mint nevezetes román csomópontokat, az egy Gyulafehérvár kivételével, a többi erdélyrészi magyar városokról meg sem emlékezik. Természetes, hogy „Erdélyország” történelmét is röviden ismertetve a dák korszaktól kezdve a maiig, mindent román szempontból tárgyal. A bánatról már mint tartományról szól, megállapítja határait, tárgyalja a Körös tartományt, mint román földet, megemlíti Debrecen, mint a fővárosát. Külön beszél Máramarosországról, elmondván, hogy Máramaros is, mint a többi dáciai tartomány, azelőtt szintén az övék volt, ma azonban a magyarok uralma alatt áll és Ausztria-Magyarország egyik tartománya. – Egy másik könyv 11. oldalán elősorolja Európa államait és a magyar államról meg sem emlékezik, Ausztria-Magyarországot illetéknéppen sorolja fel:

„Európa közepén van Ausztria-Magyarország, melynek fővárosa Bécs”.

Ezen és ehhez hasonló irányzat mellett a román államban tervszerűen tanítják úgy a

földrajzot, hogy a magyar állam önállósága ki ne tűnjön, hogy a magyar állam egysége látható ne legyen; ilyen irányzat mellett gondoskodnak arról, hogy a fiatal nemzedék lelkébe már az iskolákban könyvekből és térképekből egyaránt be legyen csepegtetve azon tudat, meddig terjesztendő ki adandó alkalommal a román állam utópisztikus reményeken nyugvó határa.

A harmadik csoportba tartoznak azon államok, melyekben a földrajztanítás tekintetében célzatosságról szó nem lehet, melyekben, ha hamis tanokat hirdetnek, annak csak tájékozatlanság lehet az oka, vagy esetleg – ilyen eset is van – az osztrák célzatosság érvényesülése.

Így például a „Lehrbuch der Geographie”, mely Halle-ban 1902-ben jelent meg, rólunk mint „Donautietland und Karpatenland” emlékezik meg, együtt helyezvén el minket itt Galíciával, Bukovinával és Romániával. E könyv földrajzi részében; Magyarország” -gal (Erdélyivel és Fiúméval) cím alatt foglalkozik, míg Horvát- és Szlavonországokat külön tárgyalja, Budapestről szólva elmondja, hogy az két részből áll és megjegyzi, hogy Buda a hivatalnokok és katonák, az osztrákok vagy németek városa. (Die Stadt der Oesterreicher oder Deutschen.) Beszél rólunk e könyv, mint „Ost-Oesterreich”-ről, természetesen a monarchia fővárosa Wien lévén, melyet már fekvése is a monarchia fővárosává avat.

Angliában a földrajzot tanítva, ismét csak mint államról, az osztrák-magyar monarchiáról tudnak, arról tudnak, hogy ezen egységes állam két részre oszlik ugyan, de mindkettő ugyanazon császárság alatt áll; tanítják olt úgy a földrajzot, hogy Ausztria-Magyarország fővárosának Wient mondván, Budapestről meg sem emlékeznek.

A francia iskolákban az osztrák-magyar birodalmat, mint egy államot ismertetik, mint különállóról szólnak Magyarországról, Erdély nagyfejedelemségről és a Horvát-Szlavonkirályságokról és mint különálló szabad királyi városról, Fiúméról. Bécs a birodalom fővárosa, Magyarország fővárosa Budapest, Prága Csehországé és így tovább.

A hollandus iskolában sem tudnak semmit a magyar államról, mint olyanról. Űgy tanítanak róla, mint Ausztriától elválaszthatatlan iker-államról, melynek közös fejedelme, közös külügyi, közös pénzügyi és közös hadügyi kormányzata van.

Spanyolországban keveset tudnak rólunk, de amit tudnak, azt rosszul tudják. Szerintök az osztrák császárság 17 tartományra, oszlik, ezek között van Hungária, Transsylvania, Kroatia és a katonai határőrvidék, mind önálló külön fővárosokkal.

Svájcról egy kis németnyelvű könyvecske alapján beszélünk, melyben hazánkról „des Kaiserthum Oesterreich-Ungarn” cím alatt szól. Tud ugyan arról, hogy ezen, a Habsburg-ház uralma alatt lévő monarchia két részből áll, tud arról, hogy mindkét résznek külön törvényhozása van, de aztán tud birodalmi minisztériumról is (birodalmi kancellár), de azt is tudja, hogy az egyes tartományok császári helytartóval kormányoztatnak.

Bulgáriában S. Hrintov és G. Ivanov tanárok könyvei alapján tanítják a földrajzot. E könyvekben Magyarország külön tárgyalatik ugyan Ausztriától, de csak úgy, mint cizleitbania és transleithania, így osztja két részre az osztrák-magyar császárságot (Imperia Austro-Ungarija). A magyar államot felosztják e könyvek tartó Hiányokra, ú. m. Magyarország, Horvátország, Szlavon ország. Erdélyország és Temesi bánóság. A magyar főváros Budapestről úgy beszél, mint a császárság második városáról, a többi városok neveit pedig mind németes hangzásban használja, sőt Erdély fővárosává teszi meg Hermanstadt városát.

Végre lássuk meg röviden Magyarországot az orosz földrajzi tankönyvekben. Általában mondhatjuk, hogy az orosz földrajzi tankönyvek pontos tárgyismerettel vannak írva, nem találjuk bennük idegen népek tendenciózus kisebbitését, mint azt különösen román, szerb, sőt német földrajzokban is észlelhetjük. A tendencia arra van meg, hogy a tanuló korrekt és nem ferde földrajzi tanításban részesüljön. Például a Voronecki Sándortól írt földrajzi tankönyvben a második kötet 260. és következő lapjain van megemlékezés Magyarországról, itt el van mondva, hogy Magyarország független állam, melynek Ausztriával csak annyiban van közös

uralkodója, amennyiben Ausztria császára, egyszersmind Magyarország királya; mint hasonló esetet Svéd- és Norvégországot említi, mely szintén két egymástól független állam, melynek közös uralkodója van. A magyar minisztérium, a delegáció, a magyar országgyűlés. Magyarország belső beosztása mind korrektül van adva, sőt – amit máshelyt nem találunk – mert mindenütt, Románia és Szerbiától eltekintve, hol román és szerb elnevezések használatnak, osztrák példákön építve, németesítetten látunk adva – a megemlített helynevek mellett mindenütt meglehetősen korrektül van a magyar nevek helyes kiejtése is megadva. Így van ez a magyar folyók, helységek és vidékeknél is. Bántólag hat ugyan, hogy Galíciát Felső-magyarországgal együttesen Vörös -Oroszország név alatt is megemlíti, ismét két részre osztva azt: Galicsina és Ugrocsina elnevezéssel.

Íme, ezekben ismertettük csak nagy és általános vonásokban a földrajz-tanítást nálunk, nemzetiségi irányzattal szomszédainknál, kik nem egy esetben tervszerűen ferdítenek és tőlünk távol eső, nem érdekelt, legtöbb esetben tájékozatlan, közjogunkat és a viszonyokat nem ismerő államokban.

A kép, melyet nyújtottunk, elszomorító, leverő; ezen változtatni kell. A „nemzeti gondolat”, mely ha akar, mindenre képes, kell hogy itt segítsen; követelje meg, hogy az állam ne tűrje határainkon belül a célzatos ferdítést; követelje meg s e tekintetben külügyi kormányunk felfogásunkat és érdekeinket képviselni tartozik, hogy földrajzunkat állami és nemzeti érdek ellenére idegen államokban tervszerűen hamisan ne tanítsák; követelje meg „a nemzeti gondolat”, hogy a tájékozatlan és nem egy esetben tervszerűen félrevezetett államokban közjogunknak megfelelően, küszöböltessenek ki a téves tanok. Erre szükség van, de ehhez jogunk is van. A történelmet, bárha nem ildomos, megengedjük, taníthatják tendenciozise is, de a földrajzot nem. Földrajz tárgyát megfogható és látható, el nem tolató határok és létező, látható alakulások képezik, melyek különbözően nem taníthatók, nem magyarázhatók, nem érthetők. Közjogi és területi alakulásunknak megfelelő képét kell adni a valónak, azon valónak, mely bent, mint kifelé az egységes magyar államot mutatja, mely előtt meghajolni köteles az állani minden lakója és melyet ismernie kell külföldön a hivatalos államoknak és melyet ismernie előnyös mindenkinek.

Tudjuk, hogy van a kifelé való érvényesülésnek nem egy nehézsége, tudjuk, hogy a magyar állam érdekeit, állami önállóságát nem elég hatályossággal akarják külügyi képviselleteink kidomborítani, tudjuk, hogy része van ebben a tájékozatlan felületességnek, de tudjuk, hogy a célzatos tudatosság is közreműködik. Ezzel szemben kell érvényesülni a nemzeti gondolatnak, mozduljon meg, követeljen bent, követeljen kint. Tegye meg kötelességét az állam, mint olyan, tegye meg kötelességét a társadalom, szükség van arra, mert csak így jön létre „az egységes magyar nemzeti állam”; mely nem elég, ha itt létre jön. a köztudatban ismerve van, szükséges, hogy künn a szomszédban, a távolban is tudják, hogy van és közjogilag és tényleg miként van.

XXIII.

A magyar nemzetiségi politika és a görög-katolikus magyarok.

Már egynéhány év óta folyik a magyar görög-katolikusok mozgalma magyarságunk érdekében. A kormánynál, nemkülönben Rómánál is kerestek támogatást arra, hogy a püspökségeik révén érvényesülni akaró eloroszosításoknak és eloláhosításoknak gát vettessék. A kormány meleg jóindulatának és érdeklődésének adott kifejezést, valahányszor e kérdés elébe került, de egyáltalában nem tett semmit. Azon a címen kerülte meg az erélyes közbelépést, hogy az érdemben való intézkedés joga Rómát illeti, különben is e kérdés a görög-keleti egyházak autonómiáját érinti és ebbe belenyúlania nem szabad. Így tiszteletben tartja ugyan az autonómiát, miből természetesen következik, hogy áldozatul esik a nemzeti érdek.

Ismerjük már a múltból is ez elméletet, más vonatkozásban ugyan és más körülmények között. Szilágyi Dezső volt képviselőházi elnök magatartása következtében 1898. és 1899-ben a felbuzdult obstrukció tiszteletben tartotta a házszabályt és ennek következtében megsértetett a törvény. Ma is ennek az elméletnek hatása alatt virágzik az ex-lex állapot és a passzív rezisztencia teóriájával sértetlen áll a képviselőházban a házszabály, de hanyatlik a parlamentarizmus és inog az alkotmány. Így, a felekezeti autonómia tiszteletben tartásának címe alatt, lábbal tiportatik a nemzeti érdek és hódít az eloroszosítás és eloláhosítás.

Balogh Pál nagy munkája „A népfajok Magyarországon];, kétségbe nem vonható számadatokkal igazolja és bizonyítja, hogy a magyar faj térvessése az orthodoxia terjedésével okviszonyban van s ahol magyar vidékek eloláhosodnak és eloroszosodnak, ott az eredményt – a történeti előzményeken és okokon kívül – előidézték valláserkölcsek is. Az autonómiájára hivatkozó orthodoxia. liturgiájának segítségével az elnemzetietlenítés szolgálatába áll s ahelyett, ami természetes volna, hogy általában magyarosodnék, a görög-katolikus püspökségek magukat kizárólag nemzetiségi jelleggel ruházták föl. tervszerűen oláhosítanak és oroszosítanak.

Lehet-e ezt elnéznünk? Lehet-e ezt megengednünk?

Az „egységes magyar nemzeti állam” létrejöttének érdekei parancsolják, hogy magyarrá, egynyelvűvé tegyük a magyar államot és mi megengedjük, hogy a görög-katolikus, eredetien magyar hívek felekezeti címek alapján a magyarnyelvűségtől, a magyar ethnostól elvonassanak.

Egy előző alkalommal a vallástanítás kérdésével foglalkozva, elsősorban a görög-keleti román és szerb egyházak és az ezeknek keretébe bevont, sem nem román, sem nem szerb görög-keletiek ügyével foglalkoztunk; ez alkalommal kizárólag a görög-katolikus magyarok érdekében kívánunk szót emelni, annyival inkább, mért míg ezek a görög-keleti magyaroknál sokkal nagyobb számban vannak, addig ők maguk is, hazafias érzésektől vezéreltetve, ismételten jajdulnak föl és keresnek bajaikban orvoslást,

Ha a kormányzat és Róma eddigelé nem látta szükségesnek jogos nemzeti igényeinknek kielégítéséről gondoskodni, úgy a „nemzeti gondolat”-nak kell segítségül jönni, azt tűzvén ki célul, hogy a görög-katolikus magyarokat magyaroknak tartsa meg.

Nem mondjuk, hogy a küzdelem új, sőt ellenkezőleg, történelmi adatok igazolják, hogy a küzdelem sok százados. Már 1. Endre királyunk idejéből található nyomokat, melyek görög szertartású magyarok létezését bizonyíthatnák. Később aztán, 1215-ben a Meráni zsinat intézkedik, hogy a görög-katolikus magyarok templomába oly igazhitű papok küldessenek, kik azoknak anyanyelvén ugyan, de a keleti egyház szokása szerint végezzék a szertartásokat.

Midőn 1649-ben a görög-katolikusok uniója forma szerint megkötötték, a magyar szertartásra vonatkozólag püspöki intézkedések is jöttek létre, sőt Kamilisz József püspök magyar anyanyelvű ifjaknak alapítványokat tesz, hogy azokból papok képeztetvén, magyar

vidékeken magyarul prédikáljanak és énekeljenek, sőt kilátásba helyezte, hogy ha a görög szertartású magyarok az unió mellett híven kitartanak, részükre a magyar misét is engedélyezni fogja. 1761-ben a szatmári zsinaton az unió elfogadása felett magyar nyelven tárgyalnak. Bacsinszky András püspök 1797-ben azt írja, hogy lelkészei legnagyobb része a szláv nyelvet nem is bírja, mi természetesen azt bizonyítja, hogy már akkor a magyar liturgia használatban volt. Pócsi püspök hivatalosan engedélyezi, hogy magyar vidéken működő lelkészek magyarul végezzék a szertartásokat. Roskovits Ignác, ungvári nagyprépost maga fordítja le az egyházi énekeket magyarra; magyarra fordítja a szent misét is s nyomtatásban adja ki. Ezután jött létre a hajdú-dorogi vikáriátus, mely a liturgikus könyveket magyarra fordítva adja ki.

Mindezen körülmények bizonyítják, hogy a magyar görög-katholikusok istentisztelete nemcsak a szent beszédekben volt és lehet magyar. Az újabb idők tehetetlenségének következménye, hogy Róma is segítségére jöven a nemzetiségi egyházak törekvésének; ma már egyházi tiltó rendelet van a hazafias irányú magyar görög-katholikusok nemzeti törekvése megtörésére.

A nemzeti törekvéseikben így visszaszorított görög-katholikus magyarok reménytelenül látják most a magyar államban magyarságukért való küzdelmük hiu voltát, várva, de nem remélve, hogy újabban Rómába juttatott memorandumuk kedvező elintézését nyerjen.

A felekezeti autonómia tiszteletben tartásának címén tartózkodik a kormány segítségükre jönni. Hallgatólag elnézi az állam, hogy a munkácsi és eperjesi orosz-, a balázsfalvi érsekség és a nagyváradi és szamos-újvári román püspökségek területén lakó görög-katholikus magyarok tervszerűen nemzetietleníttessenek el. A papképzés mind az öt püspökség mellett kizárólag orosz és oláh lévén, hasonlóképpen csak orosz és oláh nyelven képeztetvén a tanítók, tervszerűen következik be, hogy a görög-katholikus magyarok egyházi és iskoláiban kihál a magyar nyelv és hódít az orosz és oláh.

Hol lesz ennek a határa, ha a „nemzeti gondolat” tiltó és követelő szavát föl nem emeli?

Kövesse kiki hitét, meggyőződését szabadon, de ne adassék mód arra, hogy a magyar idegen nyelvet tőrjön templomában; az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” jövőnk érdekében kell hogy létrejöjjön és bizony erre törekszünk és midőn erre kell hogy törekedjünk, akkor tért engedünk és alkalmat adunk arra, hogy ezen céllal homlokegyenest haladva, felekezeti autonómia címén veszítsük el azon anyanyelvűeket is, kiket nemcsak megtartanunk, de akikhez másokat is – a magyar célra tekintettel – elhódítanunk kellene.

A múlt év őszén jajdult fel a görög szertartású katolikus magyarság Nagy-Károly hitközség nemzeti küzdelmében a sajtó útján, ismertette Somossy Miklós tollából azon tarthatatlan helyzetet, melybe jutott akkor, midőn dacára annak, hogy hívei kizárólag a magyar nyelvet beszélnek, mégis egyházi életükbe a román, .nyelvel kívánja egyházi főhatóságuk reájuk erőszakolni.

Ugyancsak a múlt évben ismertette Mellez Emil a görög szertartású katolikus magyarok viszonyait „a nagyváradi román egyházmegyében. Ezen könyvből azt látjuk, hogy azon püspökség 44 egyházában együttesen 26,000 magyar anyanyelvű görög-katholikus hívő van. sőt ezen egyházakban a magyarokkal együtt lakó többi, magát magyarnak nem valló görög-katholikus 17.000 oláh, majdnem kivétel nélkül beszéli a magyar nyelvet és dacára ennek, a nagyváradi román görög-katholikus püspökség nem képez magyar papokat, magyar tanítókat, eltiltja a magyar nyelvet a templomban és iskolákban és teszi ezt akkor, midőn azon püspökség 168 egyháza közül 44 magyarajkú.

A szamosújvári görög-katholikus püspökség szilágy-, ugocea- és szatmárvármegyei egyházközségei közül nem egyben vallják magukat magyar anya-nyelvűeknek a görög-katholikus hívek és így van ez a balázsfalvi érsekség területén nem egy helyen, Maros-Torda-, Udvarhely-, Csík- és Háromszék-vármegyékben, így volt ez különösen a régmúlt időben. A Bach-korszaknak kellett jönni, hogy az elnemzetietlenítés útját egyengesse és szegyenkezve

valljuk be, hogy az 1867-ben kezdődött új alkotmányos élet intézői nem bírtak kellő tájékozottsággal, kellő erélylyel és bátorsággal a megindult irány útjának gátat vetni. Az új alkotmányos élet ügyeinek intézői törvényekkel biztosították a nemzetiségi felekezetek autonóm jogait és az autonómia tiszteletben tartásának címén engedték a nemzetiségi egyházak, nem egy esetben állam- és nemzetellenes törekvéseinek érvényesülését.

Vegyük kezünkbe Balogh Pál „A népfajok Magyarországon” című nagy munkáját, hasonlítsuk össze adatai alapján a tíz évenként megújuló népszámlálás eredményeit és látni fogjuk, miként dolgoznak az orthodox egyházak a magyar nemzeti érdekek ellen, a magyar faj terjedésének rovására, nemzetiségi irányban. Természetes, hogy ha a magyar állam nem gondoskodik arról, hogy Eperjesen, Munkácson, Nagyváradon, Balázsfalván és Szamosújvárit magyar görög-katholikus papok is neveltessenek, ha nem gondoskodik arról, hogy magyar anyanyelvű görög-katholikus iskolákba magyar tanítók menjenek, akkor csak idő kérdése, hogy mikor lesz a esik-, háromszék-, udvarhely- és maros-tordavármegyei görög-katholikus magyar székelyekből román, mikor lesz a szilágyi, szatmári és ugocsai görög-katholikus magyarból román.

Ezekkel együtt fog elveszni a magyarság számára a nagyváradi püspökség területén lévő 44 görög-katholikus egyház a románság javára. Nem lesz megtartható a munkácsi és eperjesi püspökséghez tartozó magyar görög-katholikusság sem, elvész az orosz tengerében, sőt, ki tudja, meddig tarthatja magát a hajdúvármegyei, egy csoportban lakó szívós magyar görög-katholikus hajdúság is.

Valóban elszomorító, ha ilyen körülményeket látunk. Elszomorító, mint igazolása annak, hogy a magyar állam ügyeinek intézői nem tudják kellően átérteni, nem tudják kellően átérezni azon nagyfontosságú kérdést, mely a magyarság számarányainak fejlesztésében van.

A magyar állam jövője egyedül nemzeti jellegében, nemzeti egységében lehet biztosítva, enélkül hiú ábránd minden a jövőbe vetett remény, még azt sem érzük el, hogy jövőre állam legyünk. Ha állam akarunk lenni e földön, úgy nemzeti állammá kell lennünk és nemzetivé és nyelvben egységessé. E célra minden eszközt, mely alkalmasnak kínálkozik, meg kell ragadnunk, mert nem lehet, hogy a felekezeti autonómia tiszteletben tartása címén vesszen el a nemzet, fogyjon számban s erőben. Szép, hangzatos elméletek, jogok tiszteletben tartásának tetszetős” szavai ne vezessenek félre! Ne nézzen más célt, más tekintetet a „nemzeti gondolat”, mint az „egységes magyar nemzeti állam”-ot! Ennek érdekében emelje fel szavát követelőleg, szemben a nemzetiségi orthodox, avagy más, a nemzeti érdekeket szíven nem hordó egyházakkal is.

XXIV.

A magyar nemzetiségi politika és egy kis büntetőjog.

Különös valami, de tény, bárha meg nem magyarázható, hogy mintegy általánosan elfogadott igazságnak tekintetik, hogy a kis Svájtól eltekintve és a tartományokra oszlott Ausztriát figyelembe nem véve, egyedül Magyarország azon állam Európában, melyben hiányzik a nemzeti egység s mely ennek folytán, polyglott jellegére tekintettel, egységes nemzeti jellege feladásával, szinte mondhatni köteles nyelvi és nemzeti egysége rovására, a területén lakó nem magvai' anyanyelvű állampolgároknak különleges nemzetiségi kedvezményeket biztosít. Magunkkal hitettük el. hosszú időn keresztül, hogy ez így van és engedték a külföldnek arról győződni meg, hogy másképp nem is lehet. A tehetetlen, egységes iram kitűzni nem tudó laza közvélemény felelős elsősorban a tévhitéri akkor, midőn a tényeknek ez meg sem felel. Románia” a területén lakó ősmagyarokat és azok nemzetiségi jogait tekintetbe nem véve, zajtalanul dolgozik nemzeti irányban és nem messze van az idő, midőn még a románoknál is régibb őslakói azon földnek, a magyar csángók, feloszolnak az egységes román nemzetben. Szinte természetesnek találjuk mi ezt. annak találja a magyar közvélemény is, s ha egyszer-másszor fel is jajdul, sem társadalmi, sem kormányzati körből kiindulólág orvoslást nem keresünk, sőt tovább megyünk: megengedjük, hogy az ottani magyarságot teljesen elnyomó Románia kormányzata és társadalma, a csak, sajnos, állítólag, elnyomott magyarországi románok érdekében felszólaljon, közbelépjen, sőt elnézzük, hogy erkölcsi és anyagi támogatásban részesítsen magyar állam- és nemzetellenes törekvéseket és ha esetleg egyes izgatók területére mennek vagy menekülnek, ott azokat ölelő karokkal fogadja, kitünteti és alkalmat ad részükre, hogy nyilvánosan, sajtóban és gyülekezetekben a magyar állam ellen tüntessenek és izgassanak.

A kis Szerbia lakosságának több mint egy hatoda románajkú, de azért ott román-kérdés nincs, mert a szerb állam bír kellő öntudattal és erélylyel oly közhangulatot teremteni meg, mely területén a szerb nemzeti állammal szemben román aspirációknak tért nem enged.

A francia állam, mely a szabadság és egyenlőség jogait mint első vívta ki, köztársasági szervezetében is lehetőnek és természetesnek tartja, hogy kifelé csak nemzeti egységéről tudjon, de hogy bent is útját állja minden nemzetiségi aspirációnak. A 200,000 baszk délen, az ugyancsak 200,000 flamand északon, mint nemzetiség, nem bír jogokkal; a francia, nemzeti közvélemény lehetlenné teszi, hogy ily jogokról szó lehessen. Midőn a nagy francia forradalom az egységes francia nemzetet megalkotta, egyáltalában a fajok és nemzetiségek jogaival nem törődött, csak az egyéni szabadsággal és emberi jogokkal. Az ezen elvek alapján létrejött egységes francia állam, a mai köztársaság, az egységes nemzeti állam alapjain épült fel és amint nemzetiségi jogokat nem engedett az őslakó baszk és flamandoknak, úgy nem biztosított a későbbi terjeszkedés folytán francia területté lett Nizza környékén elszórva lakó 700,000 olasznak sem. A francia állam, sőt a nem francia nyelvet beszélő francia állampolgár is ezt természetesnek tartja, az olasz állam és közvélemény sem keres eszközöket ezen olasz anyanyelvű francia alattvalók nemzetiségi jogainak biztosítására. A provencei nyelv sem egy a franciával és mégis, bárha egy kis provencei irodalom önállóan fejlődött is, a régi Provence lakói nemzetiségi jogokat maguk részére nem keresnek. A Bretagne, egykor önálló hercegség, tiszta kelta eredetű lakói ma is ősz anyanyelvükön, breton nyelven beszélnek, de azért, bárha 1½ millióra tehető e népfaj és tömegesen, egy csoportban lakik, azért a francia államban nemzetiségi jogai nincsenek, dacára annak, hogy legnagyobb részük a francia nyelvet nem is beszéli. Sem ezek számára, sem a többi nem francia anyanyelvű Franciaországban lakók számára jogokat biztosító nemzetiségi törvény nincs. A közigazgatás az egész állam területén kizárólag francia, dacára annak, hogy Bretagne még azon régi önállóságra is hivatkozhatna, melylyel 1532 előtt bírt, lévén teljesen független a francia államtól, mely önállósággal a ma

külön nemzeti jogokat élvező és már 800 éve a magyar korona alá tartozó Horvát-Szlavón-országok sem dicsekedhettek. A franciaországi ezen állapotokat mindenki természetesnek tartja, természetesnek tartja odahaza a sajtó, de természetesnek tartja ágy a sajtó, mint az általános közvélemény a külföldön is. Nem jut eszébe a baszk, flamand, olasz, provencei vagy breton faj egyetlen képviselőjének sem jogokat keresni odahaza és támogatást a külföldön elnyomtatásuk miatt. Nem teheti ezt, nem meri tenni, inert „a nemzeti gondolat”-tól áthatott és arra utalt egységes, erős közvélemény azt nem tűrné meg!

Nekünk a magyar államban jutott azon megalázó, nyomorú sors, hogy nemzeti és állami egységünk védelmére állandóan harcban kell lennünk honfitársaink, állampolgáraink egy részével és magával a külföldi közvéleménnyel is, mely az állítólag nálunk elnyomottak segélyére jön akkor, midőn hasonló viszonyok és körülmények között náluk is hasonló nemzetiségi küzdelmek lehetnének, ha az állam ereje és „a nemzeti gondolat” öntudatos érvényesülése ennek útját nem állana.

A tőlünk elmenekült államellenes izgatók ölelő karokkal fogadtatnak nem egy szomszéd államban, sőt midőn a pángermán izgatásért elítélt Kom Arthur a német birodalomba szökött, ott nem csak szíves fogadtatásban részesült és támogatást talált, de alkalmat is nyert arra, hogy sajtóban és gyülekezetben egyaránt, folytassa állam- és hazaelenes üzelmeit, izgatván tovább az „egységes magyar nemzeti állam” ellen. A nagynémet birodalomban tehette meg ezt, ott, hol több mint 4 millió nem német anyanyelvű német állampolgár megnémetesítésével rendszeresen foglalkoznak, hol, a kisebb nemzetiségekről nem is szólva, a több mint 3 millió lengyel teljesen németté tétele az ottani „nemzeti gondolat”-tól helyeselt állami törekvés.

Az általános nagynémet közvélemény helyesli a nem német anyanyelvűek németté tételére való törekvést, helyesli és a célra az ottani „nemzeti gondolat”-tól áthatva, áldozatokat is hoz, de ugyanekkor elítéli a magyar államban a magyarosító és egységesítő nemzeti törekvéseket, üldözött mártírokként fogadja a tőlünk megszökött nemzetiségi izgatókat, a közvélemény támogatásukra jön, sajtójában védelmébe veszi, sőt anyagi támogatásban is részesíti. Hol itt az igazság? Hol itt az egyenlőség?

Románia, Szerbia területén beolvaszt, Franciaország nem ismer el államában nemzetiségi jogokat, Németország nagy erélylyel és körültekintéssel területén németesít és ha a magyar állam tesz mindehhez hasonlót az európai közvélemény előtt, a vádlottak padjára jut és elítéltetik. Sőt nem elég az elítéltetted, ennél több történik: meg nem engedett eszközökkel, jogtalan beavatkozás mellett, szóval és írásban támogattatnak a magyar állam területén mutatkozó államellenes törekvések. Nem egy esetben anyagi támogatásban részesülnek kint, de nyílt és titkos támogatás útján bent is egyes izgatók és az „egységes magyar nemzeti állam” létrejötte ellen indított mozgalmak segítézetnek.

Úgy egy csapásra nincs módunkban ezen segíteni, de a határozott és öntudatos állami akarat érvényesülése, egy erős, komoly, a „nemzeti gondolat”-tól vezetett törekvés kell hogy a külföldi félrevezetett közvéleményt és igazságtalan ítéletét megváltoztassa. A kormányzat erélye és „a nemzeti gondolat” érvényesülése lehetlenné kell hogy tegye külföldön való ellenünk izgatás folytatását, lehetlenné kell hogy tegye, hogy idebent idegen pénzzel az „egységes magyar nemzeti állam” érdeke ellen szíttassék a tűz. A hazai sajtó határozott fellépése, a külföldi sajtó okos, bölcs, de bátor felvilágosítása meg kell hogy mutassa, hogy hasonló körülmények között csak hasonló eljárásnak és elbírálásnak van helye.

Ha Romániának, ha Szerbiának helyes és jogos a területén lakó nem román anyanyelvűek jogairól nem is tudni, ha a francia állam a területén, a mintegy 3 milliót kitevő nem francia anyanyelvű francia állampolgárok számára nemzetiségi jogokról nem tud, ha a német állam 4 millió nem német anyanyelvű állampolgárát kitartó erélylyel és céltudatosan németesíti, akkor szabadjon ezt tenni nekünk is, mert ehhez jogunk van és érdekünk is parancsolja, mert – amint már ismételten mondtunk – ha egy nyelvű „egységes magyar nemzeti állam”-má lenni nem tudunk, akkor csak idő kérdése, hogy mikor szűnünk meg állam lenni.

Ma Európában csak nemzeti államoknak van létjogosultsága és mert lenni akarunk, nemzetivé, egységessé kell lennünk. Ki ennek útját állja, azt utunkból félre kell tennünk, aki érdekeink ellen tesz, ha az a külföld, azt fel kell világosítanunk, ha területünkön van, vagy állampolgárunk, ekkor meg kell büntetnünk.

Ez érdekből a büntető törvénykönyvhöz kell folyamodnunk és miután büntető törvénykönyvünk hiányos, a hiányokat pótolnunk kell.

Az 1878: V. t.-c. II. részében a III. fejezet a hűtlenségről szól. Ezen fejezet, mely a 142. §-tól Bezárolag a 151. §-ig terjed, egy új szakasszal volna pótlendő, mely így szólhatna:

„Ki a hűtlenség bűncselekményét azáltal követi el, hogy valamely külhatalom kormányával, vagy külföldi társulattal szövetkezik, vagy azzal közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe bocsátkozik avégett, hogy azoktól nyert anyagi segélylyel a magyar állam, a magyar nemzet ellen gyűlöletet szítson, vagy folytasson – 5 évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”

Ezenkívül szükségesnek tartjuk egy egészen új törvény megalkotását is, mely a következőképpen szólhatna:

1.§

Ki az illetékes állami hatóság engedélye nélkül valamely külállamtól, annak fejedelmétől, külföldi társulattól vagy magánszemélytől egyházi, iskolai vagy bármely nemzetiségi cél támogatására segílyt kér, vagy elfogad, 8 napig terjedhető elzárással vagy 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

2.§.

A magyar állam területén politikai, nemzetiségi és munkásegyletnek tagja csak magyar állampolgár lehet.

Külföldi, ki az ily egyletek gyűléseiben résztvesz, ha súlyosabb büntetőjogi beszámítás alá eső bűncselekményt nem követ el, – 8 napig terjedhető » elzárással, vagy 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő és az 1879: XL. t.-c. értelmében a toloncozásra nézve fennálló szabályzat 2. §-nak *d)* pontja alapján az országból kiutasítható.

3. §.

Azon magyar állampolgár, ki oly külföldi egyesületben, vagy gyülekezetben vesz részt, melynek célja, vagy törekvéseinek iránya képes a magyar állam és a magyar nemzet ellen gyűlöletet szítani, – 2 hónapig terjedhető elzárással, vagy 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Hasonló büntetés alá esik azon magyar állampolgár is, ki külföldön sajtó útján izgat a magyar állam és magyar nemzet ellen.

4. §.

Aki nem azon célból, hogy az 1878: V. t.-c. II. rész 1., 3. és 4. fejezeteiben meghatározott valamely büntettet elkövessen, oly szövetkezésben vesz részt, melynek léte, szervezete és célja az állam kormányzata előtt eltitkoltatik, – 1 hónapig terjedhető elzárással, vagy 400 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Nem büntetetik a szövetkezés miatt az, aki, – mielőtt még a hatóság felfedezte volna: a szövetségtől eláll és elállását a szövetkezetnek tudomására juttatja, vagy pedig a szövetséget a hatóságnak feljelenti.

5. §.

Jelen törvény 3. §-a szerint büntetendő cselekmény a királyi járásbíróságok, az 1., 2. és 4. §§-ba ütköző büntetendő cselekmények pedig a közigazgatási hatóságok hatásköréhez utaltatnak.

6. §.

Jelen törvény végrehajtásával az igazságügyminiszter bízatik meg.

Állami és nemzeti érdekeink parancsolják, hogy azokkal, kik állami és nemzeti érdekeink ellen vétének, szigorúan bánjunk el; módját kell keresnünk, hogy álúton, megkerülés

mellett, sem itthon állampolgáraink maguk, vagy külföldi támogatás mellett ne árthassanak és módját kell találni annak, hogy külföldre menekülve se kerülhessék el a büntetést. Úgy hisszük, hogy a fentebb javasolt törvényszakaszok nagyban és egészben a célnak megfelelően, alkalmasok lesznek az „egységes magyar nemzeti állam” érdekeit szolgálni.

XXV.

A magyar nemzetiségi politika és egy kis közjog.

Már hosszúra nyúlt fejtegetéseink rendjén nem egyszer mondtuk el, hogy aktuális politikai kérdésekkel e keretben foglalkozni nem akarunk, mégis minden őszinte törekvésünk dacára nem tudjuk elkerülni, hogy esetleg olyan kérdéseket is ne érintsünk, melyek a napi politikával is kapcsolatban vannak. Törekvésünk az, hogy tárgyilagosak legyünk és csak amennyiben kikerülni nem tudjuk, engedjük meg magunknak, hogy közvetlen napi kérdést is érintsünk.

Egy régebbi fejtegetésünkben a magyar nemzetiségi politikáról – a dualizmussal kapcsolatban – mondván el nézetünket, megemlékeztünk a közös hadsereg német vezény-nyelvéről is. Csak nagy általánosságban érintettük e kérdést, azon nézetnek adván kifejezést, hogy nemzeti gyakorlati szempontból kevésbé fontos a vezény-nyelv, mint inkább az ezred- és szolgálati nyelv kérdése, ez lévén a legénység és tisztikar közötti érintkezésre használva és az összes magyar államból sorozott ezredek és csapatok érintkezési nyelve, ha ez magyarrá tétetnék, cél- és észszerű beosztásával és összevegyítésével az összes besorozottaknak, tekintettel a magyar anyanyelvűek, vagy jobban mondva a magyarul beszélők több, mint 60^o -ot kitevő számarányára, a hadsereg maga is, szemben a nemzetiségek széthúzásával, jelentékeny tényezőjévé válhatna a magyarul tudók és beszélők számának szaporítására és ezzel sikeresen mozdítaná elő az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” létrejöttét.

Azon fejtegetésünk alkalmával csak odavetően érintettük, egyáltalában ki nem fejtve e kérdést, annál kevésbé érintve a közös hadsereg vezény-nyelvének ügyét közjogunk szempontjából. Ma sem akarunk mélyrehatóan foglalkozni e kérdéssel, de érintenünk kell mégis, mert kétségtelen, hogy a magyar nemzetiségi politika szempontjából ennek is van fontossága, mint eszköznek – és mi ezidőszerint csak e szempontból foglalkozunk vele – arra tekintettel, hogy a magyarul tudók és beszélők száma szaporíttassék.

Általánosan elfogadott nézet s teljesen kifejtve, ellenzéki álláspontból sem támadott felfogás az, hogy az 1867: XII. t.-c. 11. §-ban kifejezésre jutott elhatározás, hogy „az, ami az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozik, Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el”, magában foglalja a korona azon jogát is, hogy a vezény-nyelvet az egész hadseregnek egységesen maga állapítsa meg és ezzel a nemzetnek erre vonatkozó joga, mint átruházott jog. a korona által gyakoroltassék. E felfogás alapján, bár csak hallgatólag, de az alkotmányon kívüli időktől áthozottan, vezényeltetik a magyar hadseregnek közösnek nevezett része, a Lajthán túli tartományok és országok összes hadseregével együtt németnyelven; itt van a félreértés, úgy mondjuk, ha úgy tetszik, a felfogásban az eltérés. Az 1867: XII. t.-c. 11. §-a egész hadseregről beszél, ezen csak elvet kimondó szakaszon alapulólag jött aztán létre az 1868: XL. és később az 1889: VI. t.-c, nemkülönben a honvédségről szóló 1868: XLI. t.-c, valamint az 1890: V. t.-c, úgy a népfölkelésről szóló 1868: XLII. t.-c és az ezt hatályon kívül helyező 1886: XX. t.-c.

És mit látunk a vezény-nyelv tekintetében? Azt, hogy szemben azon téves és hallgatólag elfogadott fölfogással, hogy az 1867: XII. t.-c 11. §-a értelmében, bár ki nem fejezeten, joga a nemzetnek az egész hadseregnek nézve is érvénynyel a vezénylet nyelvét meghatározni, a koronára ruháztatott, az 1868: XLI. t.-c 18. §-a a honvédség nyelvét, dacára annak, hogy a honvédség is kiegészítő része az egész hadseregnek, a magyart állapítja meg, fen-tartván ezen rendelkezést az 1890: V. t.-c-ben is, elrendelvén egyidejűleg, hogy Horvát-Szlavonországekban a honvédség vezény-nyelve a horvát legyen; nemkülönben a népfölkelésről szóló 1886: XX. t.-c 7. §-a megállapítja, hogy a szolgálati és vezény-nyelv a népfölkelésnél

ugyanaz, ami a honvédségnél, tehát a magyar államban magyar, kivételt csak Horvát-Szlavonországokra tevéen. Tehát az 1867: XII. t.-c. 11. §.-ában vezény- és szolgálati nyelv megállapításának jogát az egész hadseregre érvényre nem ruházta át a királyra, mert az egész hadsereg kiegészítő részét kétségtelenül képező honvédséget és népfölkelést illetőleg maga törvényben rendelkezik, vezény-nyelvül a magyar nyelvet állapítván meg, figyelemmel a horvát-szlavón-országi nyelvviszonyokra. Mint a királyra át nem ruházott jog, ma is a törvényhozásé tehát a jog, a vezény-nyelvet a magyar hadseregnek közös részére nézve megállapítani. Ha ezen jogával az 1867: XII. t.-c. 11. §.-ában nem élt, avagy elmulasztotta élni, az 1868: XL., illetőleg 1889: VI. t.-c. megalkotása alkalmával, még mindig nem tekinthető e jog elenyészettnek, feladottnak vagy átruházottnak.

Élhet a nemzet e jogával, ha szükségét látja és a törvényhozás, – az országgyűlés és a korona együtt – törvényalkotás rendjén, avagy rendelkezőleg a mai gyakorlattól eltérőleg, megállapíthatja a közös védelem érdekében és annak eszközeként fennálló egész hadseregnek kiegészítő részét képező magyar közös hadseregnek is vezény- és szolgálati nyelvül a magyart, mint ezt tette ugyancsak az egész hadsereg kiegészítő részét képező honvédségre és népfölkelésre nézve.

Ez a rideg, elvitathatatlan közjog; az. egységes, egynyelvű „magyar nemzeti állam” szempontjából, mint magyar nemzeti törekvés, jogosan keres érvényesülést e felfogás. És mi a politika? A politikai felfogás ezzel szemben tehet engedményeket is, ha magasabb szempontok és érdekek azt parancsolják, tehát máról holnapra átmenetileg, avagy részletekben, de a jog. mint olyan, fennáll, nem is kételkedünk, hogy előbb-utóbb teljes hatályában érvényesülni is fog, azért is, mert jog és mint ilyen, fennáll, a királyra át nem ruházott, de azért is, mert az „egységes magyar nemzeti állam” megalakulása érdekében természetesen érvényesülnie kell.

Íme, egy kis közjog a közös hadsereg magyar részének vezény- és szolgálati nyelvét illetőleg, mint fontos és nagyjelentőségű az „egységes magyar nemzeti állam” megalkotása szempontjából a nemzetiségek színhúzó nyelvi törekvése ellensúlyozásának céljaira.

De fontos kérdés, az „egységes magyar nemzeti állam” létrejötte tekintetéből a magyar nemzeti érdekek érvényesülése a monarchia és a közös intézmények keretében.

Volt alkalmunk már elmondani fent is hivatkozott egyik fejtegetésünkben, hogy mi a dualizmus keretében nemcsak lehetők tartjuk, de biztosítottak is tekintjük sikerét ezen előre törő alakulásnak, mely hivatva van „az egységes magyar nemzeti állam”-ot létrehozni, de természetes, hogy ezen dualisztikus alakulásban úgy a korona és dinasztia, valamint a velünk egy uralkodó alatt élő Ausztria is, jóhiszeműleg fogadják el jogosultságát annak, hogy e kereten belül, a dualizmus keretén belül a magyar államnak, mint államnak és egységesnek létjogosultsága van és sem a közös intézmények fentartása és értelmezése tekintetében magunk között, sem kifelé való jelentkezésünkben ne törekedjenek arra, hogy a magyar államnak mint olyannak és önállóan és mint nemzetileg egységesnek kifejezésre juttatása elébe nehézségek gördítenek. Az önálló és „egységes magyar nemzeti állam” nem nézheti el, hogy a velünk az 1867: XII. t.-c. alapján dualisztikus viszonyban lévő Ausztriában más közjogot hirdessenek a magyar államot illetőleg, mint ahogy mi azt ismerjük, mint amiként az a mi törvényeinkben is megállapítva van.

Az „egységes magyar nemzeti állam” érdekei nem tűrik meg, hogy Ausztriában olyan közjogi értelmezés jusson kifejezésre, hogy Magyarország benn van az osztrák császárságban, része annak, a közös ügyekben mindenesetre az, csak a külön magyar ügyekben önálló és csak ezekben az ügyekben uralkodik itt a magyar király, de a hadügyben és külügyben az egységes uralkodó, abszolút hatalma érvényesül mind a két állam területén.

Az „egységes magyar nemzeti állam” jövője nem tűrheti azt a közjogi felfogást, mely szerint a monarchia egy egész, és mint ilyennek, vannak egységes határai, szemben ama törvényen alapuló magyar közjoggal, mely nem államterületeket, hanem két önálló államot

ismer.

Az ilyen közjogi magyarázat és értelmezés sérti a magyar állami szuverenitást és terjesztett tévtanaival nehezíti „az egységes magyar nemzeti állam” létrejöttét, támaszul szolgálván a széthúzó nemzetiségi elméletek terjedésének.

Közjogi érdekeinknek „a magyar nemzeti állam” szempontjából az felel meg, hogy félre nem magyarázva az 1867: XII. t.-c. alapján biztosított teljes magyar államiságot, ez kifejezésre jusson közös intézményeinkben, de kifejezésre jusson külföldi képviseltetésünkben is.

Az 1867: XII. t.-c. 8. §-a megállapítja a két állam együttes képviseltetését, úgy diplomatikai, mint kereskedelmi szempontból a külföld irányában, annak adván kifejezést, hogy a külügyek célszerű vezetése közösséget igényel és e közösséget igénylő szempontra figyelemmel, az ügyek vezetését a közös külügyminiszter teendőjeként állapítja meg. de ebben a közös vezetésben – a vezetés lévén csak közös – sehol sem jut kifejezésre azon törekvés, vagy engedmény, hogy a magyar állam, mint olyan, állami önállóságának jellegéről lemondott volna.

Szükséges, hogy az „egységes magyar nemzeti állam”, mint olyan, külképviseletésében is megtalálja a maga államiságának külső kifejezésre juttatását, szükség lévén erre azért is, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” teljes önállóságát is, nem egy esetben kétségbe vonni szerető, széthúzó nemzetiségi törekvések a külföld előtt se érvényesülhessenek.

Íme, ez is egy kis közjog abból a szempontból, hogy ügyelnünk kell, mert bent és kint, a velünk egy uralkodó alatt álló Ausztriában úgy. mint a külföldön is, de nem akarjuk tagadni, közös intézményeink hibás és fogyatékos kezelése következtében s néha öntudatlanul, nem egyszer öntudatosan érvényesülnek oly mulasztások, vagy törekvések, melyek midőn államiságunk teljes voltát homályosítják el, széthúzó nemzetiségeink malmára hajtván a vizet, állják útját a nagy cél megvalósításának: az egynyelvű „egységes magyar nemzeti állam” megalakulásának.

Erezzük e kérdések fontosságát mi. éreztük akkor is. mikor részünk volt az ügyek intézésében; csendesen, féltünk nélkül, nem hirdetve kint azt, amit teszünk, de a hivatali szoba zajtalan munkássága közben, bent és kint egyaránt, visszaszorításával a széthúzó nemzetiségi törekvéseknek itthon, közös intézményeinkkel szemben követelőikig és nem egyszer eredményesen, juttattuk érvényre az önálló magyar állami érdekeket, melyek alkalmasak voltak arra, hogy a magyar államot, mint önállót, mint magyart és nemzetit megmutassák, tovább fejlesszék; kerestük és kutattuk azon gyakorlati módokat és eszközöket és azon elveket, melyek a „magyar nemzeti állam” érdekeinek felsőbb szolgálatára jóknak mutatkoztak, kerestük és kutattuk nem egyszer – és erről annak idején, ha majd egy késő jövőben feltárva lesznek, igazolásul fognak szolgálni, ma még be nem tekinthető hivatalos iratok – azon eszközöket, melyek alkalmasak és szükségesek arra, hogy „az egységes magyar nemzeti állam” létrejöjjön. Akkor még tollal nem hirdetett elveink elébb-utóbb esetleg zsinórmértékül szolgálván a jövő eljárásoknál, meghozandják talán hasznos gyümölcseiket. Tény az, hogy midőn az ügyek intézéséhez minékünk is szavunk volt, a nemzetiségek nem mozgolódtak, habár szerénytelen is, de elmondjuk, „az egységes magyar nemzeti állani” jövőjében kezdett hinni a nemzet; szűk keretben talán, de tettünk annyit, amennyit tenni lehetett, mindenesetre merjük mondani: a nemzeti fejlődés útján haladtunk előre. Ma másoké a tett mezeje, mi akkor megkezdett munkánkat csupán a tollal folytatjuk akkor, midőn „az egységes magyar nemzeti állam” létrehozta érdekéből megmozgatni, tette hívni kívánjuk „a nemzeti gondolat”-ot.

XXVI.

A magyar nemzetiségi politika és a sovinizmus.

„A sovinizmus nem mindig hazafiság”, hallottuk elhangzani a főrendiházban a horvát útlevel-kérdés tárgyalása alkalmával. Érteni ugyan nem értjük, hogy valódi értelmében az mit jelent, de, sajnos, a gyakorlatban sűrűn, újra és újra ismételten tapasztaljuk, hogy minálunk a magyar államban túlsokan vannak, kik a sovinizmust elítélve, a máról holnapra való megalkuvás rendszerének követése mellett a „nemzeti gondolat” visszaszorításával állják útját egy erős nemzeti fejlődésnek.

Mi a sovinizmus? Erősen akarni, mindig és mindenben egy kitűzött cél felé törekedni, nem venni figyelembe semmit, mi az útban áll, csak a célt nézni, mellétekintetek nélkül, vakmerően törni előre, sokszor tahn meggondolatlanul, az eszközt sem nézve, csak azt nézni, csak azt akarni, mi a cél, ettől semmi körülmények között, bármi veszély dacára is magát elterelni nem engedni.

Ki erősen tud akarni, ki minden eszközt fölhasznál arra, hogy akaratát érvényesítse, hogy célját elérje, ki nem tekint akadályokat, ki nem enged magával szemben korlátozó érveket érvényesülni, – az sovinizshta. Körültekintés lehet sok esetben helyes és indokolt, de nagy célokat nehéz körülmények között elérni csak megtántoríthatlan akarattal, minden gátat vakmerően áttörni csak bátor sovinizmussal lehet. Ott, hol egy nemzet, hol egy állam jövője van szóban, hol szembe kell állani az ellenségek harcias táborával, avagy a mérsékeltebb körültekintők aggályaival, ott sovinizmus nélkül eredményeket elérni nem lehet.

Nekünk „az egységes magyar nemzeti állam”-ot megalkotni sovinizmus nélkül lehetetlenség; hiába hangzott el a főrendiházban „a sovinizmus nem mindig hazafiság”, mi ragaszkodunk ahhoz, hogy sovinizstáknak kell lennünk, ha magyarok akarunk lenni és e földön az „egységes magyar nemzeti állam”-ot létrehozni akarjuk.

Aki nem sovinizshta e célból, az lehetőnek tartja, hogy a magyar állam területén útlevelek, melyek a külföldre szólnak, más, mint a magyar nyelven állíttassanak ki; az enged a célból, mert nem gondolja meg, hogy az állami közösségből folyik, hogy a magyar állam kifelé csak egységesen jelenhet meg, nem gondolja meg, hogy a horvát-szlavón önállóság, bármily tágkörű legyen is, csak tartományi jellegű és autonómia értékű. (Annak nem lehet kifelé érvényesülnie, mert ha önállóan és kifelé érvényesül, az állami közösség jellege inog meg és a kifelé való érvényesülés folytán a magyar állam egységes jellegét teszi kétségessé, mert Horvát-Szlavón országoknak határai csak Magyarország felé vannak, kifelé csak az egységes magyar állam jelentkeznének és bírhat határokkal.

Ki ezt nem így fogja föl, az lehet nem sovinizshta. de bizony nem is hordja szívén a nagy cél megvalósítását, az „egységes magyar nemzeti állam” létrejöttét.

A magyar közoktatás kizárólagos magyarságát követeli az, ki sovinizshta, de vajjon, ha nem egységes, erős és határozott nemzeti irányú közoktatásunk, elérhető-e az, hogy Magyarországon egységes és magyar legyen a kultúra, műveltség és tudomány? elérhető-e azon felszívódás, mely föltétlen szükséges arra, hogy létrejöjjön az egynyelvű, egységes magyar nemzet?

Sovinizshta az, ki a nemzeti követelések érvényesülését kívánja a hadsereg tekintetében. De vajjon erős akarat nélkül szemben a múltak gyakorlatával, szemben az osztrákok kívánságával és magának a dinasztianak felfogásával] is, remélhető-e, hogy a nemzeti jogos igények a hadsereg keretében kielégítést nyerhetnek?

A sovinizmus az „a nemzeti gondolat”, mely nem enged semmiben és érvényesül mindenben, hol a nemzeti érdekek kifejezésre jutnak. Beismerjük, hogy sovinizsták vagyunk, beismerjük, hogy e sovinizmusunk nem mai keletű, de merjük állítani azt, hogy elég hosszú politikai életünkön keresztül – ha itt-ott, egyben-másban a köznek, a hazának valamely

szolgálatot tehattunk, annak gyökere sovinizmusunkban volt. Midőn a „nemzeti gondolat” memmozdítása érdekében fejtegetéseink rendjén különböző szempontokra tekintettel, különböző kérdésekre vonatkozással – szót emeltünk, azon meggyőződés vezetett, hogy sovinizta erős akarat szükséges arra, hogy megmozduljon a nemzet és „a nemzeti gondolat”-tól áthatva követelje, hogy itt e földön minden magyar legyen, azért, hogy biztosítsuk „az egységes magyar nemzeti állam” jövője.

Nem lehet, hogy a bölcs mérséklet, vagy a tudákos kényelemszeretet útját állja annak, mi a cél; nem szabad a köztudatban megérlelődni engedni azt a tévtant, hogy a sovinizmus nem hazafiság. Minden áron, minden eszközzel, melléktekintetektől eltekintve kell szolgálni a magyar állam érdekeit, annak nemzeti és egységes volta kivívására és biztosítására. Mert történelmi igazság, hogy „az erős nemzeti érzés, a nagy célokra törő nemzeti akarat s a kitartás nemcsak az erős nemzeteket segíti nagy dolgokra, de azokat a népeket is, amelyeket mostoha sorsuk már félig koporsóba zárt.” Ha van hitünk jövőnkben, úgy hegyeket mozdíthatunk ki a helyükből.

Nagy hibánk az nekünk, hogy hitünk megfogyatkozott, kezdünk nagyon is kételkedők lenni és nagyon is józanok. Megelégedhetünk-e a napról-napra való tengődéssel? s megengedhetjük-e, hogy ábrándos bolondoknak tartassanak azon sovinizták, kik hisznek abban, hogy a magyar nemzet újra olyan nagy és hatalmas lesz, mint – sajnos – régen, egykor?! Mi hiszünk a jövőben, de úgy tartjuk, hogy jövőnk biztosítására az egész nemzetnek a „nemzeti gondolat”-tól áthatottan soviniztának kell lenni, tekintet nélkül az eszközökre és nehézségekre, nem nézni mást, csak a célt: „az egységes magyar nemzeti állam”-ot.

A „nemzeti gondolat” érvényesülése kell hogy a mozgató legyen mindenben. A nemzeti jogok kivívására kell hogy az elsőtől az utolsóig mindenki a maga körében megtegye kötelességét és ez alól kivételt a vezető államférfiak sem képezhetnek. A nemzeti irányban való természetes fejlődés jogosultságát meg kell értenie magának a koronának is, mert a gyarapodásnak indult és a kétségtelenül jövőben még erősebben lüktető nemzeti erő és önérték naponta türelmetlenebb, alkura rindkevesbbé hajló, miért aztán könnyen megeshetik, hogy a sovinizta nemzeti irányban a nemzet zömével lépést nem tartó, a nemzeti érdekeket meg nem értő, nem eléggé megfontolt politikusok kényszerítő szükség nélkül is konfliktusba kergetik a trónt és nemzetet.

A korona és nemzet érdekei nem ellentétesek, a dinasztia és az állam jövője a kölcsönös megértés mellett biztosítható legjobban, csak azzal kell tisztába jönni, hogy egy állam életének fejlődésében nyugvó pont nincs és hogy az, mi 1867-ben helyesen és jogosan megoldásnak volt joggal tekinthető, az ma már lehet elavult, módosítandó és fejlesztendő.

A magyar állam és a Lajthán túli tartományok között 1867-ben létrejött viszonynak hívei voltunk és vagyunk, de ebből nem következik, hogy e viszonyt és kapcsolatot oly békónak tekintsük, mely a fejlődő magyar államot jogos igényei érvényesíthetőségével szemben lekötve tarthassa, főként akkor, midőn nemzeti fejlődése természetszerűen, éppen azon viszonyból kifolyólag vált lehetővé.

Nem azért mondtuk el ezeket, hogy túlságos mélyre akarjunk benyúlni aktuális politikai kérdésekbe de érintenünk kellett mégis, mert midőn a nemzeti igények kielégítésének követelése a napi politika súlypontja, akkor nem lehetett kitérnünk nekünk sem, mikor szólunk a sovinizta magyar nemzeti irányról és erről szólva, szólunk „a nemzeti gondolat”-hoz, azt eddig tapasztalt apatikus tétlenségéből felrázni akarván.

Fejtegetéseink hosszú sorozatában a magyar! nemzetiségi politikát kapcsolatba hoztuk sok más egyéb kérdéssel, érintettük a koronát, érintettünk külügyi nemzetközi vonatkozásokat, közjogi viszonyunkat: Ausztriához, hadseregre vonatkozó kérdéseket. Foglalkoztunk a tanügygyel, különböző felekezetek viszonyaival és még sok minden egyébvel, mindig csak azt akarván kimutatni, hogy köz- és társadalmi életünkben, avagy magánviszonyaink között erős sovinizta érzelmektől áthatva, sohase feledkezzünk meg

arról, ami a cél és amit szolgálunk minden körülmények között első kötelességünk:
„az egységes magyar nemzeti állam”-ról.